

#172.

ΘΕΟΔ. Π. ΔΗΛΙΓΙΑΝΝΗ

ΕΠΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΚΡΗΤΗΣ

Κατὰ τὰς συνεδριάσεις  
τῆς 30ης Ὀκτωβρίου, τῆς 2ης Νοεμβρίου  
καὶ τῆς 4ης Δεκεμβρίου

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΝ ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ Ν. ΤΡΙΜΗ

1889



ΘΕΟΔ. Π. ΔΗΛΙΓΙΑΝΝΗ

ΕΠΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΚΡΗΤΗΣ

ΔΙΠΛΩ ΕΘΝ. ΔΙΔΑΚΤΟΡΙΚΗΣ

Κατὰ τὰς συνεδριάσεις *ΣΠ.*

τῆς 30ης Ὀκτωβρίου, τῆς 2ας Νοεμβρίου

καὶ τῆς 4ης Δεκεμβρίου

ΚΑΠ. 107  
1889-90



*ΣΠ.*

ΝΟΥΝΙΑΝΝΗ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

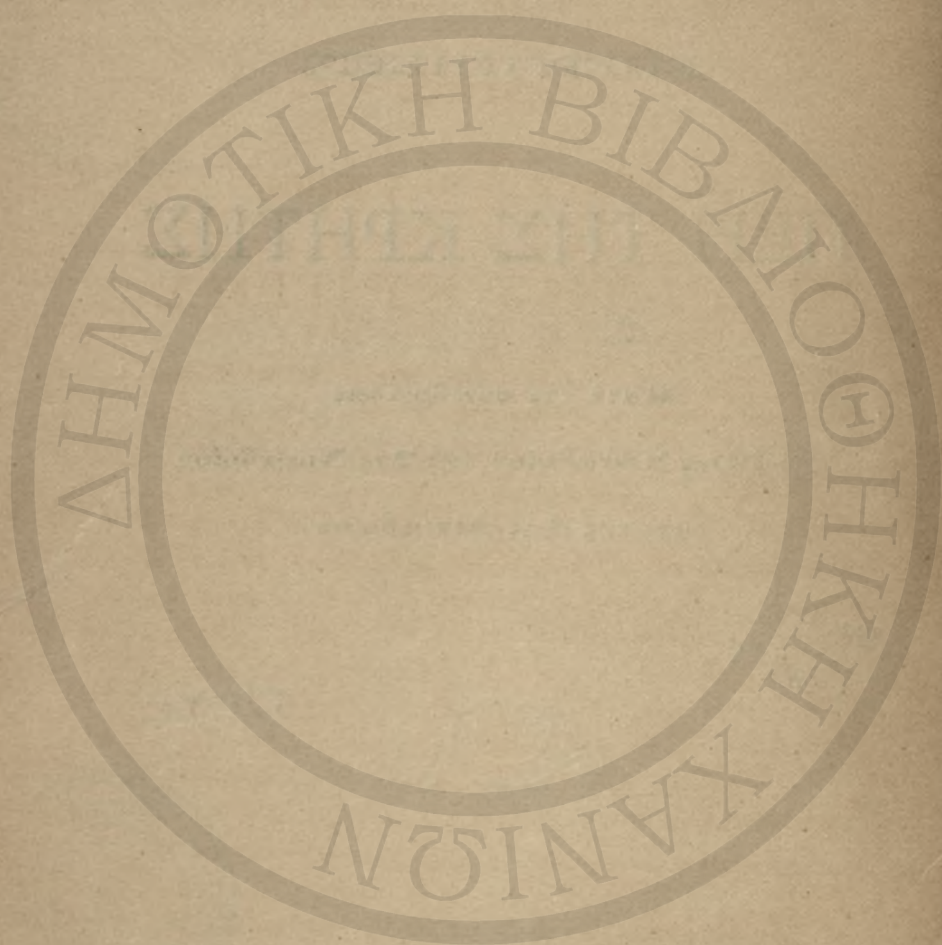
ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΝ ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ Ν. ΤΡΙΜΗ

1889





ВИДАТКА П. ДОДЖ





ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ  
 — ΧΑΝΙΩΝ —  
 ΑΔΦ. Δοκ. 65.478α  
 Χρονολ. Εισαγ. 19-8-'09  
 ΕΙΣΚΟΤΗΣ ΣΥΧ 167 Κρητικ  
 \*Αριθ. 940.542/ΔΗΛ



ΘΕΟΔΩΡΟΥ Π. ΔΗΛΙΓΙΑΝΝΗ

ΛΟΓΟΣ

ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΣΥΝΕΔΡΙΑΣΙΝ ΤΗΣ 30 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΚΡΗΤΗΣ

Τῷ ὄντι, κύριοι, ἤθελεν εἶσθαι ἀπρεπὲς διὰ τὸ Ἑλληνικὸν Κοινοβούλιον, ἐάν, εὐθύς ὡς ἠνοίχθησαν αἱ πύλαι αὐτοῦ, δὲν ἐκαλεῖτο ὑπὸ τινος τῶν μελῶν του ἡ προσοχὴ αὐτοῦ ἐπὶ τῆς ὑποθέσεως τῆς **Κρήτης**. Αὐτὸ τὸ καθῆκον ὑπέλαβον, ὅτι ὤφειλον ἐν ὀνόματι τῆς Ἀντιπολιτεύσεως νὰ ἐκπληρώσω ἐγὼ, καὶ διὰ τοῦτο τὴν παρελθοῦσαν Τετάρτην ἔσπευσα νὰ προκαλέσω τὴν προσοχὴν τῆς Βουλῆς ἐπὶ ἐπερωτήσεως, τὴν ὁποίαν ἐμελλον νὰ προβάλω ἐν τινι τῶν προσεχῶν συνεδριάσεων. Δυστυχῶς ἡ ὑγεία μου δὲν μοι ἐπέτρεψε νὰ ἐμφανισθῶ ἐνώπιον τῆς Βουλῆς οὐδὲ τὴν Παρασκευὴν οὔτε τὸ Σάββατον, προσέρχομαι δὲ σήμερον νὰ ἐκπληρώσω τὸ καθῆκον τοῦτο.

Ἡ ὑπόθεσις τῆς Κρήτης ἐξελλίσσεται ἤδη ἐπὶ τέσσαρας καὶ πλέον μῆνας. Ἐάν τις ἤθελε ρίψει βλέμμα ἐπ' αὐτοῦ τοῦ μακροῦ δράματος, ἡδύνατο νὰ σταματήσῃ πρὸ πολλῶν σημείων, ἐπὶ τῶν ὁποίων πολλὰς εἶχε νὰ προβάλλῃ εἰς τὴν Βουλὴν ἀπορίας, ὅπως προκαλέσῃ τὴν Κυβέρνησιν τῆς Πατρίδος νὰ προσέλθῃ νὰ δώσῃ διασαφήσεις. Ἀλλὰ δὲν σκοπῶ νὰ προβάλω διὰ τῆς ἐπερωτήσεώς μου εἰ μὴ τὰ σημαντικώτερα τῶν σημείων τούτων, τὰ σημεῖα τὰ πλέον περιβλεπτα, τὰ ὁποῖα καὶ αὐτῷ ἐκείνῳ, ὅστις ὑπὸ τῆς φύσεως ἐστερήθη τῆς δράσεως,

καὶ αὐτῷ ἐκείνῳ ἤθελον κατασταθῆ ἅπτᾶ, καὶ ἐφ' ὧν καὶ αὐτὸς ἤθελε καταληφθῆ ὑπὸ ἀπορίας ἐὰν ἤρεύνα τὰ συμβεβηκότα, τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦσι τὰ σημεῖα ταῦτα.

Κατὰ τὴν 25 Ἰουλίου ἐδημοσιεύθη, ὡς κοινοποιηθὲν, ὑπὸ μεταμεσημβρινῆς τινος ἐφημερίδος, ἣτις φαίνεται ὅτι κεῖται ἐγγύτατα εἰς τὸν πρῶθυπουργόν, καὶ διὰ τῆς ὁποίας οὗτος συνεθίζει νὰ ἐπικοινωνῆ μετὰ τοῦ κοινοῦ τῆς Ἑλλάδος, ὅτι ἡ Κυβέρνησις, κατ' αὐτὰς τὰς λέξεις τῶν ὁποίων ἡ ἐφημερίς ἐκείνη ἐποίησατο χρῆσιν, ἠναγκάσθη νὰ ἀπευθύνῃ «πρὸς τοὺς» ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ ἀντιπροσώπους αὐτῆς, ὅπως ἀνακοινώσωσι «πρὸς τὰς ξένας Κυβερνήσεις ἐγκύκλιον, ἐφιστῶσαν τὴν προσροχὴν τῶν οἰκείων δυνάμεων ἐπὶ τῆς ἐπικινδύνου ἐν Κρήτῃ καταστάσεως καὶ τῆς μέχρι τοῦδε ἀνεπαρκείας τῆς Τουρκίας πρὸς πρόληψιν τῶν παραχῶν καὶ τῶν βιαιοπραγιῶν». Διὰ τῆς αὐτῆς ἐφημερίδος ἡ Κυβέρνησις μετέδιδε συγχρόνως εἰς τὸ Ἑλληνικὸν κοινὸν καὶ ἄλλην σπουδαιοτάτην εἴδησιν, ὅτι ἡ ἐν Ρυμνίῳ Ἀποκορώνου ἐδρεύουσα ἐπαναστατικὴ συνέλευσις, ἣτις εἶχε κληθῆ νὰ ἀποστείλῃ εἰς Κωνσταντινούπολιν ἀντιπροσώπους ὅπως διαπραγματευθῶσι μετὰ τῆς Πύλης, ἀπῆντησε κατ' αὐτὰς τὰς λέξεις τῶν ἡμιεπισήμων δημοσιογραφικῶν ὀργάνων τῆς, ὅτι δὲν ἐπιτρέπουσι τὰ πράγματα νὰ μεταβῆ ἐπιτροπὴ εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἀλλὰ δεόν νὰ διεξαχθῶσιν αἱ διαπραγματεύσεις ἐνταῦθα, ἥτοι ἐν Χανίοις, ἐφ' ὅσον ἐπιτρέπει τοῦτο ἡ κατάστασις.

Τὴν ἐπομένην ἡμέραν, ἥτοι τὴν 26 Ἰουλίου, τὸ αὐτὸ μεταμεσημβρινὸν φύλλον περιεῖχε καὶ τὰς ἐννοίας περίπου τῆς διακοινώσεως, τῆς ὁποίας τὴν ἀποστολὴν εἶχεν ἀναγγεῖλαι τὴν προτεραίαν. Ἰσως μετέδιδε τὸ εἰρημένον φύλλον καὶ αὐτὰς τὰς λέξεις, τῶν ὁποίων ὁ συγγραφεὺς τῆς διακοινώσεως ἐποίησατο ἐν αὐτῇ χρῆσιν. Ἐὰν δὲ θεωρήσω τὸ κείμενον τοῦτο τῆς ἐφημερίδος ὡς μεταδοθὲν ὑπὸ τοῦ Ἰπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν, δικαιούμαι νὰ ὑπολάβω, ὅτι ἀληθῶς ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις κατήγγειλε διὰ τῆς διπλωματικῆς ταύτης παραστάσεως



της πρὸς τὴν Εὐρώπην τὴν νοχέλειαν καὶ ἀδράνειαν τῆς Ὑψηλῆς Πύλης, ἥτις τοσοῦτον ἐβράδυνε νὰ ἀποκαταστήσῃ τὴν τάξιν ἐν Κρήτῃ.

Κατὰ τὴν Κυβέρνησιν λοιπὸν τῆς Ἑλλάδος, ἡ ἐν τῇ νήσῳ τῆς Κρήτης μόνιμος κατάστασις δὲν εἶναι ἡ ἀταξία, ἀλλ' ἡ τάξις. Δὲν εἶναι ἡ ἔκλυσις τῆς Κυβερνητικῆς ἐνεργείας, ἀλλὰ τὸ σθένος καὶ ἡ ἀκμὴ αὐτῆς. Αὐτὴν δὲ τὴν κατάστασιν τῆς τάξεως, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἐξεδηλοῦτο πάντοτε τὸ σθένος καὶ ἡ ἀκμὴ τῆς Κυβερνητικῆς δράσεως τῆς Ὑψηλῆς Πύλης, ἐπέβληθον νὰ διαταράξωσι τὰ συμβεβηκότα, τὰ ὁποῖα μέχρι τοῦ χρόνου ἐκείνου ἐλάμβανον χώραν. Ἐπειδὴ δὲ τὰ συμβεβηκότα ταῦτα εἶχον μεταδόσει ἰκανὸν ἐρεθισμὸν εἰς τὸν λαὸν τῆς Κρήτης, ἐπειδὴ ἔνεκα τοῦ ἐρεθισμοῦ τούτου ἠπειλοῦντο κίνδυνοι, ἔνεκα τῶν ὁποίων ἠναγκάζοντο οἱ πολῖται τῆς Κρήτης νὰ προσφύγωσιν εἰς τὴν μητέρα Ἑλλάδα, ὅπως ζητήσωσι τὴν συνδρομὴν αὐτῆς, ἠναγκάσθη ὁ Πρωθυπουργός, ὡς εἰ ἐβάρυνετο διὰ τὰς ἐνοχλήσεις ταύτας, νὰ προσφύγῃ εἰς τὴν Εὐρώπην, καταγγέλλων τὴν Τουρκίαν, ὡς μὴ ἀποκαταστήσασαν ἀκόμη τὴν τάξιν ἐν τῇ Κρήτῃ, καταγγέλλων τὴν νοχέλειαν, καὶ τὴν ἀδράνειαν αὐτῆς, ἧς ἔνεκα ἐκλονίζετο ἡ τάξις ἐν τῇ νήσῳ ἐκείνῃ, διότι, ἔνεκα τοῦ κλονισμοῦ τῆς τάξεως ἐκεῖ, ἠνοχλείτο ὁ Πρωθυπουργός, ἀναγκαζόμενος νὰ μεριμνᾷ περὶ προσφύγων ἐκ Κρήτης προελθόντων.

Ἄν δὲ πρέπη νὰ θεωρήσω ὡς ἀκριβῆ κείμενά τινα, τὰ ὁποῖα ἐδημοσιεύθησαν ὡς κείμενα τῆς ἐλληνικῆς διακοινώσεως, ὁ Πρωθυπουργός δι' αὐτῆς, ἀφοῦ κατήγγειλεν εἰς τὴν Εὐρώπην τὴν νοχέλειαν καὶ τὴν ἀδράνειαν τῆς Τουρκίας, ἐζήτησε παρὰ τῆς Εὐρώπης νὰ ἐκβιάσῃ τὴν Τουρκίαν νὰ ἐπέβη τέλος πάντων δραστηρία καὶ αὐστηρά ἵνα ἀποκαταστήσῃ τὴν τάξιν, ἢ νὰ συνέλθωσιν αἱ ἐξ μεγάλαις δυνάμεις καὶ ἀποφασίσωσι νὰ λάβωσιν αὐταὶ κατοχὴν τῆς νήσου διὰ διεθνoῦς στρατιάς, διότι, ἐὰν δὲν ἤθελε γενῆ εἴτε τὸ ἓν εἴτε τὸ ἄλλο, ὁ Πρωθυπουργός τῆς Ἑλλάδος δὲν ἤθελε πλέον ἀνεχθῆ τοιαύτην κα-



τάστασιν, ἀλλ' ἤθελεν ἀναγκασθῆ νὰ ἀναμιχθῆ αὐτὸς εἰς τὴν ὑπόθεσιν, διὰ νὰ ἀποκαταστήσῃ τὴν τάξιν ἐν τῇ πολυπαθεῖ ἐκείνῃ νήσῳ.

Εἰσὶν ἀκριβῆ τὰ δημοσιεύματα ταῦτα; Ἐρωτῶ τὴν Κυβέρνησιν! Ἐρωτῶ δὲ ἰδίως αὐτὴν, καὶ ζητῶ νὰ μάθω παρ' αὐτῆς ἐὰν ἀληθεύῃ, ὅτι διὰ τῆς διακοινώσεώς της ἐζήτησε παρὰ τῶν ἐξ μεγάλων δυνάμεων νὰ ἀναγκάσωσι τὴν Τουρκίαν νὰ καταλείπῃ τὴν νωχέλειαν καὶ ἀδράνειαν καὶ νὰ σπεύσῃ νὰ λάβῃ μέτρα αὐστηρά, ὅπως δυνηθῆ ν' ἀποκαταστήσῃ τὴν τάξιν ἐν Κρήτῃ. Ἐὰν ἀληθῶς ἐζήτησε παρὰ τῶν ἐξ μεγάλων δυνάμεων, ἐν ἧ περιπτώσει ἡ Τουρκία παρέλειπε νὰ πράξῃ τοῦτο, νὰ μεριμνήσωσιν αὐταὶ ἀπ' εὐθείας περὶ τῆς εἰρήνης τῆς νήσου, ἀποκαθιστῶσαι δι' ἰδίων στρατιῶν τὴν τάξιν ἐπ' αὐτῆς.

Πρὸ πάντων δὲ ἐρωτῶ τὸν Πρωθυπουργόν, ἂν διὰ τῆς διακοινώσεώς της ἡ Κυβέρνησις προέβη καὶ μέχρις ἀπειλῶν, ἂν, λέγω, ἠπέιλησεν ὅτι ἐν ἧ περιπτώσει οὐδὲ ἡ Τουρκία ἤθελε καταλείπει τὴν νωχέλειαν καὶ ἀδράνειαν, οὐδὲ αἱ ἐξ μεγάλας δυνάμεις ἤθελον φροντίσει νὰ ἀποκαταστήσωσι τὴν τάξιν ἐπὶ τῆς δυστυχοῦς νήσου, ἂν, λέγω, ἠπέιλησεν ὅτι αὐτὴ ἤθελεν ἀναγκασθῆ ν' ἀναμιχθῆ εἰς τὴν ὑπόθεσιν, καὶ νὰ φροντίσῃ περὶ τῆς ἐπανόδου τῆς τάξεως ἐπὶ τῆς νήσου.

Ἐὰν ταῦτα εἰσὶν ἀληθῆ, κύριοι, κατανοῶ τὴν ἔξαρσιν ὑποφυγκτικῆς τινος ἐφημερίδος, ἣτις πρὸ τινων ἡμερῶν ἐξίστατο θαυμάζουσα τὴν δεξυτέλειαν τοῦ Πρωθυπουργοῦ, ὅστις ἀπὸ τοῦ 1887 προέβλεψε περὶ τῶν περιστάσεων τούτων, καὶ ἔκτοτε ἀπέκοψεν ἀπὸ δανείου τινός, τὸ ὁποῖον τότε συνωμολόγησε, 30 ἑκατομμύρια, τὰ ὁποῖα ἀφῆκε δὲν εἰξεύρω εἰς τίνος τὴν διάθεσιν, διὰ νὰ κατασκευάσῃ δι' αὐτῶν θωρηκτὰ, τὰ ὁποῖα ἤθελον χρησιμεύσει εἰς τοὺς κινδύνους τούτους. Φαντάζομαι δὲ τὸν ὑπουργόν τῶν Ἐξωτερικῶν, ὅταν ἐχάρασεν ἐπὶ τοῦ χάρτου τὴν ἀπειλὴν ταύτην, ἀλλὰ δὲν γνωρίζω ποῦ ἰδίως ἔτρεπε τὸν νοῦν. Ἐτρεπε τάχα τὸν νοῦν εἰς τὰ ναυπηγεῖα τῆς

Γαλλίας, ἐν οἷς κατασκευάζοντο τὰ θωρηκτά, καὶ ἐπερίμενον ἀνυπομόνως νὰ καταδυθῶσιν ἐν τῇ θαλάσῃ, ἢ ἔστρεφε τὸν νοῦν εἰς τὰ πλοῖα τοῦ ἔθνικοῦ στόλου, τὰ ὅποια εἶχον περι-  
χθῆ εἰς ἣν κατάστασιν εὑρέθησαν τελευταῖον, ὅταν ἐκρίθη ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως ὅτι ἔπρεπε καὶ ταῦτα ν' ἀποτελέσωσιν ἐπί-  
τιμον ἀκολουθίαν τῶν σεπτῶν ξένων, οἵτινες κατέπλεον εἰς Πειραιᾶ διὰ νὰ παρασταθῶσιν εἰς τοὺς γάμους τοῦ Διαδόχου.

Ἐπέπρωτο δυστυχῶς νὰ κινηθῆ τὸ μείδιμα ἐν ταῖς αἰ-  
θούσαις τῶν ὑπουργείων τῶν Ἐξωτερικῶν, ἐν αἷς ἀνεγιγνώ-  
σκετο ὑπὸ τῶν ἀντιπροσώπων τοῦ βασιλέως ἡ εἰρημένη δια-  
κοίνωσις. Δὲν ἐρευνῶ ποῦ τὸ μείδιμα ἦτο ἐκφρασις χλεύης,  
ἢ ποῦ κατεδήλου σατανικὴν εὐχαρίστησιν, ὡς δὲν ἐρευνῶ ἐὰν  
τὸ μείδιμα ἐκεῖνο ἐφάνερονε καὶ ποῦ τὴν ἀναγνώρισιν ὅτι ὁ  
πρωθυπουργὸς τῆς Ἑλλάδος ἐξετέλεσε πιστῶς τὰ ὑπεσχόμενα.  
Οἰκτεῖρω ὁμως τὸ γεγονός, διότι ἐξέθηκε τὴν ἀξιοπρέπειαν  
καὶ τὴν τιμὴν τῆς πατρίδος εἰς τοὺς μυκτηρισμοὺς τῶν ξένων.

Καὶ δυστυχῶς δὲν ἠρκέσθη ὁ πρωθυπουργὸς νὰ ἐκτοξεύσῃ  
αὐτὸς μόνος ἀπειλάς. Καθ' ἃ τὸ ἡμιοπίσημον μεταμεσημβρι-  
νὸν φύλλον, τοῦ ὁποίου ἀρχόμενος τοῦ λόγου ἐμνήσθη, ἀνήγ-  
γειλεν εἰς τὸ κοινὸν τῆς Ἑλλάδος, ὑπὸ τίτλον μὲ κεφαλαιῶδη  
γράμματα γεγραμένον «Ἡ ἀπειλὴ τοῦ Βασιλέως», φαίνεται  
ὅτι εἶχε συμβουλεύσει καὶ τὸν ἡγεμόνα ἵνα καλέσῃ ἐν Κο-  
πεγχάγῃ, ἔνθα διέτριβε, τὸ διπλωματικὸν σῶμα καὶ νὰ δη-  
λώσῃ εἰς αὐτὸ, ὅτι, «ἂν ὁ Τουρκικὸς στρατὸς διαπράξῃ μεγá-  
»λας βιαιοπραγίας ἐν Κρήτῃ, ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις δὲν  
»θέλει δυνηθῆ νὰ ἀντιστῆ εἰς τὴν ὑπὲρ τῶν Κρητῶν λαϊκὴν  
»δὲρμὴν.»

Φυσικὸν εἶναι νὰ αἰσθάνωμαι θερμὴν ἐπιθυμίαν, ἵνα μάθω  
τί εἰς τὴν διακοίνωσιν ταύτην ἀπήντησεν ἡ Ὑψηλὴ Πύλη, ἢ  
ποῖαν αἰ ἐξ μεγάλαις δυνάμεις ἔδωκαν εἰς ταύτην ἀπάντησιν.  
Ἡ κυβερνήσις τοῦ Σουλτάνου ἔσπευσε νὰ δικαιολογήσῃ ἑαυ-  
τὴν διὰ τὴν νωχέλειαν καὶ τὴν ἀδράνειαν δι' ἣν κατηγορεῖτο  
ὑπὸ τοῦ πρωθυπουργοῦ τῆς Ἑλλάδος; Ἐσπευσε νὰ ὑποσχεθῆ



ὅτι θέλει μετέλθει εἰς τὸ μέλλον αὐστηρότητα, ἵνα καταστείλῃ τὴν ἀταξίαν, καὶ ἐπαναγάγῃ τὴν τάξιν; Ἐνεθυμήθη νὰ ποιήσῃται εἰς τὴν ἀπάντησιν αὐτῆς μνείαν, ὅτι ἐσκόπει μετὰ τῶν ἄλλων μέτρων τῆς νὰ ἐπικηρύξῃ καὶ τὸν στρατιωτικὸν νόμον ἐν τῇ Κρήτῃ; Καὶ ἂν ἡ Τουρκικὴ Κυβέρνησις διὰ τῆς ἀπάντησεως ἦν ἔδωκε παρέσχε τοιαύτας βεβλιώσεις, ἐρωτῶ τὸν πρωθυπουργόν, ἔχει πλέον ἀφορμὴν νὰ παραπονεθῇ κατὰ τῆς Τουρκίας; Συνεμορφώθη αὕτη μὲ τὴν ἐπιθυμίαν τὴν ὅποیان ἐξεδήλωσε διὰ τῆς διακοινώσεώς του ἐπὶ τῇ πρὸς τὰς ἐξ μεγάλας δυνάμεις ἐκτοξευθεῖσα ἀπειλῇ.

Καὶ βεβαίως πρέπει νὰ περιορίσω τὰ ἐρωτήματά μου εἰς μόνα τὰ πραχθέντα ἢ τὰ λεχθέντα ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως τῆς Ἑλλάδος. Ἀλλὰ μεταξὺ αὐτῶν συγκαταλέγονται καὶ ἄλλαι ἀπειλαι, τὰς ὁποίας ἀνέγνω ἐν ἐκθέσει, δι' ἐφημερίδος ἀλλοδαπῆς δημοσιευθεῖσα, ἀνταποκριτῶν, αἵτινες ἔλαβον συνέντευξιν μετὰ τοῦ πρωθυπουργοῦ. Δὲν γνωρίζω ἐὰν πρέπη νὰ ἐπεκτείνω καὶ ἐπὶ τῶν ἀπειλῶν τούτων τὰς ἐρωτήσεις μου. Δὲν γνωρίζω ἐὰν πρέπη νὰ ἐρωτήσω ποῖαι εἶναι αἱ πρὸ τοῦ στομίου τοῦ Ἑλλησπόντου Τουρκικαὶ νῆσοι, τὰς ὁποίας ἠπειλεῖ ὁ προϊστάμενος τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως ὅτι ἔμελλε νὰ καταλάβῃ, ἐὰν δὲν ἔπαυον ἐγκαίρως αἱ ὠμότητες καὶ αἱ κακώσεις, τὰς ὁποίας αἱ Τουρκικαὶ ὄρθαί διέπραττον κατὰ τοῦ Χριστιανικοῦ καὶ ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ τῆς Κρήτης.

Κατὰ τὴν 30 Ἰουλίου συνετελοῦντο δύο σημαντικὰ συμβεβηκότα. Τὸ ἐν συνετελεῖτο ἐν Κρήτῃ, τὸ ἄλλο ἐλάμβανε χώραν ἐν Ἀθήναις. Ἐν Κρήτῃ κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἀφίκετο ὁ Σακὴρ πασσᾶς, καὶ ἀνεχώρει ἐκεῖθεν ὁ Ριζᾶ, ὅστις δὲν εἶχε μείνει ἐν Κρήτῃ εἰμὴ μόνον ὀκτὼ ἡμέρας. Τὴν προτεραίαν τῆς ἀφίξεως τοῦ Σακὴρ εἶχον ἀποβιβάσθῃ ἐπὶ τῆς νήσου εἰκοσι τάγματα στρατοῦ, τῶν ὁποίων ἡ δύναμις ὑπελργίζετο ἀπὸ τὸ ἡμιεπίσημον μεταμεσημβρινόν φύλλον τῆς Κυβερνήσεως, ὅτι ἀνήρχετο εἰς 16 χιλιάδας ἀνδρῶν. Οὕτω δὲ προστιθεμένου εἰς τὸν ἀριθμὸν τοῦτον τοῦ ἀριθμοῦ τῶν 4,000 ἀν-



δρῶν, οἵτινες ἀπετέλουν τὴν μέχρι τοῦ χρόνου ἐκείνου φρουρὰν τῆς νήσου, ὁ ἐπ' αὐτῆς τουρκικὸς στρατὸς συνεποσούτο εἰς 20,000 ἀνδρῶν. Στρατοῦ τοσούτου ἡ παρουσία ἐν Κρήτῃ οὐδεμίαν ἐνεποίει ἀνησυχίαν εἰς τὴν Κυβέρνησιν τῆς Ἑλλάδος, ἐξ ἐναντίας διὰ τοῦ ἡμιεπιστήμου ὄργανου τῆς, τοῦ ἐκδιδομένου μετὰ μεσημβρίαν, ἡ Κυβέρνησις ἐθεβαίον τὸ ἐλληνικὸν κοινόν, ὅτι ὁ στρατὸς οὗτος ἦτο προωρισμένος διὰ τὴν φρούρησιν τῶν πόλεων καὶ τῶν πέριξ αὐτῶν, καὶ ὅτι ἡ Τουρκία δὲν ἐφαίνετο ἀποφασίσασα νὰ ἐξέλθῃ τοῦ ἀμυντικοῦ καὶ εἰρηνικοῦ προγράμματος τῆς. Ἡ Κυβέρνησις, κατὰ τὰς ἐξηγήσεις ταύτας τοῦ ἡμιεπιστήμου δημοσιογραφικοῦ ὄργανου τῆς, δὲν εὗρισκεν οὐδεμίαν σχέσιν μετὰ τῆς συγκεντρώσεως τοσούτου στρατοῦ ἐν Κρήτῃ καὶ τῶν βεβαιώσεων τὰς ὁποίας ἡ Πύλη ἐδίδε διὰ τῆς ἀπαντήσεώς τῆς εἰς τὴν ἐλληνικὴν διακοίνωσιν, ὅτι τάχιστα θέλει ἀποκαταστήσει τὴν τάξιν. Ἐξ ἐναντίας, τὸ ἡμιεπίσημον ὄργανον ἐδίδεν εἰς τὸ κοινόν τῆς Ἑλλάδος εὐχαρίστους πληροφορίας, ὅτι ὁ Σακῆρ πασσᾶς εἶναι εὐγενέστατος ἄνθρωπος, καὶ ὅτι ἐδέχθη τοὺς χριστιανούς, οἵτινες εἶχον ἐπισκεφθῆ αὐτὸν κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην, **ὅτι** ἐξαιρέτων τρόπων καὶ πολλῆς προσηνεΐας.

Ἄλλ' ἐνῶ ἐν Κρήτῃ τὴν 30 Ἰουλίου συνέβαινον ταῦτα, ἐν Ἀθήναις συνέβαινον ἐν ἄλλο σημαντικὸν συμβεβηκός. Ἡ δημοσία δύναμις, ταχθεῖσα ὑπὸ τὰς διαταγὰς δύο βαθμοφόρων τοῦ ἐλληνικοῦ στρατοῦ, τοῦ μοιράρχου τῆς χωροφυλακῆς ἐν τῷ νομῷ τῆς Ἀττικῆς καὶ Βοιωτίας, καὶ τοῦ διευθυντοῦ τῆς διοικητικῆς ἀστυνομίας, ἐπετίθετο διὰ τῶν ὄπλων κατὰ Κρητῶν, οἵτινες, συγκροτήσαντες συλλαλητήριον, ἔβαινον πρὸς τὸν οἶκον τοῦ Πιωθιपुरγοῦ, ἵνα ἀναφέρωσιν αὐτῷ τί αὐτοὶ ἐφρόνουν ὅτι ἔπρεπεν ἡ ἐλληνικὴ κυβέρνησις νὰ πράξῃ. Εἶχον μάθει ὅτι οἱ Κρητῆς οὗτοι ἐξ αὐτοῦ τοῦ ἡμιεπιστήμου ὄργανου τῆς ἐλληνικῆς κυβερνήσεως, ὅτι τὴν 27 Ἰουλίου ὁ Ριζᾶ παστᾶς εἶχε δεχθῆ τὰ μέλη τῆς ὑπὸ τῆς ἐπαναστατικῆς συνελεύσεως διορισθείσης ἐπιτροπῆς, ὅπως ποιήσωνται διαπραγματεῦ-

σεις μετὰ τῆς τουρκικῆς ἀρχῆς, καὶ ὅτι εἰς τὰ μέλη ταῦτα ὁ Ριζᾶ πασσᾶς ἐδήλωσε τὴν ἐπιθυμίαν, ὅτι πρὸ τῆς ἐνάρξεως τῶν διαπραγματεύσεων πρέπει νὰ διαλυθῶσιν αἱ συναθροίσεις καὶ νὰ ἀφοπλισθῶσιν οἱ ἔνοπλοι, ἀλλ' ὅτι τὰ μέλη τῆς ἐπιτροπῆς ταύτης ἀπήντησαν εἰς τὸν Ριζᾶν πασσᾶν, ὅτι εἶναι ἀδύνατον νὰ καταθέσωσιν οὗτοι τὰ ὄπλα, πρὶν ἢ λήξωσιν αἱ διαπραγματεύσεις. Οἱ Κρήτες λοιπὸν οἱ ἐν Ἀθήναις, οἵτινες εἶχον μάθει τὴν εἰδησιν ταύτην, ἐνόμισαν, ὅτι ἔπρεπε ν' ἀνκοινώσωσιν εἰς τὴν κυβέρνησιν, ὅτι διὰ νὰ δυνηθῶσιν οἱ ἐν Κρήτῃ, ἀρχόμενοι τῶν διαπραγματεύσεων, νὰ ποιήσωσιν αἱ χρήσιμα τῶν ὄπλων, εἶχον ἀνάγκην ἐφοδίων, διὰ τῶν ὁποίων ἠδύναντο νὰ ὑποστηρίξωσι κατὰ τὰς διαπραγματεύσεις τὰς ἀξιώσεις αὐτῶν, καὶ ὅτι κατὰ συνέπειαν ἤτο ἀνάγκη νὰ μὴ παρακωλύηται ἡ ἰδιωτικὴ ἐνέργεια διὰ τῆς ἀποστολῆς ἐφοδίων εἰς Κρήτην. Ἀλλ' ὁ κ. Πρωθυπουργὸς, διὰ τῆς δημοσίας δυνάμεως, κατώρθωσεν οὐ μόνον αὐτοὺς νὰ μὴ ἀφήσῃ νὰ πλησιάσωσιν εἰς τὴν οἰκίαν του, ἀλλὰ καὶ νὰ τοὺς διασκορπίσῃ κακῶς· μάλιστα διὰ χύσεως ὀλίγου αἵματος, κατώρθωσεν ἡ δημοσία δύναμις νὰ ἀρπάσῃ καὶ τὴν σημαίαν τὴν ὁποίαν ἐκράτουν οἱ ἐχθροὶ ἐν χερσίν.

Ἀλλ' ἂν ἡ Κυβέρνησις ἐν Ἀθήναις ἀγρίως ἀπόθῃ τοὺς προσερχομένους εἰς αὐτὴν Κρήτας διὰ νὰ τῇ καταδείξωσι τὴν ἀνάγκην τῆς ἀποστολῆς πολεμοφοδίων, ὁ γενικὸς θυμὸς πρόξενος τῆς Ἑλλάδος ἐν Χανίοις οὐχὶ ἀγρίως ἀλλὰ μειλιχίως καὶ ἡρέμα εἰργάζεται, ἵνα πείσῃ τοὺς Κρήτας νὰ μὴ παρακωλύωσι παντάπασι τὰ Τουρκικὰ στρατεύματα ἀπὸ τῆς κατοχῆς τῆς νήσου, ἀλλὰ καὶ νὰ εὐκολύνωσιν αὐτὰ ἐν ταῖς ἐπαρχίαις καὶ καθοδηγήσωσιν εἰς τὴν στρατιωτικὴν κατάληψιν τῶν διαφόρων μερῶν τῆς νήσου. Ὁ κ. Γρυπάρης δὲν ἀπόθῃ οὐδὲ διεσκορπίζε διὰ τῆς βίας, ὡς ἡ ἐν Ἀθήναις Κυβέρνησις, τοὺς Κρήτας, ἀλλὰ συνεβούλευε καὶ παρήνει καὶ παρεκάλει καὶ προέτρπε καὶ παρεκέλευεν αὐτοὺς ἐν ὀνόματι τῆς πατρίδος, νὰ μὴ παρεμβάλωσι κἀνὲν πρόσκομμα, ἀλλὰ τὸναντίον νὰ παράσχωσι



πάσαν συνδρομήν, ὅπως δυνηθῆ εὐχερέστερον νὰ ἀποκατασταθῆ ἢ διασαλευθεῖσα τάξις. Κατὰ τὴν γνώμην τῆς Κυβερνήσεως, αἱ διαπραγματεύσεις, αἱ ὁποῖαι ἐμελλον νὰ ἀρχίσωσιν, ἤθελον διεξαχθῆ αἰσιῶς, οὐχὶ ἐὰν οἱ Κρήτες ἐπρομηθεύοντο ἐφόδια, ἀλλ' ἐὰν ἡ Κρήτη ἤθελε καταληφθῆ στρατιωτικῶς ὑπὸ τῶν Τουρκικῶν στρατευμάτων· τὴν δὲ γνώμην ταύτην ἐξυπηρέτησε μετὰ ζήλου ὁ γενικὸς πρόξενος τῆς Ἑλλάδος, ὅστις διὰ τοῦτο, κατὰ τὰ ὑπὸ τῶν ἐφημερίδων ἄρτι δημοσιευθέντα, ἐβραβεύθη ἐπαρκῶς, ἀναβίβασθεις εἰς ἀνώτερον ἀξίωμα ἐν τῷ κλάδῳ ἐν τῷ ὁποίῳ ὑπηρετεῖ. Καὶ δὲν ἀπέκαμε μόνον ἡ γλῶσσα τοῦ κ. Γρυπάρη, παρακαλοῦντος καὶ παρακελεύοντος τοὺς Κρήτας, ἀλλὰ καὶ ἡ γραφὴ αὐτοῦ δὲν ἐθλάσθη, ἀλλ' ἀντεῖχεν εἰς τὴν πληθὺν τῶν ἐπιστολῶν, ἃς ἐξέπεμψεν εἰς τὰς ἐπαρχίας τῆς νήσου, καὶ δι' ὧν προέτρεπε τοὺς Κρήτας. Τινὰς τῶν ἐπιστολῶν τούτων δὲν ἠδύνατο νὰ ἀποστείλῃ διὰ Χριστιανῶν, ἀλλ' ὁ Ἰμβραήμ πασσᾶς φιλοτίμως ἔσπευδε νὰ προσφέρῃ αὐτῷ τὰς ὑπηρεσίας του, ἀναλαβὼν νὰ μεταφέρῃ ταύτας καὶ ἐπιδώσῃ εἰς τὸν Ἀλικιανὸν ὅπου ἀπεστέλλοντο. Καὶ ἐπειδὴ φαίνεται ὁ πρωθυπουργὸς δὲν ἦτο βέβαιος, ἂν ἡ πειθὴ τοῦ κ. Γρυπάρη ἤθελε φέρει τὰ ποθούμενα ἀποτελέσματα, παρέπεισε καὶ ἀγωνιστὴν γέροντα Κρήτα, τοῦ ὁποῖου ἡ γλῶσσα ἔχει κύρος ἐν Κρήτῃ, νὰ μεταβῆ εἰς τὴν Κρήτην, ἵνα πείσῃ τοὺς συμπολίτας του, ὅτι πρέπει νὰ ἀπόσχῳσι νὰ παρεμβάλλῳσι κωλύματα εἰς τὴν κατάληψιν τῆς χώρας ὑπὸ τοῦ Τουρκικοῦ στρατοῦ.

Ἐρωτῶ τὴν Κυβέρνησιν καὶ στηριζομένη ἐξετέλεσε τὸ ἀπαίσιον τοῦτο ἔργον, ὅταν ἀπεφάσισε νὰ μεταβληθῆ εἰς πρόσκοπον τῶν Τουρκικῶν στρατευμάτων, ὁδηγοῦσα ταῦτα εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Κρήτης; Ὅταν δὲν ἐδίστασε νὰ τείνῃ τὴν χεῖρα εἰς τὸν Σακῆρ, καὶ λαβοῦσα αὐτὸν διὰ τῆς χειρὸς νὰ τὸν εἰσαγάγῃ εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Κρήτης; Ποίας εἶχε λάβει ἐγγυήσεις, ὅτι αἱ ὀρδαὶ ἐκεῖναι δὲν ἤθελον ἐκτραπῆ εἰς τὰς ὀμότητες εἰς τὰς ὁποίας ἐξετράπησαν; Πῶς ἐνόμιζεν ὅτι



οὕτως ἀσφαλίξει τὰ συμφέροντα τοῦ Κρητικοῦ λαοῦ ; Ὅτι οὕτως ἐσώζετο ἡ αἴγλη τῆς πολυπαθοῦς μεγαλομάρτυρος τοῦ Αἰγαίου ; Ὅτι διετηρεῖτο ἀλώβητος ὁ προμαχὼν οὗτος τοῦ Ἑλληνισμοῦ ;

Ἐφροσύνη ἢ ἐπίμεμπτος προαίρεσις ὑπηγόρευσε τοιαύτην ἀπονενομημένην πολιτείαν, ἕνεκα τῆς ὁποίας εἶδετε ποῦ περιήχθησαν τὰ πράγματα τῆς δυστυχοῦς νήσου ; Ἡμεῖς βεβαίως ἠθέλομεν κατασταθῆ ἀναπολόγητοι ἐνώπιον τοῦ λαοῦ τοῦ ἑλληνικοῦ βασιλείου, ἐνώπιον τοῦ καθ' ὅλην τὴν ὑφήλιον Ἑλληνισμοῦ, ἀν, ἀνοιγομένων τῶν πυλῶν τοῦ Βουλευτηρίου, ἐσιωπῶμεν, καὶ δὲν ἐζητοῦμεν παρ' ὑμῶν λόγον διὰ τὴν τοιαύτην πολιτείαν σας.

## ΘΕΟΔΩΡΟΥ Π. ΔΗΛΙΓΙΑΝΝΗ

ἐπιτέμῃσις εἰς τὸν πρωθυπουργὸν πρὸς Κανονισμὸν τῆς συζητήσεως

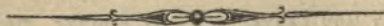
Πολλοὶ τῶν συναδέλφων μου ἐν τῇ ἀντιπολιτεύσει παρασκευάζονται νὰ λάβωσι τὸν λόγον ἐπὶ τῆς συζητήσεως ἢ ὁποία σήμερον ἀπασχολεῖ τὴν Βουλὴν. Ὅφειλω ὁμῶς πρὸ τούτου νὰ δηλώσω, πῶς ἡ ἀντιπολίτευσις ἐννοεῖ τὴν συζήτησιν ταύτην. Ἡ ἀντιπολίτευσις δὲν ἐννοεῖ τὴν συζήτησιν, ὡς μέλλουσαν νὰ κανονίσῃ τὴν πολιτικὴν τῆς Ἑλλάδος, ἢ τῆς Κυβερνήσεως αὐτῆς ἐπὶ τὸ μέλλον. Ἀπορῶ δὲ καὶ ἐξίσταμαι πῶς ὁ Πρωθυπουργὸς νομίζει, ὅτι δὲν ἔχει τὴν δύναμιν νὰ κανονίσῃ τὴν πολιτικὴν τῆς Κυβερνήσεως ἧς προϊσταται, καὶ ὅτι προσήκε πλεόν νὰ κανονίσῃ αὐτὴν τῇ συναινέσει τῆς Βουλῆς.

Βεβαίως οὐδέποτε ὁ πρωθυπουργὸς ἠξιώθη τῆς ἐμπιστοσύνης τῆς ἀντιπολιτεύσεως. Ἄλλ' ἡ πλειονοψηφία τῆς Βουλῆς ἔδωκεν εἰς αὐτὸν τὸσαύτην ἐξουσίαν, ὅσῃν οὐδεὶς ὑπῆρξε πρωθυπουργὸς κοινοβουλευτικοῦ κράτους περιβληθεῖς. Δὲν σινομο-

λόγησαι δυνάμει τῆς ἐξουσίας ταύτης, δάνεια ἐπὶ δανείαν ; Δὲν ἐξέδωκας νόμους ἐπὶ νόμων πρὸς στρατιωτικὴν ὀργάνωσιν τῆς χώρας, καὶ πρὸς ναυτικὴν σύνταξιν αὐτῆς ; Ὅκτώ ἤδη ἔτη δὲν συγκυλῆεις τὸν ἑλληνικὸν λαὸν ἐν τῇ σπατάλῃ τοῦ χρηματος αὐτοῦ ; Ὅκτώ ἤδη ἔτη δὲν πληροῖς τὰς Ἐφημερίδας τῆς Κυβερνήσεως διὰ νόμων, κατὰ πᾶσαν νομηνίαν ἐκδιδομένων ἀνατρεπόντων καὶ ἀναιρούντων ἀλλήλους περὶ στρατιωτικῶν ὀργανισμῶν ; Καὶ τήμερον μὴ δυνάμενος νὰ ἀπαντήτης εἰς τὰ ἐρωτήματα ἡμῶν ζητεῖς νὰ μᾶς τρέψης εἰς τὴν μελέτην καὶ τὴν ἔρευναν τοῦ μέλλοντος ; Μᾶς λέγεις ὅτι πρέπει ἡ βουλή νὰ σκεφθῇ περὶ τῆς πολιτικῆς τῆς Ἑλλάδος σήμερον ;

Ἡμεῖς δὲν προεκαλέσαμεν τὴν συζήτησιν πρὸς τοῦτο, ἀλλὰ προεκαλέσαμεν αὐτὴν διὰ νὰ ἐλέγξωμεν τὴν πολιτείαν σας, ὡς πολιτείαν μὴ σύμφωνον μὲ τὰ ἑλληνικὰ συμφέροντα, ὡς πολιτείαν προδίδουσαν αὐτά. (Εὖγε, εὖγε !) Ὡς πολιτείαν γενομένην αἰτίαν τῶν καταστροφῶν τῆς πολυπαθοῦς μεγαλονήσου τοῦ Αἰγαίου, (Εὖγε, εὖγε !) Καὶ ὁ πρωθυπουργὸς ἔρχεται καὶ μᾶς ἀπαγγέλλει θεωρίας Συνταγματικοῦ δικαίου, ἵνα περισπάσῃ τὴν προσοχὴν ἡμῶν, ἵνα ἀποπλανήσῃ τὸν ἑλληνικὸν λαόν, διὰ τῶν αὐτῶν μέσων, διὰ τῶν ὁποίων ὀκτώ ἤδη ἔτη ἀπεπλάνησεν αὐτόν !

Εὐτυχῶς διὰ τὴν Ἑλλάδα, καὶ τὸ λέγω, κύριοι, μετ' εὐχαριστήσεως, ἂν καὶ τοσαῦτα ἔπαθε τὸ δυστυχὲς αὐτὸ κράτος, τοσαῦτα ὑπέστη δεινὰ ἢ ἀτυχῆς αὕτη χώρα ἔνεκα τοῦ ἀνθρώπου τούτου, εὐτυχῶς διὰ τὴν Ἑλλάδα, σᾶς ἔμαθεν ὁ Ἑλληνικὸς λαός, σᾶς ἔμαθεν ὁ Ἑλληνισμὸς, καὶ δὲν θέλει πλέον περιπέσει εἰς τὴν παγίδα, δι' ἧς ἐπαγιδεύσατε τὴν Ἑλληνικὴν κοινωνίαν, εἰς τὴν πλάνην δι' ἧς ἀπεπλανάτε μέχρι τοῦδε σύμπαντα τὸν Ἑλληνισμόν.





# ΘΕΟΔ. Π. ΔΗΛΙΓΙΑΝΝΗ

## ΛΟΓΟΣ

ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΣΥΝΕΔΡΙΑΣΙΝ ΤΗΣ 2 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ

### ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΚΡΗΤΗΣ

Ἡ ἀπάντησις, τὴν ὁποίαν ἔδωκεν ὁ πρόεδρος τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου εἰς τὰ ἐρωτήματα, τὰ ὁποῖα ἀπηύθυνα αὐτῷ, ἦτο πλήρης καὶ τελεία ὑπεκφυγή. Ἐνῶ τὰ ἐρωτήματά μου ἦσαν εὐκρινῆ καὶ καθαρὰ, καθῆκον δὲ εἶχε ν'ἀπαντήσῃ εἰς ταῦτα εἴτε ἀποφατικῶς εἴτε καταφατικῶς, προσεπάθησε νὰ ὑπεκφύγῃ τὴν ἀπάντησιν, καὶ ἐξέδραμεν ἐπὶ θέματα ἀλλότρια τῆς ἐμῆς ἐπερωτήσεως. Ἐσκόπει ὄχι μόνον ν' ἀποπλανήσῃ τὸ κοινοβούλιον ἀπὸ τῆς ὁδοῦ, ἣτις ἐχαράχθη αὐτῷ διὰ τοῦ Συνταγματικοῦ δικαιώματος, τὸ ὁποῖον ἠσκούμεν, ἀλλὰ καὶ νὰ ἐπιτεθῆ, καθ' ἣν ἔχει ἀντικοινοβουλευτικὴν συνήθειαν, κατὰ τῆς Ἀντιπολιτεύσεως, ἐκτοξεύων κατ' αὐτῆς διαφόρους παραλόγους αἰτιάσεις.

Μοὶ ἐφάνη δὲ περιεργον τὸ ἐπιχείρημα, τὸ ὁποῖον ἐν πρώτοις προέβαλε, διὰ νὰ ἀποφύγῃ ἣν ὤφειλε νὰ δώσῃ ἀπάντησιν, ὅτι δῆθεν ἐπρόκειτο νὰ ἀναλάβῃ τὴν ποινικὴν εὐθύνην ἐπὶ τοῖς δημοσιευμένοις διὰ μιᾶς ὑπουργικῆς ἐφημερίδος, ἣτις παρ' ὅλου τοῦ κοινοῦ θεωρεῖται. Ὡς γραφομένη τῇ ἐμπνεύσει αὐτοῦ. Καὶ ὡς εἰ ἐγὼ ἐζήτησαν εὐθύνας κατὰ τοῦ πρωθυπουργοῦ, καὶ ἐπρωτῶν αὐτόν, ἐὰν τὰ ὑπὸ τῆς Παλιγγεσεσίας δημοσιευόμενα εἶναι ἀληθῆ ἢ ὄχι, οὗτος, ἀπαντῶν εἰς τὴν ἐπερωτήσιν μου ἔλεγε: «Τί μὲ ἐρωτᾷς περὶ τῶν δημοσι.



»ευομένων υπό εφημερίδος; Ἐγὼ δὲν εὐθύνομαι διὰ τὰ ὑπὸ  
»ταύτης γραφόμενα». Καὶ ἐγὼ ἐπηρώτων ἂν ἀπηύθυνε δια-  
κοίνωσιν πρὸς τὴν Εὐρώπην, ἂν διὰ τῆς διακοινώσεως ταύτης  
ἐζήτει παρὰ τῆς Εὐρώπης νὰ ἐκβιασθῆ ἡ Πύλη νὰ ἀποκατα-  
στήσῃ τὴν τάξιν ἐν Κρήτῃ. Καὶ ἐγὼ ἠρώτων, ἂν ἀληθῶς διὰ  
τῆς διακοινώσεως ταύτης ἔλεγε πρὸς τὴν Εὐρώπην, ὅτι, ἂν ἡ  
Πύλη ἐξακοουθῆ νὰ πολιτεύηται νωχελῶς καὶ ἀδρανῶς, καὶ  
νὰ μὴ σπεύδῃ νὰ ἀποκαταστήσῃ τὴν τάξιν ἐν Κρήτῃ, ὅτι  
πρέπει αἱ Δυνάμεις ν' ἀποστείλωσι στρατιάς αὐτῶν, διὰ νὰ  
λάβωσι κατοχὴν τῆς νήσου καὶ ἀποκαταστήσωσιν αὐταὶ τὴν  
τάξιν. Καὶ ἐγὼ ἠρώτων αὐτόν, ἂν ἀληθῶς διὰ τῆς διακοινώ-  
σεως ἦν ἀπηύθυνε πρὸς τὴν Εὐρώπην, ἔλεγε πρὸς αὐτήν, ὅτι,  
ἂν ἡ Πύλη δὲν ἀποκαταστήσῃ τὴν τάξιν, ἢ ἂν αἱ ἐξ μεγάλαι  
Δυνάμεις δὲν στείλωσι στρατεύματα διὰ νὰ καταλάβωσι τὴν  
νήσον καὶ ἀποκαταστήσωσιν ἐν αὐτῇ τὴν τάξιν, τότε ἤθελεν  
ἀναγκασθῆ αὐτός, ἢ κυβερνήσεις τοῦ Βασιλέως τῶν Ἑλλήνων,  
νὰ κατκλάβῃ αὐτὴ τὴν νήσον, διὰ νὰ ἀποκαταστήσῃ τὴν τά-  
ξιν ταύτην. Ταῦτα εἶναι ἀληθῆ ἢ οὐ; Ἡρώτων αὐτόν, ἀπέ-  
στειλε τοιαύτην ἐγκύκλιον πρὸς τὴν Εὐρώπην; Περιέλαβεν ἐν  
τῇ ἐγκυκλίῳ ταύτῃ ταῦτα τὰ θέματα, τὰ ὁποῖα πρὸ μικροῦ  
ἀπκρίθησα; Τί λοιπὸν μοι λέγεις ὅτι δὲν εὐθύνεσαι διὰ τὰ  
γραφόμενα τῆς *Παλιγγεσείας*; Ἐγὼ δὲν σὲ ἠρώτητα περὶ  
τῆς *Παλιγγεσείας*, οὐδὲ περὶ τῆς Ὁρας, ἀλλὰ περὶ πρά-  
ξεων, τὰς ὁποίας ἐπραξας ὡς κυβερνῶν τὴν Ἑλλάδα. Ὁφείλεις  
νὰ δώσης ἀπάντησιν εἰς τὸ Κοινοβούλιον τῆς Ἑλλάδος. (*Ε-*  
*πευφημῆσαι ἐκ τῆς ἀριστερᾶς*).

Ἄφου διερρῦθμισε τὴν λειτουργίαν τοῦ Κοινοβουλευτικοῦ  
πολιτεύματος τοιαύτην, ὅποια ὑπάρχει νῦν, καὶ ἐπικαλοῦμαι  
τὴν γνώμην ὄλων ὑμῶν καὶ τῶν ἐκεῖ καὶ τῶν ἐνταῦθα καθη-  
μένων· ἀφου διερρῦθμισε τοιαύτην τὴν λειτουργίαν τοῦ Κοινο-  
βουλευτικοῦ πολιτεύματος, ὅχι μικρὸν διαφέρουσαν τῆς τυραν-  
νίας, ἀλλὰ χειροτέραν τῆς τυραννίας, ἐφρόντισε ν' ἀποπλανᾷ  
συγχρόνως καὶ τὸ δημόσιον φρόνημα δι' ἐφημερίδων, τὰς ὁποίας

ὑποστηρίζει καὶ εἰς τὰς ὁποίας ὑπαγορεύει τὰ δημοσιευόμενα ὑπ' αὐτῶν. Καὶ ὅταν γίνεται λόγος περὶ τῶν δημοσιευμάτων τούτων, παρίσταται ἐν τῷ μέσῳ λέγων: «Ἐγὼ δὲν εὐθύνομαι δύνανται νὰ γράψωσι αἱ ἐφημερίδες ὅ,τι θέλουσι.» Καὶ ὑπάρχει κοινοβουλευτικὸν κράτος, εἰς τὸ ὅποτον, καθ' ὃν χρόνον ἡ βουλὴ δὲν εἶναι παρούσα, ἡ Κυβέρνησις σιωπᾷ καὶ δὲν δίδει εἰς τὸ κοινὸν πληροφορίας; Καὶ ὑπάρχει κοινοβουλευτικὸν κράτος, ἐν τῷ ὁποίῳ ἡ Κυβέρνησις αὐτοῦ δὲν λαμβάνει εὐκαιρίαν διὰ νὰ μορφώσῃ διὰ τῶν ἐφημερίδων τῆς τὴν γνώμην τοῦ λαοῦ καὶ νὰ διαμορφώσῃ τὸ κοινὸν φρόνημα; Τοῦτο πράττουσιν αἱ ἐφημερίδες, αἱ ὑποστηρίζουσαι τὸ ὑπουργεῖον. Ἐὰν ὑποστηρίζωσι τὸ ὑπουργεῖον, διότι ὑπάρχει ταυτότης πολιτικῶν φρονημάτων, ἐὰν ὑποστηρίζωσι αἱ ἐφημερίδες αὗται τὸ ὑπουργεῖον, διότι ἀσπάζονται τὴν πολιτείαν αὐτοῦ καὶ ἐπιθυμοῦσι νὰ ὑποστηρίξωσι αὐτὸ διὰ νὰ ἐξακολουθῇ κυβερνῶν τὴν χώραν, ὑπάρχει βεβαίως ταυτότης πολιτικῶν φρονημάτων. Δὲν εἶναι δὲ δυνατόν αἱ ἐφημερίδες αὗται νὰ ἐκφέρωσι πολιτικὰς θεωρίας, οἷας ἂν θέλωσι, δὲν εἶναι δυνατόν αἱ ἐφημερίδες αὗται νὰ γράψωσι περὶ πολιτικῶν πραγμάτων ἀντίθετα ἐκείνων, τὰ ὁποῖα φρονεῖ ἡ Κυβέρνησις, οὐδὲ νὰ διαδώσωσι ἀντίθετα ἐκείνων, τὰ ὁποῖα ἡ Κυβέρνησις πληροφορεῖται διὰ τῶν πρακτόρων αὐτῆς ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ.

Βεβαίως οὐδεὶς δύναται νὰ καταγγείλῃ τὸ ὑπουργεῖον καὶ νὰ ζητήσῃ ποινικὴν εὐθύνην διὰ τὰ δημοσιευόμενα ὑπὸ τῶν ἐφημερίδων, αἵτινες τὸ ὑποστηρίζουσι, ἀλλὰ ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ ζητήσῃ ἠθικὴν εὐθύνην. Καὶ τὴν ἠθικὴν εὐθύνην φέρει ἡ Κυβέρνησις διὰ τὰ δημοσιευόμενα ὑπὸ τῶν ἐφημερίδων αὐτῶν. Καὶ πόθεν ὁ λαὸς τῶν Ἀθηνῶν, καὶ πόθεν τὸ κοινὸν τῆς Ἑλλάδος δύναται νὰ λαμβάνῃ ἀκριβεῖς εἰδήσεις περὶ τῶν γενομένων ἐν Κρήτῃ, εἰμὴ ὑπὸ τῶν ἐφημερίδων, αἵτινες πλησιάζουσι τὸ ὑπουργεῖον, αἵτινες ἐμπνέονται ὑπ' αὐτοῦ; Ταχυδρομικὴ ὑπηρεσία ἐν Κρήτῃ δὲν ὑπάρχει, γνωρίζετε δὲ πῶς λειτουργεῖ ὑπὸ τὴν ἐπιμέλειαν τοῦ Αὐστριακοῦ προξένου ἢ τα-



χυδρομική συγκοινωνία. Ἡ ἐφημερίς λοιπὸν, περὶ ἧς ὁ λόγος, ἤτις ἐκδίδεται καθ' ἐκάστην μετὰ μεσημβρίαν, αὕτη δίδει τὰς εἰδήσεις, τὰς ἐκ Κρήτης προερχομένας, καὶ ταύτας τὸ κοινὸν ἀναγινώσκει ὡς εἰδήσεις ἐχούσας καταγωγὴν ἀναντίρρητον, ἐπίσημον.

Ἄλλὰ μετὰ τῶν εἰδήσεων τούτων εἶδιδε τὸ ὄργανον τοῦτο διαφόρους πολιτικὰς γνώμας. Σὰς ἐζητήσαμεν ποινικὴν εὐθύνην ἡμεῖς διὰ τὰς γνώμας ταύτας; Οὐδέποτε. Ἄλλὰ τὰς γνώμας ταύτας ἐθεωρήσαμεν, — ὅτι δὲν εἶναι δυνατὸν τὸ ἡμιεπίσημον ὑπουργικὸν ὄργανον νὰ δημοσιεύῃ — ἂν σεῖς δὲν συνηεῖτε. Ἄλλὰ ὡς διὰ τοῦ ὄργανου ἐκείνου ἐπειρᾶσθε ν' ἀποπλανήσητε τὸ κοινὸν τῆς Ἑλλάδος, καὶ ἐπαρουσιάζεσθε δι' αὐτοῦ ὅτε μὲν καταγγέλλοντες τὴν Ρωσίαν, ὡς ὑποκινήσαν τὸ κίνημα τῆς Κρήτης, τὴν ἐπιούσαν καταγγέλλοντες τὴν Ἀγγλίαν, ὅτι αὕτη ὑπεκίνησεν αὐτὸ, μετὰ τρεῖς ἡμέρας καταγγέλλοντες τὴν Τριπλῆν συμμαχίαν, διότι δὲν σὰς ὑποστηρίζει, μετὰ πέντε ἡμέρας ἐπαινοῦντες καὶ θαυμάζοντες τὸν λόρδον Σώλσβαρυ πρωθυπουργὸν τῆς Ἀγγλίας, μετὰ τέσσαρας δὲ ἡμέρας ἀποκαλοῦντες αὐτὸν κατάσκοπον τῆς Τουρκίας καὶ ὑβρίζοντες αὐτόν. Ὡς διὰ τοῦ ὄργανου ἐκείνου ἐπειρᾶσθε νὰ συγχίσητε τὸ κοινὸν φρόνημα, ὥστε νὰ μὴ γνωρίζῃ ὁ λαὸς τί τρέχει, ποῦ νὰ ἀποταθῇ, τί νὰ ἐλπίσῃ, τίνος νὰ αἰτιαθῇ διὰ τὰς συμφορὰς τῆς Κρήτης, διὰ τοῦ αὐτοῦ τρόπου ἤλθετε προχθὲς ν' ἀποπλανήσητε καὶ τὴν Βουλὴν. Καὶ μοὶ ἔλεγε προχθὲς «Μὲ ἐρωτᾶτε διὰ τὴν Παλιγγενεσίαν; Ἐγὼ δὲν εὐθύνομαι». Ἐνῶ ἐγὼ δὲν Σὰς ἠρώτησα περὶ τῶν δημοσιευθέντων ὑπὸ τῆς «Παλιγγενεσίας», σὰς ἠρώτησα περὶ ἐκείνων τὰ ὁποῖα ἐγράψατε Σεῖς, καὶ ὑπὸ τὰ ὁποῖα ἐθήκατε τὴν ὑπογραφὴν Σας ὡς πρόεδρος τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου ἢ ὡς ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν.

Καὶ σὰς ἠρώτησα ὄχι μόνον διότι εἶχον δικαίωμα, ἀλλὰ καὶ διότι τὰ γραφέντα ἐν τῷ ἐγγράφῳ ἐκείνῳ ἐπηρεάσαν ὀλεθρίως τὰ ἐθνικὰ συμφέροντα. Καὶ δὲν ἐπηρεάσθησαν ὀλεθρίως τὰ ἐθνικὰ συμφέροντα, ὅταν ἡ Κυβέρνησις τῆς Ἑλλάδος, ἀπ-

ευθυνομένη πρὸς τὰς μεγάλας Δυνάμεις τῆς Εὐρώπης, ὁμολογῆι ὅτι, ἂν δὲν ὑπάρχει τάξις ἐν Κρήτῃ, τοῦτο πρέπει ν' ἀποδοθῆ εἰς τὴν νωθρότητα καὶ τὴν ἀδράνειαν τῆς Πύλης, καὶ ὅτι πρέπει νὰ σπεύσῃ τέλος πάντων ἡ Πύλη ν' ἀποκαταστήσῃ τὴν τάξιν ἐν Κρήτῃ ; Ἡ ἱστορία τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἀποδεικνύει ὅτι τοιοῦτο διανόημα δὲν ἐπῆλθε μέχρι τοῦδε εἰς οὐδένα τῶν κυβερνησάντων τὴν Ἑλλάδα. Καὶ πῶς ἠδύνατο νὰ ἐπέλθῃ τοιοῦτο διανόημα ; Πῶς ἦτο δυνατόν Ἑλλήνων κυβερνῶν τὴν Ἑλλάδα νὰ ὑποθέσῃ, ὅτι ἡ Τουρκία δύναται ν' ἀποκαταστήσῃ τὰς τάξιν ἐν τῇ νήσῳ ἐκείνῃ, ἀφοῦ ἡ ἱστορία τῆς Ἑλλάδος ἀποκηρύσσει τοιοῦτο διανόημα ; Πότε ἀποκατεστάθη ἐν Κρήτῃ ἡ τάξις ; Μόλις εἶχον παρέλθει 5 ἢ 6 ἔτη, ἀφ' ἧς ἔληξεν ὁ ἐθνικὸς ἀγὼν, καὶ ἐσχηματίσθη τὸ Ἑλληνικὸν βασίλειον, καὶ ἡ Κρήτη ὀπλιζέται καὶ ἐπαναστατεῖ. Δὲν παρῆλθον 3 ἢ 4 ἔτη ἀπὸ τοῦ χρόνου τούτου, καὶ ἡ Κρήτη ὀπλιζέται καὶ ἐπαναστατεῖ. Δὲν παρῆλθον 5 ἔτη ἀπὸ τοῦ γεγονότος τούτου, καὶ ἡ Κρήτη εἰς νέαν προβαίνει ἐπανάστασιν. Ἐπαναστατεῖ κατὰ τὸ 1840, ἐπαναστατεῖ κατὰ τὰ 1843, ἐπαναστατεῖ κατὰ τὰ 1854, ἐπαναστατεῖ κατὰ τὰ 1858, κατὰ τὰ 1866, κατὰ τὰ 1887. Ἐὰν δὲν ἐπανεστάτησε κατὰ τὰ 1863, αἰτία εἶμαι ἐγὼ, ὑπουργὸς τότε τῶν Ἐξωτερικῶν, ἀποτρέψας αὐτήν. Ἄν δὲν ἐπανεστάτησε κατὰ τὰ 1886, αἴτιος εἶμαι ἐγὼ, ὢν ἐν τῇ κυβερνήσει, ἀποτρέψας αὐτήν. Καὶ πότε δὲν ἐπανεστάτησεν ἡ Κρήτη ; Τέσσαρες Σουλτάνοι ἀνέβησαν τὸν θρόνον, ὁ Μαχμούτ, ὁ Μετζήτ, ὁ Ἀζιζ καὶ ὁ Χαμητ, διότι δὲν περιλαβάνω τὸν δυστυχεῆ Μουράτ. Ἄλλ' οὐδεὶς ἐξ αὐτῶν ἠδυνήθη νὰ παγιώσῃ τὴν τάξιν ἐν Κρήτῃ. Διατί ; Διότι δὲν ὑπάρχουσι δεσμοὶ συνδέοντες τὴν ἐπικυρίαρχον δύναμιν μετὰ τῆς κρατουμένης νήσου. Ἐπομένως ἡ ἀνικανότης τῆς Πύλης ἐγκριταὶ ἐν τῇ σχέσει, μεθ' ἧς συνδέεται μετὰ τῆς Κρήτης. Αὗται δὲν εἶναι νέαι ἰδέαι. Αὐτὰς ἐπρέσβευον πάντες οἱ κυβερνήσαντες τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τοῦ 1832. Οὐδ' ἀπεκρῦψαμέν ποτε ταῦτα ἀπὸ τὴν Εὐρώπην. Αὐτὰ ἐγράφησαν πολλάκις ἐν διακοινώσεσι πρὸς τὴν Εὐρώπην, ὑπὸ τῶν κατὰ καιροὺς κυβερνητῶν. Αὐτὰ



ἐγὼ αὐτὸς ἀπήγγειλα εἰς τὴν Εὐρώπην, συνηγμένην ἐν Βερολίῳ, ὅτε συνήλθεν ἐν τῷ συνεδρίῳ ὡς Ἄρειος Πάγος. Καὶ οὐδέποτε ἠμφισετήθη ἡ ἀλήθεια αὐτῶν οὐδὲ ὑπὸ τῆς Εὐρώπης οὐδὲ ὑπὸ τῆς Τουρκίας. Καὶ ἐπαρουσιάσθη κυβερνήτης ἐν Ἑλλάδι παραπονούμειος, ὅτι ἡ Πύλη ἔνεκα νωχελείας καὶ ἀδρανείας δὲν ἀποκατέστησε τὴν τάξιν ἐν Κρήτῃ, καὶ ζητῶν ἀπὸ τὴν Εὐρώπην νὰ ἐκβιάσῃ τὴν Πύλην ν' ἀποκαταστήσῃ τὴν τάξιν ἐν τῇ νήσῳ! Τοιαῦτα διαβήματα δὲν ἐπιδρῶσιν ὀλεθρίως ἐπὶ τῶν συμφερόντων τῆς Ἑλλάδος; Καὶ δὲν εἶχον δίκαιον νὰ ἐκπλαγῶ, καὶ νὰ ἔλθω εἰς τὴν Βουλὴν ζητῶν λόγον, ἐρωτῶν ἂν ὑπεγράψῃ τοιαύτη διακοίνωσις, ἂν ἀπεστάλῃ τοιοῦτον ἔγγραφον ὑπὸ τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως;

Ἀποκαθιστᾷ τὴν τάξιν ἡ Πύλη, ἀλλ' ἀποκαθιστᾷ τάξιν τοιαύτην, ὅποια ἐγείρει τὴν ἀγανάκτησιν τοῦ βουλευτοῦ ἐκ Πατρῶν. Τοιαύτην τάξιν ἐζητεῖτε ν' ἀποκαταστήσητε; Καὶ εἰς ποίαν χώραν εὕρισκομένην ὑπὸ τὴν δυναστείαν τῆς Πύλης, ἀποκατέστησεν αὕτη τὴν τάξιν κατ' ἄλλον τρόπον ἢ κατ' αὐτόν; Δὲν γνωρίζετε λοιπὸν ὅτι τοιαύτην τάξιν ἔμελλε ν' ἀποκαταστήσῃ ἐν Κρήτῃ; Καὶ τοιαύτην ἐζητεῖτε ν' ἀποκαταστήσῃ;

Δὲν θέλω νὰ μνημονεύσω πόσον ὀλεθρίως ἐπέδρασαν ἐπὶ τῶν ἐθνικῶν συμφερόντων αἱ ἄλλαι αἰτήσεις καὶ ἐπιδείξεις τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως. Ὄταν οἱ κυβερνῶντες τοὺς λαοὺς παρίστανται ἐν πάσῃ αὐτῶν τῇ ἐπιστημότητι προβάλλοντες ἀδύνατα, ἢ παριστῶντες μὴ οὐσιώδη καὶ σπουδαῖα συμβεβηκῦτα, ἢ ἐπιδεικνύοντες γελοίας δυνάμιν, τὴν ὁποίαν δὲν ἔχουσιν, ὀλεθρίως ἐπιδρῶσι τοιαῦτα διαβήματα ἐπὶ τῶν συμφερόντων τῶν λαῶν τοὺς ὁποίους κυβερνῶσι. Τίνα νὰ ἐρωτήσω ἐξ ὑμῶν; Ἄν μεταβῆτε εἰς τὸ πρῶτον στοιχειῶδες δημοτικὸν σχολεῖον, καὶ ἐρωτήσητε ἓνα μαθητὴν, ἂν εἶναι δυνατόν νὰ συνεννοηθῶσιν αἱ μεγάλαι Εὐρωπαϊκαὶ Δυνάμεις, καὶ ὁμοθύμως νὰ συμφωνήσωσι καὶ ἀποφασίσωσι νὰ καταλάβωσιν ἀπὸ κοινοῦ ξένην χώραν διὰ στρατῶν κοινῶν, ἢ νὰ ἐμπιστευθῶσιν εἰς μίαν ἢ δύο ἐξ αὐτῶν διὰ νὰ καταλάβῃ τὴν χώραν τὴν ξένην, θέλει γελάσει τὸ μειράκιον. Ὁ Πρωθυπουργὸς τοῦτο

ἐζήτει. Ἐκάστη τῶν ἐξ Μεγάλων Δυνάμεων νὰ εἰσφέρει ἀριθμὸν στρατοῦ, ν' ἀποτελεσθῇ οὕτω διεθνὴς στρατιὰ, καὶ αὐτὴ ἢ στρατιὰ νὰ καταλάβῃ τὴν Κρήτην. Ἐνόμιζεν ὅτι εἴμεθα εἰς τὴν ἐποχὴν τοῦ Πέτρου τοῦ Ἐρμηίτου, ἢ ἐνόμιζεν ὅτι ὑπάρχει ἐν τῇ Εὐρώπῃ ὁ Λουδοβίκος ὁ Θ'. διὰ νὰ γείνη νέα ἐκδρομὴ σταυροφορίας; Μήπως ἐνόμιζεν, ὅτι ζητῶν παρὰ τῆς Εὐρώπης τὰ δύνατα, ἢ δύνατο νὰ δικαιολογήσῃ τὴν τελευταίαν πρότασιν αὐτοῦ, ἢτοι τὴν ἀπειλὴν, ὅτι θέλει αὐτὸς καταλάβει τὴν Κρήτην δι' Ἑλληνικῶν στρατευμάτων καὶ διὰ πλοίων τοῦ ἐθνικοῦ στόλου;

Δὲν γνωρίζω, ἂν κατὰ τὸν βίον τοῦ Ἑλληνικοῦ βασιλείου, ἢ πολιτεία αὐτοῦ ἐνεποίησέ ποτε ἀνησυχίαν εἰς τὴν Εὐρώπην, ὥστε αὕτη νὰ καταληφθῇ ὑπὸ δειλείας, καὶ νὰ ἐκβιασθῇ νὰ πράξῃ ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον δὲν διενοεῖτο νὰ πράξῃ. Οὐδὲ δύναμαι νὰ βεβαιώσω, ἂν πρὸ τριῶν ἐτῶν ἡ Εὐρώπη ἤθελε σιέρξει ἐπὶ τέλους νὰ ἐφαρμόσῃ ἀπειλὴν, τὴν ὁποίαν κατὰ τὸν πρῶτον μῆνα τοῦ 1886 εἶχεν ἐνδώσει διὰ νὰ ἐπικηρύξῃ. Περὶ τούτου ἴσως πραγματευθῶ κατόπιν, διότι ἔχω δικαίωμα νὰ μὴ παραλίπω καὶ τὰ περὶ τούτου, διὰ νὰ ἀποστομώσω τὸ στόμα ἐκεῖνου (δεικνύει τὸν πρωθυπουργόν) τὸ ὁποῖον πολλάκις ἀνεφύθη διὰ νὰ ὑβρίσῃ ὠραίαν ἐποχὴν τοῦ Ἑλληνικοῦ βίου (*Εὖγε εὖγε ἐκ τῆς ἀριστερᾶς*). Ἄλλ' ἂν ἐξετοξεύθη κατὰ τῆς Ἑλλάδος κατὰ τὸ 1886 ἀπειλὴ, τάχα ἠπειλήθημεν διότι ἐνεπνεύσαμεν εἰς τὴν Εὐρώπην ἀνησυχίαν; Δὲν δύναμαι ἀκόμη νὰ τὸ βεβαιώσω. Ἄλλὰ, καὶ ἐν ἡ περιπτώσει ἡ Εὐρώπη ἀνησύχησεν ἀπὸ τὴν στάσιν τὴν ὁποίαν ἡ Ἑλλὰς ἔλαβε κατὰ τὸ 1885 καὶ κατὰ τὸ 1886, νομίζετε ὅτι ἤθελεν ἀνησυχῆσαι καὶ κατὰ τὸ 1889 ἀπὸ τὴν στάσιν, τὴν ὁποίαν σεῖς ἐλάβετε ἀπέναντι αὐτῆς; Ὡς ἂν ἡ Εὐρώπη δὲν σὰς γνωρίζει, ὡς ἂν ἡ Εὐρώπη μὴ εἶχε πράκτορας, καὶ ἀντιπροσώπους ἐν Ἑλλάδι ἵνα διὰ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτῶν βλέπῃ τὰ ἐν Ἑλλάδι γιγνόμενα. Ὡς ἂν ἡ Εὐρώπη μὴ εἶχε πράκτορας ἵνα διὰ τῶν ὠτων αὐτῶν ἀκούῃ τὰ παρ' ὑμῶν καὶ τῶν ἀντιπάλων σας λεγόμενα, καὶ πληροφορῆται τὰ παρ' ἡμῶν διαπραττό-



μενα. Ἀλλά, καὶ ἀνὑπῆρχε κατὰ τοὺς χρόνους τούτους μεταξὺ τῶν μητροπόλεων τῆς Εὐρώπης καὶ τῶν Ἀθηνῶν ἡ αὐτὴ συγκοινωνία, ἡ ὁποία ὑπῆρχεν ἐπὶ Φραγκίσκου Α' μεταξὺ τῶν Παρισίων καὶ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, οἱ παρήρχοντο ἐξ ἡμερῶν διὰ τὰ φθάσαι τὰ διπλωματικά ἔγγραφα τῆς Κυβερνήσεως πρὸς τὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀντιπρόσωπόν της, πάλιν δὲν εἶχεν ἀνάγκην νὰ λάβῃ περὶ ὕμῶν ἄλλας πληροφορίες, διότι ὑμεῖς εἴχετε σπεύσει νὰ τὴν πληροφορήσῃτε περὶ ὕμῶν αὐτῶν κατὰ τὸ 1885 καὶ 1886. Σὰς γνωρίζει, διὰ τὰ μὴ φοβείται ἀπὸ τὰς ἀπειλάς σας, διὰ τὰ μὴ ἀνησυχῆ ἀπὸ τὰ κηρύγματα σας. Νομίζετε ὅτι ἐν Εὐρώπῃ ἐλησμόνησαν, ὅτι, πρὶν ἢ φθάσει εἰς τὰς Ἀθήνας ἡ ἀπειλή, ὅτι ἡ Ἀγγλία καὶ ἡ Γερμανία ἔμειναν σύμφωνοι διὰ τὰ στείλωσι πολεμικὰ πλοῖα εἰς τὰς Ἑλληνικὰς θαλάσσας, ὅπως ἐμποδίσωσι πᾶσαν ναυτικὴν ἐνέργειαν τοῦ Ἑλληνικοῦ κράτους εἰς τὴν γείτονα χώραν, ὅτι πρὶν ἢ φθάσῃ, λέγω, ἡ ἀπειλή αὕτη, εὐρέθησαν ἄνθρωποι κρούσαντες ἐξ Ἀθηνῶν τὰς Πύλας τῆς Εὐρώπης, ἵνα ἀναφέρωσιν εἰς αὐτὴν καὶ προσπαθῆσωσι νὰ πείσωσιν αὐτήν, ὅτι ἡ Κυβέρνησις τῆς πατρίδος των δὲν ἐπέθετο ἀπὸ ἀπλοῦς λόγους, καὶ ὅτι ἡ Εὐρώπη ἔπρεπε νὰ ἀπειλήσῃ βίαν; Δὲν μετεβιάζοντο ἐξ Ἀθηνῶν εἰς τὴν Εὐρώπην αἱ ἐπικλήσεις καὶ αἱ παρακλήσεις, ὅπως μὴ ἀρκεσθῆ αὕτη εἰς τὴν ἀπειλήν, τὴν ὁποίαν κατὰ Ἰανουάριον τοῦ 1886 ἀπηύθυνεν, ἀλλὰ καὶ νὰ προβῆ εἰς τὴν πραγματοποίησιν αὐτῆς; Ἐξ Ἀθηνῶν δὲν κατεβλήθη πᾶσα ἐνέργεια, ἵνα ἀναγκασθῆ ἡ Κυβέρνησις τῆς ἐποχῆς ἐκείνης νὰ συγκαλέσῃ τὴν Βουλὴν, διὰ τὰ δοθῆ εἰς σὰς εὐκαιρία νὰ παρασταθῆτε διαφωνοῦντες δὴθεν πρὸς τὴν πολιτικὴν τῆς Κυβερνήσεως ἐκείνης; Καὶ δὲν εἴσατε σεῖς οἱ ἐν Ἀθήναις, οἵτινες ὑπελάθετε ὅτι δὲν ἔρκει νὰ διαφωνήσῃτε μόνον πρὸς τὴν Κυβέρνησιν, ἀλλ' ὅτι ἔπρεπε, πρὶν ἢ προσέλθῃτε εἰς τὸ Κοινοβούλιον, νὰ συνεννοηθῆτε καὶ νὰ διαρρυθμίσητε τὰ τῆς διαφωνίας σας πρὸς τὴν Κυβέρνησιν μετὰ ἀντιπροσώπου μιᾶς τῶν Μεγάλων Δυνάμεων, αἵτινες, ἡπεύλουσαν τὴν Ἑλλάδα, καὶ αἵτινες ἐστελλον τοὺς στόλους των;

Ἐξ Ἀθηνῶν δὲν ἐδίδαντο αἱ πληροφορίες, ὅτι ὁ ἑλληνικὸς στρατός ἦτο ἄθροισμα τυχοδιωκτῶν, ἦτο ἀγέλη προβάτων ἀγομένων ἐπὶ σφαγὴν, ὅτι ἦτο ἀνίκανος νὰ σκοτωθῆ διὰ τὴν πατρίδα του ;

Ποῖοι ἐδίδαν τὰς πληροφορίες ταύτας ; Τὰς ἐδίδετε σεις, οἵτινες ἠπειλεῖτε χθὲς ἐπὶ τῆς Κρητικῆς ὑποθέσεως τὴν Εὐρώπην. Λοιπὸν δὲν εἶχε μετρήσει τὸ ἀνάστημά σας ἡ Εὐρώπη ; Δὲν σὰς εἶχεν ἰδεῖ σπιθαμιαίους πρὸ αὐτῆς ; Πῶς εἰλπίζετε ὅτι ἤθελεν ὑπολάβει ὅτι ἐγένεσθε σήμερον γίγαντες ;

Ἄλλὰ ταῦτα δὲν τὰ ἐγνωρίζετε ; Ἦτο δυνατόν νὰ μὴ τὰ ὑποπτεύητε ; Ἦτο δυνατόν νὰ μὴ λάβητε ὑπ' ὄψιν ὅτι ἐνδεχόμενον ἦτο, ἂν δὲν τὸ ἐθεωρεῖτε πιθανόν, νὰ γελάσωσιν ὅταν ἀναγνώσωσι τὸ ἔγγραφόν σας ; Πῶς ἐτολήματε τοιοῦτον ἔγγραφον νὰ ἐπιστείλητε εἰς τὴν Εὐρώπην ; Μήπως τυχὸν ἐπιθυμεῖτε νὰ δώσητε μίαν δικαιολογίαν εἰς τὴν Εὐρώπην διὰ νὰ ἀποταθῆ εἰς τὴν Πύλην καὶ προκαλέσῃ αὐτὴν νὰ λάβῃ τὰ μέτρα τὰ ὁποῖα ἔλαβε διὰ νὰ ἀποκαταστήσῃ τὴν τάξιν ; Ἡ Πύλη ἔμεινε ἀπρακτοῦσα, διότι ἠγνόει ποίαν ἐντύπωσιν ἤθελεν ἐμποιῆσαι εἰς τὴν Εὐρώπην τὰ μέτρα, τὰ ὁποῖα ἔμελλε νὰ λάβῃ ἐπὶ τῆς Κρήτης. Μήπως διὰ τῆς διακοινώσεώς σας, ἐσκοπεῖτε νὰ ὠθήσητε τὴν Εὐρώπην νὰ ἀφαιρέσῃ ἀπὸ τὴν Πύλην τοὺς δισταγμούς τούτους, ὅπως προβῆ ἀμέσως νὰ ἀποκαταστήσῃ τὴν τάξιν διὰ τοῦ Σακῆρ καὶ τοῦ στρατοῦ της ;

Φαντασθῆτε, κύριοι, κυβέρνησιν τῆς Ἑλλάδος, περὶ τῆς ὁποίας γεννῶνται τοιαῦται ὑπόνοιαι ! Καὶ πῶς νὰ μὴ συλλάβωμεν τοιαύτας ὑπονοίας ; Τί ἀπλούστερον, ἢ νὰ καταθέσητε εἰς τὴν Βουλὴν τὴν αἰτηθεῖσαν διακοίνωσιν ; Τί ἀπλούστερον ἢ νὰ δώσητε πληροφορίες περὶ τῶν ἀπαντήσεων, τὰς ὁποίας ἐκάστη τῶν Δυνάμεων, ἔδωκε περὶ τῆς ἀπαντήσεως τῆς Τουρκίας ; Δὲν τὸ ἐπράξατε, ἀλλὰ χθὲς ὠμιλεῖτε περὶ πολιτικῆς τοῦ μέλλοντος, ὠμιλεῖτε περὶ τῶν ἐκλογῶν τοῦ 1885, ὠμιλεῖτε περὶ οἰκονομικοῦ ἐδάφους, περὶ στρατιωτικῶν καὶ ναυτικῶν παρασκευῶν, ὡσανεὶ πλεῖστοι ἐξ ἡμῶν δὲν εἴμεθα εἰς τὴν Βουλὴν τοῦ 1882 καὶ δὲν ἠκούομεν αὐτοῦ τοῦ ἀνδρός ;



ὅταν μᾶς ἔλεγεν ὅτι ἐκάστη ἡμέρα παρερχομένη, ἄνευ ναυτικῶν παρασκευῶν εἶναι ἀπώλεια διὰ τὸν Ἑλληνισμόν. Μέχρι τῆς 2 ὥρας μετὰ τὸ μεσονύκτιον μὲ ἐκράτει ἐπὶ τοῦ βήματος τούτου κατὰ Ἰούνιον τοῦ 1882, διὰ τὴν τελειώσῃ τὸ νομοσχέδιον περὶ δανείου, ὡς ἂν εἶχον παραγγελθῆ οἱ στόλοι. Καὶ ἐξηκολούθει προχθὲς τὴν ὁμιλίαν ἀκόμη περὶ ναυτικῶν παρασκευῶν καὶ περὶ οἰκονομικοῦ ἐδάφους! Καὶ ἐνῶ ἤρνεϊτο τὴν καταθέσῃ εἰς τὴν Βουλὴν τὴν διακοίνωσιν, ἐν ἐφημερίδι τῶν Ἀθηνῶν σήμερον ἐδημοσιεύετο τηλεγράφημα ἐκ Λονδίνου, κατὰ τὸ ὅποιον κατετέθη εἰς τὸ Κοινοβούλιον τῆς Ἀγγλίας ἡ Κυανὴ Βίβλος τῆς Ἀγγλικῆς Κυβερνήσεως, ἡ ὁποία περιλαμβάνει καὶ τὴν διακοίνωσιν τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως, καὶ τὰς ἀπαντήσεις τὰς δοθείσας πρὸς αὐτήν. (Ἀναγινώσκει ἐν τῇ Παλιγγενεσίᾳ τὸ τηλεγράφημα τοῦτο τῆς εταιρίας Havas.) «Ἐδημοσιεύθη ἡ διπλωματικὴ ἀλληλογραφία ἡ σχετικὴ πρὸς τὸ Κρητικὸν ζήτημα. Ἡ ἀλληλογραφία ἄρχεται ἀπὸ τῆς α' Ἰανουαρίου 1888, καὶ περατοῦται τὴν 20 Αὐγούστου 1889, περιέχει δὲ τὸ πλεῖστον τῶν διαμειφθέντων τηλεγραφημάτων μεταξὺ τοῦ λόρδου Σώλσβαρου καὶ τῶν ἀντιπροσώπων τῆς Ἀγγλίας ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ ἐν Χάνις. Πρὸς τούτοις καὶ ἄλλα ἔγγραφα εἶναι προσηρητημένα ἐν τῇ ἀλληλογραφίᾳ ταύτῃ. Ἑλληνικὴ ἐγκύκλιος τῆς 5 Αὐγούστου παραπονεῖται κατὰ τῆς ἐν Κρήτῃ διαγωγῆς τῶν Τούρκων, καὶ προσκαλεῖ τὰς Δυνάμεις νὰ ἀποστείλωσιν ἀρκούσαν δύναμιν πρὸς ἀποκατάστασιν τῆς τάξεως, καὶ ἐξασφάλισιν τῶν κατοίκων, ὅπως καταστήσῃ σεβαστὴν τὴν ἰδιοκτησίαν ἐκείνου. Ὅτι, ἂν ἡ ἐπέμβασις αὕτη δὲν ἐπέλθῃ, ἡ Ἑλλὰς θὰ ἀποστείλῃ στόλον μετὰ στρατοῦ πρὸς ἀποβίβασιν.»

Ἡπεῖλει λοιπὸν ἡ Κυβέρνησις, ὅχι ὡς ἠπεῖλει ὁ κ. Ρικάκης πρὸ μικροῦ, ἀλλ' ἠπεῖλει ὡς Κυβέρνησις, ὅτι θέλει στείλει στόλον καὶ σῶμα ἀποβατικὸν ἐπὶ τὴν Κρήτην.

Ὅταν διετύπωνον τὰς ἐπερωτήσεις, ἃς ἀπηύθυνα πρὸς τὸν πρωθυπουργόν, ἠναγκάσθη νὰ μνημονεύσω ἐκείνου, ὅστις ἐξεπλήρου τὰ ἔργα τοῦ Γεν. Προσθένου ἐν Κρήτῃ, ὁ δὲ πρωθυ-

πουργός υπέλαβεν ότι ἐμνημόνευσα ἴσως αὐτοῦ, διότι ἀπέδιδον εἰς αὐτὸν ἀξίαν ἄλλην καὶ οὐχὶ ἐκείνην μόνον τὴν ὁποίαν ἢ ἀποστολὴ του ὑπὸ τοῦ ὑπουργείου ὑπεδείκνυσεν ὅτι ἔχει. Μήπως ἐγὼ ἀγνοῶ, ὅτι ἡ ἐνεστῶσα Κυβέρνησις δὲν ἀφῆκε ποτὲ ἐλευθερίαν εἰς ὑπάλληλόν τινα αὐτῆς, ὅπως φωτίζη αὐτὴν περὶ τῆς ἀληθείας; Οἱ ὑπάλληλοι αὐτῆς εἶναι ὄργανα, τὰ ὁποῖα τυφλῶς ὀφείλουσι νὰ ἐκτελῶσιν ὅ,τι ἂν αὐτοῖς παραγγέλλεται. Ὅθεν ἐμνημόνευσα τοῦ Γρυπάρη οὐχὶ δι' αὐτὸν, ἀλλὰ διὰ νὰ ἐλέγξω τὸν ὑπουργὸν τῶν Ἐξωτερικῶν. Ἀλλὰ τί πταίει ὁ ἄνθρωπος; Ἐσφαλὰ. Ἐμνημόνευσα αὐτοῦ ἀλλὰ διὰ νὰ ἐλέγξω τὸν πρόεδρον τοῦ ὑπουργικοῦ Συμβουλίου, ὅστις ὑπέχει ὅλην τὴν εὐθύνην διὰ πάντας τοὺς κλάδους, καὶ διὰ πάσας τὰς πράξεις τῶν συναδέλφων αὐτοῦ. Ἀφοῦ ἔρχεται εἰς τὴν Βουλὴν καὶ ὁμολογεῖ ὅτι ἠπατήθη, ἀφοῦ δὲν δισταζει ν' ἀναγνωρίσῃ ὅτι περιέπεσεν εἰς τὸ μέγιστον τῶν σφαλμάτων, εἰς τὰ ὁποῖα δύνανται νὰ περιπέσωσιν αἱ Κυβερνήσεις, ἐνῶ εἰς τὸ σφάλμα αὐτοῦ πρωτίστην εἶχεν ἐνοχὴν αὐτὸς ὁ ἐν Κρήτῃ Γενικὸς Πρόξενος, δὲν ἐδίστασεν ὁ κ. Πρωθυπουργός νὰ προκαλέσῃ Β. Διάταγμα καὶ νὰ ἀναβιβάσῃ αὐτὸν εἰς μεγαλειότερον ἀξίωμα! Ἀλλὰ μήπως ὁ οὕτως ἀμειβόμενος πρόξενος εἶχε κἀν προνοήσῃ νὰ σᾶς ἐνδείξῃ ὅτι ἔπρεπε νὰ ζητήσητε ἐγγυήσεις, ὅταν ἔιτρεχεν ὀμιλῶν, ἀγορεύων, παρακαλῶν, ἰκετεύων, γράφων καὶ προσλιπαρῶν τοὺς Κρητὰς νὰ μὴ ἀντιστῶσιν εἰς τὴν στρατιωτικὴν κατάληψιν τῶν ἐπαρχιῶν τῆς Κρήτης; Ἄν σεῖς, ὡς συνειθίζετε πάντοτε νὰ προσφέρησθε πάντοτε πρὸς τοὺς ξένους, ἐνομίζετε ὅτι ἠθέλετε πράξει ἐγκλημα ἂν ἐζητεῖτε ἐγγυήσεις, διότι ἐφοβείσθε μὴ ἐγειρήτε τὴν ὀργὴν ἢ τὴν δυσπιστίαν τῶν ξένων, δὲν ἔσπευδε κἀν αὐτὸς νὰ σᾶς φωτίσῃ περὶ τῶν πραγμάτων, ὅπως μὴ παραδοθῆτε τυφλοῖς ὀμμασιν εἰς τοὺς Τούρκους; Καὶ μήπως τοῦτο μόνον τὸ σφάλμα ἔχω νὰ ἐλέγξω τοῦ ὑπαλλήλου τούτου τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν; Αὐτὸς ἔδιδε τάχα τὰς πληροφορίες εἰς τὴν Κυβέρνησιν, πότε μὲν ὅτι ὁ πρόξενος τῆς Ρωσσίας, πότε δ' ὅτι ὁ πρόξενος τῆς Ἀγγλίας ἦτο ὁ ὑποκινῶν τὴν παρουσιασθεῖσαν



ἐν Κρήτῃ κατάστασιν; Αὐτὸς τάχα ἦτο ἐν Κρήτῃ, ὅταν κατὰ τὸν παρελθόντα χειμῶνα ἐν Κρήτῃ τὰ ἐν τῇ Βουλῇ ἀνταγωνιζόμενα κόμματα περιῆλθον εἰς τοσοῦτον διαστάσεως, ὥστε τὸ ἕτερον νὰ συλλάβῃ τὴν ἰδέαν νὰ ἐκτραπῇ ἀπὸ τὴν λειτουργίαν τοῦ κρατοῦντος ἐν Κρήτῃ πολιτεύματος; Ποῖον μέρος ἔλαβεν αὐτός; Ἐφρόντισε νὰ ἀποτρέψῃ τὸ κόμμα τοῦτο ἀπὸ τοῦ διαβήματος τούτου, τὸ ὁποῖον ἦτο ἐνδεχόμενον νὰ παραγάγῃ ὅσας παρήγαγε συνεπείας; Ἐφρόντισε ν' ἀποδείξῃ εἰς τοὺς Κρήτας, ὅτι δὲν ἦτο σύμφωνον μὲ τὰ συμφέροντα αὐτῶν, ὅτι ἠδύνατο νὰ δημιουργήσῃ κινδύνους ἀπροβλέπτους πᾶν ὅ, τι ἤθελον πράξει ἀπομακρυνόμενοι ἀπὸ τὰ δικαιώματα, τὰ ὁποῖα τὸ πολίτευμα εἶχε δώσει εἰς αὐτούς; Καὶ ὑμεῖς ἐλέγετε προχθές κομπάζων, ὅτι οὐδὲν δύναται νὰ γένηται ἐν ταῖς Ἑλληνικαῖς χώραις ἄνευ τῆς θελήσεως τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως. Λοιπὸν τῇ θελήσει, τῇ ἐπινεύσει ὑμῶν ἐγένοντο ὅσα ἐγένοντο ἐν Κρήτῃ; Νὰ πιστεύσω ὅτι σεῖς ἐπράξατε ὅ,τι ἦτο δυνατόν ὅπως προλάβητε τὰ γεγόμενα; Ἄλλὰ τότε σὰς ἐρωτῶ πῶς συνέβη ὁ λαὸς τῆς Κρήτης, ὁ Ἑλληνικώτερος τῶν Ἑλληνικῶν λαῶν, ὁ τοσαύκις δοκιμάσας τὴν στοργὴν τοῦ λαοῦ τοῦ Ἑλληνικοῦ Βασιλείου, πῶς συνέβη νὰ μὴ ἀκούσῃ τὰς συμβουλὰς σας; Λοιπὸν δὲν εἶχον εἰς σὰς ἐμπιστοσύνην; Κυβέρνησις Ἑλληνική, τὴν ὁποίαν ἐν μέγα τμῆμα τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ὁ λαὸς τῆς Κρήτης, δὲν τήνπιστεύει καὶ δὲν ἀκούει τὰς συμβουλὰς της, τί Κυβέρνησις εἶναι; Ἡ συνεβουλευσατε σεῖς τοὺς Κρήτας νὰ πράξωσι ταῦτα; Ἄν ἐστέρξατε σεῖς κατ' ἀρχὰς νὰ λάβῃ χώραν ἢ συμβᾶσα ἐκτροπὴ ἀπὸ τῆς τακτικῆς λειτουργίας τῶν ἐν Κρήτῃ κρατούντων θεσμῶν, ἐὰν ἐστέρξατε σεῖς νὰ προβληθῶσι τὰ κλήματα, τῶν ὁποίων τὰ πλείστα ἀνήρουν τοὺς θεσμοὺς τούτους, καὶ δὲν προσεῖδετε ποῖα ἦσαν ἐνδεχόμενον νὰ συμβῶσιν, ἐὰν δὲν προβλέψατε τὰ συμβεβηκότα, τὰ ὁποῖα ἐπόμενον ἦτο νὰ ἐπακολουθήσωσιν, ἐὰν ἐπολιτεύθητε οὕτως ὡς ἐπολιτεύθητε, τῇ ἀληθείᾳ δὲν εὕρισκω ὄνομα νὰ χαρακτηρίσω τὴν πολιτείαν σας, οὐδὲ τὸν τρόπον κατὰ τὸν ὁποῖον σκέπτεσθε ἢ κατὰ τὸν ὁποῖον κυβερνᾶτε.

Ἀπὸ τῆς τελευταίας ἐβδομάδος τῆς τεσσαρακοστῆς μέχρι τῆς παρελθούσης δευτέρας, ἡ Βουλὴ ἤτο κεκλεισμένη, οὐδεμίαν δ' οὐδαμῶθεν ἠδυνάμεθα νὰ ἔχωμεν εἶδησιν περὶ τῶν γενομένων. Μόναί αἱ ἐφημερίδες τοῦ Ὑπουργείου ἐδίδον ἀτελεῖς τινὰς εἰδήσεις, καὶ ἀνεγινώσκομεν ἐν τῷ μεταμεσημβρινῷ ὄργανῳ τοῦ Ὑπουργείου ὅτι μὲν ὅτι τὰ περὶ ὧν ὁ λόγος αἰτήματα τῶν Κρητῶν ἐξεδήλουν τὸν ὑπατοῦ πατριωτισμὸν, καὶ ὅτι τῆς Κρήτης τοὺς πόλους διηρημένον μόνον οἱ τὰ αἰτήματα ταῦτα προβαλόντες, ὅτι δὲ ὅτι ἔπρεπε νὰ ἐπιτύχῃσι τὰ αἰτήματα ταῦτα. Ἀλλὰ μετὰ 15 ἡμέρας ἀνεγινώσκομεν ἐν τῷ αὐτῷ δημοσιογραφικῷ ὄργανῳ, ὅτι τὰ αἰτήματα ταῦτα τῶν Κρητῶν ἦσαν ἡ ἀληθὴς καταστροφὴ τῶν ἐλευθεριῶν τῆς Κρήτης. Καὶ πάλιν μετὰ τινὰς ἡμέρας ἀνεγινώσκομεν ἐν τῷ αὐτῷ μεταμεσημβρινῷ φύλλῳ, ὅτι ὅπως ἐπιτευχθῆ νὰ γένωνται δεκτὰ τὰ αἰτήματα ταῦτα, εἶδει νὰ συμφωνήσωσιν οἱ Κρήτες ἵνα ὑποστηρίξωσιν αὐτὰ ἐνώπιον τοῦ Ριζᾶ πασσαῦ. Καὶ πάλιν μετ' ὀλίγον ἀνεγινώσκομεν ἐν τῷ αὐτῷ δημοσιογραφικῷ ὄργανῳ, ὅτι οἱ Κρήτες δὲν ἔχουσι πατριωτισμὸν, διότι δὲν ἔδωκαν ἐγκαίρως τὰς χεῖρας πρὸς ἀλλήλους διὰ νὰ παρασταθῶσιν ὁμοιοῦντες, διὰ τοῦτο δ' ὁ Ριζᾶ πασσαῦ δὲν συνήγεσε νὰ παραχωρήσῃ αὐτοῖς ὅσα ἦτο διατεθειμένος νὰ παράσχη. Ἐκ τῶν ἐφημερίδων λοιπὸν τοῦ Ὑπουργείου δὲν ἠδυνάμεθα νὰ πορισθῶμεν εἰμὴ σύγχισιν, ὁμοίαν πρὸς ἐκείνην, ἣν διὰ τῶν λόγων τοῦ ἐζήτησε νὰ μεταδώσῃ προχθὲς εἰς τὴν Βουλὴν ὁ κ. Πρωθυπουργός, ἢ τὴν ὁποίαν ζητεῖ νὰ μεταδώσῃ ὡσάντις ἀνερχόμενος ἐπὶ τὸ βῆμα ὁμιλεῖ περὶ τῶν γενικῶν συμφερόντων τοῦ Κράτους καὶ τοῦ Ἔθνους.

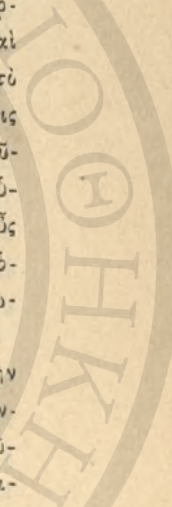
Ἀλλ' ὑπῆρξε καὶ χρονικὸν σημεῖον, κατὰ τὸ ὁποῖον ἡ Κυβέρνησις ἐπίστευεν, ὅτι εἶχε καθῆκον νὰ μετάσχη καὶ αὐτοῦ τοῦ ἀνταγωνισμοῦ τοῦ ἐν Κρήτῃ συντελουμένου, μεταξὺ τῶν πολιτικῶν κομμάτων, καὶ ἐνῶ ἐν Κρήτῃ εἶχεν ἀρχίσει νὰ μὴ λειτουργῇ πλέον ἐρρῦθμως τὸ πολίτευμα τὸ ὁποῖον εἶχε παραχωρηθῆ εἰς αὐτὴν διὰ τῆς συμβάσεως τῆς Χαλῆπας, ἐνῶ τὰ πνεύματα ἦσαν ἐν ἐρεθισμῷ, ἐνῶ ἐν τῇ συνελεύσει τὰ δύο



κόμματα ἀντηγωνίζοντο μετὰ σφοδρότητος, ἐνῶ εἶχεν ἀρχίσει ὁ ἐρεθισμὸς νὰ μεταδίδηται εἰς τὸν λαόν, ὁ ὑπουργὸς τῆς Ἐκπαιδευσεως ἐφρόντιζε νὰ κανονίσῃ τὰ τῶν γυμνασίων τῆς Κρήτης. Διὰ μιᾶς ἐγκυκλίου ἐδήλωσεν ὅτι τοῦ λοιποῦ δὲν θέλουσιν ἀναγνωρίζεσθαι τὰ ἀπολυτήρια, τὰ ὅποια ἐκδίδουσι τὰ γυμνάσια τῆς Κρήτης, αὐδὲ οἱ κομισταὶ αὐτῶν θέλουσι πλέον γίνεσθαι δεκτοὶ εἰς τὸ Πανεπιστήμιον, ἐὰν δὲν παυθῶσιν οἱ ἐν τοῖς γυμνασίοις τῆς Κρήτης καθηγηταί, ὅσοι συνέβη νὰ εἶναι βουλευταί. Τὸ πρᾶγμα εἶχε παραληφθῆ ἀπὸ τὴν ὀργανωτικὴν ἀναμόρφωσιν, καὶ ὁ ὑπουργὸς ἔσπευσε νὰ τὸ ὀργανώσῃ, Σημειώσατε δὲ ὅτι πέντε βουλευταὶ ἦσαν καθηγηταὶ ἐν τοῖς γυμνασίοις ἐκεῖνοις καὶ οἱ πέντε ἀνήκοντες εἰς τὸ αὐτὸ κόμμα. Εἴσθε κυβέρνησις τῶν Ἑλλήνων ἢ κυβέρνησις τῶν κομμάτων; Κυβέρνησις τοιαύτη εἶχε πλέον τὸ ἠθικὸν κύρος νὰ συμβουλεύῃ τοὺς Ἕλληνας, τοὺς ὑπὸ τὴν τυραννίαν εὐρισκομένους, καὶ ἡδύνατο ἐκεῖνοι νὰ τείνωσι πλέον τὸ οὖς εἰς τὰς συμβουλὰς σας; Εἴσθε μήτηρ, ἢ εἴσθε μητριά, ἢ ὅποια θέλει νὰ ἐμβάλῃ τοὺς ἀδελφοὺς ἡμῶν νὰ ἀλληλοφαγωθῶσιν; (Εὗγε ἐξ ἀριστερῶν).

Καὶ εἰς ἀξιοτίμος φίλος μου, ὁ ὅποιος ἀπολαμβάνει τὴν ὀφειλομένην τιμὴν ἐν τῷ κύκλῳ τοῦ πολιτικοῦ κόμματος, ἐν τὸς τοῦ ὀποίου ἐργάζεται καὶ λειτουργεῖ, ἀπησχολήθη τοσοῦτον πρὸ μικροῦ διὰ νὰ πείσῃ τὸν πρωθυπουργὸν ὅτι ἡ πολιτικὴ, τὴν ὁποίαν προχθὲς ἔλεγεν ὅτι θέλει μετέλθει εἰς τὸ μέλλον, δὲν εἶναι ἡ προσήκουσα, ὅπως δὲν ἦτο προσήκουσα καὶ ἡ πολιτικὴ τὴν ὁποίαν μετέρχεται μέχρι τοῦδε.

Καὶ δὲν ἠρώτησεν ὁ ἐντιμὸς φίλος μου οὐχὶ αὐτὸν, ἀλλὰ τὸ γραφεῖον αὐτοῦ, τὴν βιβλιοθήκην αὐτοῦ τὰ ἐγγραφα τὰ ὅποια ὑπάρχουσιν ἐπὶ τῶν τραπεζῶν του, διὰ νὰ μάθῃ, ποῖα εἶναι ἡ πολιτικὴ τὴν ὁποίαν μετῆλθεν ὁ πρωθυπουργὸς ἐπὶ τῶν ἐθνικῶν ζητημάτων διὰ νὰ κρίνῃ ποῖα θέλει εἶσθαι καὶ ἐκεῖνη τὴν ὁποίαν θέλει μετέλθει εἰς τὸ μέλλον; Καὶ δίδει προσοχὴν εἰς τοὺς λόγους τοὺς ὁποίους λέγουσιν ἐντεῦθεν ἄνδρες, οἱ ὅποιοι καὶ αὐτὴν τὴν ἐθνικὴν πολιτικὴν θεωροῦσιν



ὡς νόμισμα, διὰ νὰ ἀγοράζωσι τὴν διατήρησίν των ἐν τῇ ἐξουσίᾳ; (Εὔγε ἐξ ἀριστερῶν). Δὲν ἐχρησίμευσεν εἰς αὐτοὺς ἡ ἔθνικὴ πολιτικὴ ὡς μέσον πολιτικοῦ ἀνταγωνισμοῦ, διὰ νὰ δυνηθῶσι νὰ ἀναρριχηθῶσιν εἰς τὴν ἀρχήν; Δὲν ἐχρησίμευσεν εἰς αὐτοὺς ὡς μέσον, διὰ νὰ ἀνατρέψωσι τοὺς ἀντιπάλους των, καὶ ἔλθωσιν αὐθις εἰς τὴν ἀρχήν; Ὅταν ἡμεῖς συνεκαλοῦμεν τὴν ἐπιστρατείαν, διεφωνοῦμεν πρὸς αὐτοὺς; Δὲν ἦσαν αὐτοὶ σύμφωνοι; Δὲν ἦσαν αὐτοὶ οὔτινες ἔλεγον, οὐχὶ ἐν Λονδίῳ πρὸς ἐμπόρους τινὰς μετὰ τῶν ὁποίων συνέτρωγον, ἀλλ' ἐντὸς τοῦ κοινοβουλίου τούτου, ὅτι δὲν πρέπει ν' ἀποθαρρυνθῶμεν, ἐὰν ἡττηθῶμεν καὶ ἅπαξ καὶ δις, ἀλλὰ πρέπει νὰ προθῶμεν διὰ νὰ ἀποκτήσωμεν, ὅτι οἱ πατέρες ἡμῶν οἱ ἀτρόμητοι ἀπέκτησαν διὰ τῆς ἐπιμονῆς των; Καὶ ποῦ εὐρέθησαν αὐτοὶ κατὰ τὸν Ἰανουάριον μῆνα καὶ τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1886; Ἐτράπησαν εἰς φυγὴν διὰ ν' ἀρπάσωσι τὴν ἐξουσίαν. Ἐνῶ δ' αὐτὴν οὗτοι μετέρχονται τὴν πολιτικὴν, ὑμεῖς ἀσχολεῖσθε, φίλε κ. Βουλευτὰ ἐκ Κεφαλληνίας, νὰ διδάξητε αὐτοὺς ἵνα σπεύσωσι νὰ μετέλθωσιν ἄλλην πολιτικὴν!

Κύριοι, βεβχιωθῆτε ὅτι πολλὰ εἶχον νὰ εἶπω προσέτι πρὸς τὴν βουλὴν, ἐπὶ πολλὰς δ' ὥρας ἠδυνάμην νὰ κρατήσω ὑμᾶς, ἀλλὰ ὀφείλω νὰ μὴ καταχρασθῶ τῆς ἀγαθότητος ὑμῶν, ἀφοῦ μάλιστα μὲ ἀξιοῦτε τῆς προσοχῆς σας, εἶναι δὲ καὶ ἡ ὥρα παρεληλυθυῖα. Ἄλλως, ἀξιότιμοι συνάδελφοι, τρεῖς ἡδὴ ἡμέρας ἀνέταμον καὶ ἠροῦνησαν καὶ ἀνέλυσαν τὰ τε ὑπὸ τοῦ Πρωθυπουργοῦ λεχθέντα, καὶ τὴν πολιτικὴν κατάστασιν, ἣτις ἐδημιουργήθη ἐν Κρήτῃ μετὰ τοσαύτης τελειότητος, ὥστε οὐδὲν ἀφήκαν καὶ ἐμὲ νὰ προσθέσω. Ὅφείλω ὅμως, πρὶν ἢ φθάσω εἰς τὸ πόρισμα τῶν λόγων μου, νὰ μὴ παραλείπω νὰ μνημονεύσω ἐπιχειρήματός τινος, τὸ ὁποῖον ὁ κ. Πρωθυπουργὸς πρόεβαλε, διὰ νὰ δικαιολογηθῇ μὴ κατατιθεῖς τὰ ἐγγράφα τὰ ὁποῖα ἐζήτηθισαν παρ' αὐτοῦ. Ὑπάρχει καιὸν, ὅτι δὲν πρέπει νὰ ἀποκαλύπτωνται αἱ γιγνόμεναι συνεννοήσεις, ἐνόσω αἱ ὑποθέσεις περὶ ὧν αὐταὶ ἐγένοντό εἰσιν ἔτι ἐκρυσμεις. Διὰ τοῦτο, ἐνόσω τὰ ζητήματα τὰ ὑπὸ συζήτησιν ὑπάρχουσιν ἐκ-



κρεμῆ, ἀπαλλάσσονται αἱ κυβερνήσεις τῆς ὑποχρέωσης νὰ καταθέτωσι τὰ περὶ τούτων ἔγγραφα. Ὁ Πρωθυπουργὸς ὑπέλαβεν, ὅτι ἠδύνατο νὰ ἐπικαλεσθῆ τὸ ἐπιχείρημα τοῦτο, ὅπως ἀποφύγη νὰ καταθέσῃ τὰ ζητηθέντα ἔγγραφα, ὡς ἂν ἦτο πλέον ἐκκρεμὲς τὸ ζήτημα τῆς Κρήτης. Δὲν γνωρίζω ἐὰν ὁ πρωθυπουργὸς συμμερίζεται τὰς γνώμας, τὰς ὁποίας πρὸ μικροῦ ἐξέφερον ὁ ἐκ Πατρῶν κ. βουλευτὴς περὶ τῆς ὑποθέσεως ταύτης. Ἄν συμμερίζεται τὰς γνώμας τοῦ ἀξιολόγου κ. Ρικάρη, βεβαίως τὸ ζήτημα εἶναι ἐκκρεμὲς, ἀλλ' ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ὄφειλε νὰ παρακαλέσῃ τὸν κ. Ρικάρη, ἐν ὀνόματι τῆς πατρίδος, νὰ μὴ θελήσῃ ν' ἀποκαλύψῃ τὰ μυστήρια ταῦτα πρὸ μικροῦ ἐντὸς τοῦ κοινοβουλίου, ὅπως μὴ ταῦτα περιέλθωσιν εἰς γνῶσιν τοῦ κοινοῦ. Ἄν ὅμως ὁ πρωθυπουργὸς δὲν ἔχη ἢ ὁ κ. Ρικάρης ἐξήνεγκε γνώμην, ἐγὼ δὲν βλέπω οὐδὲν χωρὶον, οὐδὲν στάδιον τῆς Κρητικῆς ταύτης ὑποθέσεως πλέον ἐκκρεμὲς. Εἶναι ἐκκρεμὲς τὸ ζήτημα τῶν αἰτημάτων; Γίνονται διαπραγματεύσεις πρὸς ἀποδοχὴν αὐτῶν εἴτε τοῦ ὅλου εἴτε μέρους; Τὸ ζήτημα τῶν αἰτημάτων ἐλύθη. Ἄλλ' εἶναι τάχα ἐκκρεμὲς τὸ ζήτημα τῆς τάξεως; Ὁ κ. πρωθυπουργὸς καὶ ἡ Πύλη ἐφρόντισαν νὰ ἀποκαταστήσωσιν αὐτήν. Ἡ Κυβέρνησις ἢ Ἑλληνικὴ προσεκάλεσε τὴν Κυβέρνησιν τὴν Τουρκικὴν, ὁ δὲ πρόξενος τῆς Ἑλλάδος μετὰ τοῦ Σακῆρ ἀποκατέστησαν τὴν τάξιν. Τί εἰμὶν ἐκκρεμὲς; Ἐμὶν ἐκκρεμὲς τὸ ζήτημα ἐὰν θὰ μείνωσιν ἢ ἂν δὲν θὰ μείνωσιν οἱ θεσμοὶ, οἱ κρατοῦντες ἐν Κρήτῃ; Ἐμὶν ἐκκρεμὲς τὸ ζήτημα ἐὰν θὰ βασανίζωνται ἢ δὲν θὰ βασανίζωνται ἐν ταῖς φυλακαῖς τῶν Χανίων, ἢ ἐὰν θὰ κρατῶνται εἰς τὰς φυλακὰς τοῦ Φεζὰν καὶ τὰς τῆς Βαγδάτης οἱ πολιτικοὶ καὶ οἱ στρατιωτικοὶ ἡγέται τῆς Κρήτης διὰ νὰ ἀποθάνωσιν ἐκεῖ; Ποίαν ἀνάγκην ἔχει πλέον τῆς συνδρομῆς ὑμῶν, τῆς ἐπιρροῆς ἡμῶν ἢ Πύλης; Ὅσον καὶ ἂν ἠδύνασθε νὰ παράσχητε αὐτῇ συνδρομὴν, ὅτην καὶ ἂν εἴχετε ἐπιρροὴν ἢ δύναμιν ἐν τῇ Κρήτῃ, τὴν κατηναλώσατε. Ἐὰν ἡ σύνεσις τοῦ Σουλτάνου, καὶ εἶμαι βέβαιος, ὅτι ἔχει ἀρκούσαν σύνεσιν, δὲν ὀμιλῶ περὶ μεγαλόφρονος ἐπιεικείας, διότι δὲν ἀρμόζει εἰς

τούς ἡγεμόνας τοῦ κράτους ἐκείνου ἢ μεγαλόφρων ἐπιείκεια, εἰάν λέγω ἢ σύνοσις τοῦ Σουλτάνου διείδη ὅτι δὲν συμφέρει εἰς τὴν Τουρκικὴν δυναστείαν νὰ εἶναι ἀνοικτὴ καὶ χαίνουσα ἢ πληγὴ αὕτη ἐν Κρήτῃ, καὶ ὅτι πρέπει νὰ δοθῇ ἀμνηστεία, διότι δὲν εἶναι καλὸν νὰ διατελωσιν ὑπὸ καταδίωξιν πέντε ἢ δέκα χιλιάδες Κρητῶν, τὴν ἀμνηστείαν ἐστὲ βέβαιαι ὅτι θέλει τὴν δώσει, ἐνδιδοὺς οὐχὶ εἰς τὰς ἐνεργείας ὑμῶν, ἀλλ' εἰς τὸ ἴδιον ἑαυτοῦ συμφέρον. Λέγω δὲ ὅτι ἔχω πεποιθῆσιν εἰς τὴν σύνοσιν τοῦ Σουλτάνου, διότι πολλὰ περὶ αὐτῆς πληροφορία μοι ἐμποιοῦσι τὴν πεποίθησιν ταύτην, καὶ διὰ τοῦτο δὲν ἀμφισβῆλω ὅτι ἴσως προσεχῶς θέλει δοθῇ ἀμνηστεία εἰς τοὺς καταδιωκομένους Κρητας. Ἄλλ' ἢ ἀμνηστεία θὰ εἶναι γενικὴ; Θὰ δοθῇ εἰς ὅλους ἢ θέλοσιν ἐξαίρεθῇ οἱ πολιτικοὶ καὶ στρατιωτικοὶ ἡγέται; Σᾶς γνωρίζω ἤδη, καὶ γνωρίζω κατὰ τῖνα τρόπον ἠγωνίσθητε διὰ νὰ σώσητε τὸν Πασχίδην καὶ τὸν Φιλίπιδην ἀπὸ τῶν βασάνων τῆς ρυλακῆς, καὶ εἰκάζω πῶς θέλετε ἀγωνισθῆ διὰ νὰ ἐπιτύχητε τὴν ἀμνηστείαν καὶ διὰ τοὺς πολιτικούς καὶ στρατιωτικούς ἡγέτας τῆς Κρήτης.

**ΡΑΛΛΗΣ.** Μία ποινὴ ἀρμόζει εἰς αὐτοὺς (τοὺς ὑπουργοὺς), νὰ προσαχθῶσιν εἰς τὴν ἀγορὰν τῆς πόλεως καὶ νὰ μαστιγωθῶσιν ἐνώπιον τοῦ λαοῦ.

**ΔΗΛΙΓΙΑΝΝΗΣ.** Τί μένει λοιπὸν ἐκκρεμές, τὸ ὅποιον σᾶς ἀναγκάζει νὰ ἀποκρύπτετε ὅσα ἢ Ἀγγλία, ἢ ὅποια δὲν ἔχει πρῶτιστον συμφέρον, ἀποκαλύπτει εἰς τὰ μέλη τοῦ Κοινοβουλίου; Καὶ ἐμὲ καὶ τοὺς συναδέλφους μου δὲν λανθάνει ἢ κατὰστασις τοῦ Κοινοβουλίου. Εἶναι δυστυχὴς περίοδος τοῦ πολιτικοῦ βίου τοῦ ἐλευθέρου βασιλείου τῆς Ἑλλάδος! Ἄλλὰ ἂς μὴ πλανώμεθα. Γνωρίζομεν καλῶς, ὅτι τὴν διανύομεν, καὶ προσπαθοῦμεν νὰ τὴν διέλθωμεν μετὰ σωφροσύνης, τὴν ὅποιαν σπανίως ἀνέγραψαν αἱ ἱστορίαι τῶν πολιτικῶν κομμάτων. Καὶ ἀγωνιζόμεθα νὰ τὴν διέλθωμεν μεθ' ὑπομονῆς, τὴν ὅποιαν μόνος ὁ πόνος πρὸς τὴν πατρίδα μᾶς διδάσκει νὰ ἔχωμεν.

Θλιβόμεθα διότι οὐδεὶς ὑπάρχει ἐπισκοπῶν τοῦ πολιτεύματος τὴν τοιαύτην λειτουργίαν. Θλιβόμεθα διότι ἄλλαι μέ-

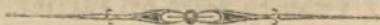


ριμνχι και ἄλλαι φροντίδες περισπῶσιν ἐκείνους, οἵτινες ὄφειλον τέλος πάντων νά σταματήσωσι τὸ οὕτω βιῖνον κακόν. Ἄλλὰ μέχρι τῆς ὥρας ταύτης μένομεν πιστοὶ εἰς τὸ πολίτευμα, ἀκούοντες τὰς οἰμωγὰς οὐχὶ μόνον τῶν φίλων μας, ἀλλὰ συμπαντος τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ, ὅταν πιέζωσιν αὐτὸν νά ὀργανάσας, ἦταν καταθλιβῶσιν αὐτὸν νά ὑποταχθῆ εἰς σᾶς. Σιγῶμεν, καὶ ἡμεῖς γνωρίζομεν ποῖαν αἰσθανόμεθα θλίψιν ὅταν βλέπωμεν τὰς ἀσεβεῖς ἐπιδρομάς σας ἐπὶ τῆς δικαιοσύνης τῆς πατρίδος, τὴν ὁποῖαν περιεκάλυπτεν ἀληθῆς δόξα ὅταν κατεδήλου τὴν ἀνεξαρτησίαν της ὑπερηφάνως, ἀπέναντι μοναρχίας ἀπολύτου κατὰ τὴν πρώτην περίοδον τῆς βασιλείας τοῦ ἀειμνήστου Ὁθωνος. Λυπούμεθα βλέποντες ἐμπαιζόμενον τὸ στρατιαιτικὸν φρόνημα τῆς χώρας, περιῦβριζόμενον τὸ αἶσθημα τὸ ὁποῖον κατέχει τὴν καρδίαν παντὸς Ἑλλήνος ὅταν ἀτενίζῃ πρὸς τὸν στρατὸν τῆς πατρίδος, καὶ ἀναλογίζεται ποῖαν οὕτος ἔχει ἀποστολήν. Καὶ πάντα ταῦτα διότι πεποιθᾶμεν εἰσέτι ἐπὶ τὸν πατριωτισμὸν τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ, καὶ προσδοκῶμεν ὅτι ἐγγίξει ἡ ὥρα καθ' ἣν θέλει δυνηθῆ νά ἀφανθῆ τέλος πάντων. Ἐπομένως ποῖαν νομίζετε ὅτι εἴχομεν ἐλπίδα, ὅταν ἐφέραμεν ἐνώπιον ὑμῶν τοιαύτην ἐπερώτησιν, καὶ προσκαλοῦμεν τοιαύτην συζήτησιν; Γνωρίζομεν τὸ συμπαγὸς τῆς πτέρυγος ταύτης, οὐδὲ μᾶς θαρρύνει ἡ ἐλπίς ὅτι θέλομεν δυνηθῆ τέλος πάντων νά πείσωμεν αὐτὴν νά ἴδῃ τὸ φῶς, νά βλέψῃ πρὸς τὴν ἀλήθειαν, καὶ νά ἀναμνησθῆ τοῦ ὄρκου μετὰ τοῦ ὁποῖου εἰσῆλθεν εἰς τὴν αἴθουσαν ταύτην. Ἄλλὰ καὶ τὰς ἐπερωτήσεις ἀπευθύνομεν καὶ τὰς συζητήσεις προκαλοῦμεν, διὰ νά φωτίσωμεν τὸν Ἑλληνικὸν λαόν, διὰ νά μάθῃ ποῖαν μεγάλην ἐπιρροὴν θέλει ἔχει ἐπὶ τῆς τύχης του ἡ ψῆφος τὴν ὁποῖαν μετ' ὀλίγον ἐκόντες ἄκοντες θέλετε ἀναγκασθῆ νά προσκαλέσῃτε αὐτὸν νά δώσει. Διότι τοιοῦτοτρόπως θέλει δυνηθῆ ν' ἀποφύγῃ τὰ δεινὰ τὰ ὁποῖα ἡ ἐνεστῶσα περίοδος παρασκευάζει εἰς αὐτὸν καὶ εἰς τὸν τόπον.

Ἐπειδὴ δὲ ἡ γενομένη ἀνάλυσις τῆς ὑποθέσεως ἦν ἔχομεν ἐνώπιον ἡμῶν δὲν μᾶς πείθει, ὅτι ὑπῆρξε μόνον ἀφροσύνη,

ὡς εἶπον, ὅτι ὑπῆρξε μόνον ἀμέλεια ἢ ἀγυρτεία, ὅτι ὑπῆρξε μόνον ἀβελτηρία τῆς κυβερνήσεως, ἥτις ἤγαγεν εἰς ὃ περιήχθη ἡ Κρητικὴ ὑπόθεσις ἀξιοθρήνητον σημεῖον· ἂν δ' ἡ ὑπόνοια ἡμῶν αὕτη εἶναι ἀληθής, δὲν ἐκπληροῦμεν τὸ καθήκον μας πιστῶς προβάλλοντες ἀπλῆν πρότασιν ἀποδοκιμασίας τοῦ ὑπουργείου, ἢ ἐπικρίσεως ἢ κατακρίσεως αὐτοῦ, πρέπει, ἀφοῦ ἡ κυβέρνησις δυστρόπως ἀρνεῖται νὰ καταθέσῃ εἰς τὴν βουλὴν τὰ ἐγγράφα τὰ ὁποῖα ἐζητήσαμεν, νὰ ἀναμείνωσιν ἵνα λάβωμεν κὰν τὰ κατατεθέντα εἰς τὸ Ἀγγλικὸν Κοινοβούλιον, διότι μᾶς παρέχεται ἡ ἐλπίς, ὅτι δυνάμεθα μετ' ὀλίγον ἐν αὐτοῖς νὰ ἴδωμεν ἕαν εἶναι εὐλογος ἢ ὑπόνοια τὴν ὁποίαν ἔχομεν, ἢ ἕαν δὲν εἶναι εὐλογος, ἕαν οἱ ὑπουργοὶ παρέλειψαν νὰ πράξωσι τὸ καθήκον των ἢ ἐπραξάν ἕσα κακῶς ἐπραξάν ἐκ μόνης ἀφροσύνης καὶ ἀβελτηρίας, ἢ καὶ ἐκ προαιρέσεως καὶ μετὰ σκοποῦ. Ὅθεν ἀναγκαῖον ἀποβαίνει νὰ ἀναμείνωμεν τὴν εἰς τὸ Κοινοβούλιον τῆς Ἀγγλίας κατατεθείσαν Κυανὴν βίβλον. Διὰ τοῦτο διερμηνεύων τὸ φρόνημα τῶν συναδέλφων μου δηλοποιῶ εἰς τὴν Βουλὴν, ὅτι εἴμεθα ἠναγκασμένοι νὰ παύσωμεν προσωρινῶς τὴν συζήτησιν ταύτην, νὰ μὴ προβῶμεν εἰς οὐδεμίαν τὴν ἐσπέραν ταύτην πρότασιν· ἐπιφλασσοῦμεθα δὲ μετὰ 5 ἢ 6 ἡμέρας, ὅτε θέλουσι σταλῆ ἐκ Λονδίνου ἀντίτυπα τῆς Κυανῆς Βίβλου νὰ μελετήσωμεν τὰ δημοσιευθέντα ἐγγράφα, καὶ νὰ κρίνωμεν ἕαν πρέπει νὰ προβῶμεν μόνον εἰς πρότασιν ἀποδοκιμασίας καὶ ἐπικρίσεως, ἢ ἂν πρέπει νὰ ἐνασχῆσωμεν σοβαρώτερον καθήκον τὸ ὁποῖον μᾶς ἐπιβάλλει τὸ σύνταγμα καὶ οἱ νόμοι περὶ ποινικῆς εὐθύνης τῶν ὑπουργῶν

(Ἐπευφημῖαι καὶ χειροκροτήματα παρατεταμένα.)





ΛΟΓΟΣ

ΘΕΟΔ. Π. ΔΗΛΙΓΙΑΝΝΗ

ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΣΥΝΕΔΡΙΑΣΙΝ ΤΗΣ 4ΗΣ ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΚΡΗΤΗΣ

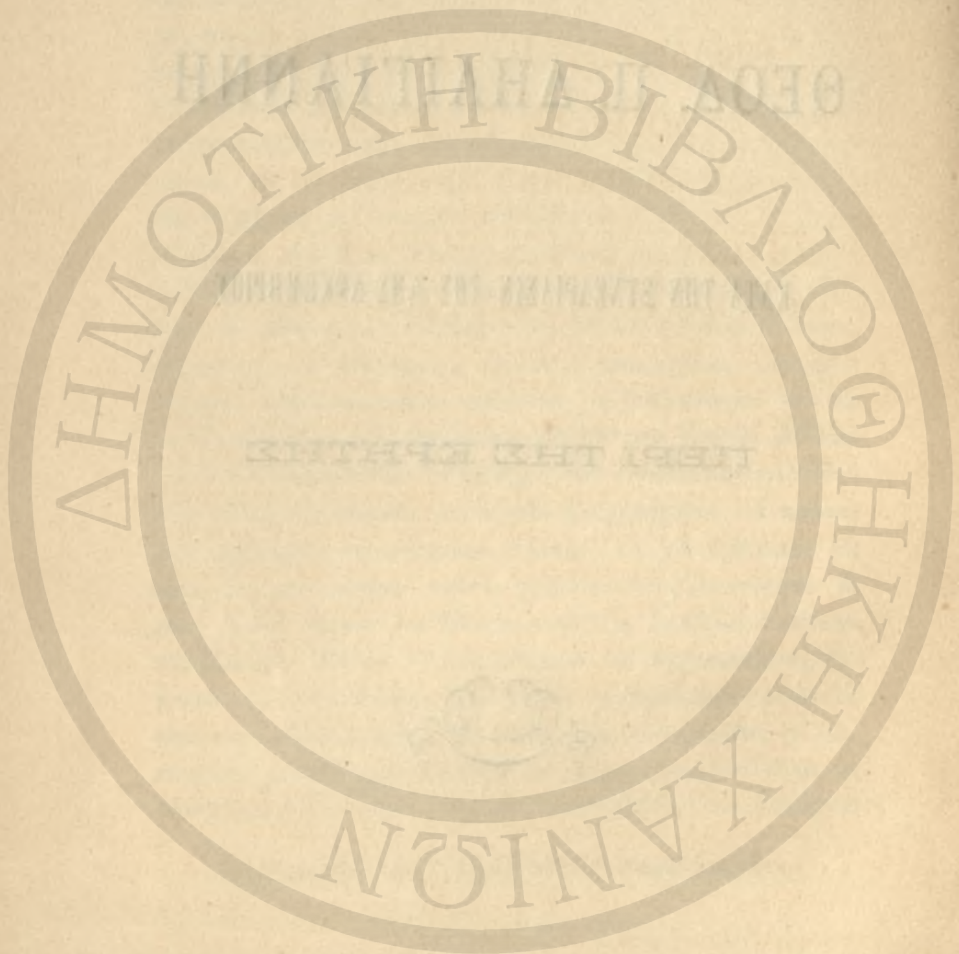


ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ Ν. ΤΡΙΜΗ

—  
1889

ΛΟΤΟΣ



ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ  
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ



ΘΕΟΔΩΡΟΥ Π. ΔΗΛΙΓΙΑΝΝΗ

ΛΟΓΟΣ ΕΝ Τῆ ΒΟΥΛῆ

ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΣΥΝΕΔΡΙΑΣΙΝ ΤΗΣ 4ΗΣ ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΚΡΗΤΗΣ

Ὅταν κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς παρελθούσης ἐβδομάδος ἐζήτησα παρὰ τοῦ ὑπουργοῦ νὰ καταθέσῃ εἰς τὴν Βουλὴν τὰ ἀνταλλαγέντα ἔγγραφα μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τῶν παρὰ ταῖς μεγάλαις Δυναμίεσιν ἀντιπροσώπων τῆς Ἑλλάδος, καὶ τὰς ὁδηγίας τὰς ὁποίας εἶχεν ἐπιστείλει πρὸς τε τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἑλληνικὴν πρεσβείαν καὶ πρὸς τὸν ἐν Κρήτῃ γενικὸν πρόξενον τῆς Ἑλλάδος, ὁ πρωθυπουργὸς ἠρνήθη νὰ καταθέσῃ τὰ ἔγγραφα ταῦτα, προβαλὼν πρὸς δικαιολογίαν του δύο λόγους. Ὁ πρῶτος λόγος ἦτον, ὅτι «τῶν ἐγγράφων τούτων ἡ κατάθεσις δὲν συντελεῖ πρὸς τὸ συμφέρον τοῦ Κράτους», κατὰ τὸν ὑπὸ τῆς «Ἔφρας» δημοσιευθέντα λόγον αὐτοῦ. Ὁ δὲ δεύτερος λόγος αὐτοῦ εἶναι, ὅτι «τὰ ζητήματα τῆς Κρήτης εἶναι ἐκκρεμῆ».

Ἡ ἀρνησις αὕτη τοῦ κ. πρωθυπουργοῦ νὰ καταθέσῃ τὰ ζητηθέντα ἔγγραφα ἄφινε τὴν βουλὴν ἐν πλήρει σκότει, ἐὰν δὲν εἶχεν ἐκδοθῆ ἡ Κυανὴ βίβλος τῆς Ἀγγλικῆς κυβερνήσεως. Ἄνευ τῆς Κυανῆς βίβλου ἦτο ἀδύνατον νὰ γνωρίζωμεν, ποίας συνεννοήσεις ἐποίησατο ἡ κυβέρνησις περὶ τῶν ὑποθέσεων τῆς Κρήτης, οὐδὲ ποίας ἀνακοινώσεις πρὸς τὰς μεγάλας Δυναμίεις, οὐδὲ τί οἱ ἀντιπρόσωποι αὐτῆς ἐν τε τῇ Κων)πόλει καὶ ἐν τῇ Κρήτῃ ἔπραττον κατ'ἐντολὴν τῆς Ἑλληνικῆς κυβερνήσεως. Θὰ εἶχομεν μόνον μίαν πληροφορίαν, ἐκείνην τὴν ὁποίαν ἐδυνάμεθα νὰ πορισθῶμεν ἐκ τῆς γνωστῆς μεταμεσημβρινῆς ἐφη-

μερίδος τοῦ ὑπουργείου, διὰ τῆς ὁποίας ὁ κ. πρωθυπουργός, εἴτε αὐτὸς οὗτος γράφων, εἴτε ὑπαγορεύων τὰ γραφόμενα, συνειθίζει νὰ διαφωτίζῃ ἢ νὰ ἀποπλανᾷ τὸ Ἑλληνικὸν κοινόν. Εἶναι ἀληθές, ὅτι ἐκ τῆς Κυανῆς βίβλου δὲν δυνάμεθα νὰ πορισθῶμεν πάσας τὰς πληροφορίες, τῶν ὁποίων ἔχομεν ἀνάγκην, διότι ἐξ αὐτῆς δὲν θέλομεν λάβει πληροφορίας περὶ τῶν συνεννοήσεων τῆς Ἑλληνικῆς κυβερνήσεως μετὰ τῶν ἄλλων μεγάλων Δυνάμεων. Εὐρίσκομεν ὅμως πάσας τὰς συνεννοήσεις μετὰ μιᾶς τῶν μεγάλων Δυνάμεων, τῆς Μεγάλης Βρετανίας, καὶ αἱ πληροφορίες τὰς ὁποίας θέλομεν πορισθῆ ἔξ αὐτῆς, ἂν καὶ ἀτελεῖς, θέλουσι διαφωτίσει ἡμᾶς περὶ τοῦ τρόπου, κατὰ τὸν ὁποῖον διεχειρίσθη τὰ ἔθνικὰ συμφέροντα ἢ Ἑλληνικὴ κυβερνήσις.

Ὁ κ. πρωθυπουργός μετὰ φιλαρσεκείας, τὴν ὁποίαν δὲν ἐδικαιολόγει ἡ πολιτεία αὐτοῦ, ἔγραφεν ἐν τῇ διακοινώσει τὴν ὁποίαν ἀπηύθυνε πρὸς τὰς μεγάλας δυνάμεις, ὅτι αὐτὸς καὶ οἱ συναδέλφοι αὐτοῦ διαχειρίζονται τὴν ἐπιμέλειαν τῶν ἔθνικῶν συμφερόντων. Ἄλλ' ἐνῷ ἤξίου νὰ χαρακτηρίξῃ ἑαυτὸν καὶ τοὺς συναδέλφους αὐτοῦ ὡς ἐπιμελητὰς τῶν ἔθνικῶν συμφερόντων, ἀρνεῖται τὸ δικαίωμα τὸ ὁποῖον ἔχει ἡ βουλή νὰ ἐλέγξῃ καὶ νὰ ἐπικρίνῃ τὴν ἐπιμέλειαν ταύτην αὐτοῦ. Εἶναι εἶδος κοινοβουλευτικοῦ πολιτεύματος, τὸ ὁποῖον ἐνεκαινίσθη ἰδίως κατὰ τὴν σύνοδον ταύτην παρ' ἡμῖν. Ἡμεῖς ὅμως, οἵτινες ἀντιστάμεθα κατὰ τῆς ἐφαρμογῆς τοιοῦτου πολιτεύματος, ὀφείλομεν νὰ ἐπικρίνωμεν τὴν ἄρνησιν ταύτην τοῦ πρωθυπουργοῦ, ἀναγκαζόμενοι νὰ περιορισθῶμεν εἰς τὰ ὀλίγα φῶτα, τὰ ὁποῖα πορίζομεθα ἐκ τῶν μέχρι τοῦδε δημοσιευθέντων περὶ τῆς Κρήτης.

Λοιπὸν κατὰ τὸν κ. πρωθυπουργὸν ἢ ἀνακοίνωσις τῶν ἐγγράφων, τῶν ἀνταλλαγέντων περὶ Κρήτης, δὲν συντελεῖ εἰς τὰ δημόσια συμφέροντα. Ὁ πρωθυπουργός δὲν ἐτόλμησε νὰ εἶπῃ, ὅτι ἡ ἀνακοίνωσις τῶν περὶ ὧν ὁ λόγος ἐγγράφων ζημιοῖ τὰ ἔθνικὰ συμφέροντα. Ἄλλ' αἱ πράξεις τῆς Ἑλληνικῆς κυβερνήσεως ἦσαν συντελεστικαὶ ὑπὲρ τῶν ἔθνικῶν συμφερόν-



των, και μόνον ἢ ἀνακοίνωσις τῶν πράξεων αὐτῆς ἢ τῶν διανοημάτων αὐτῆς, μόνον αὐτὴ δὲν συντελεῖ εἰς τὰ ἔθνικὰ συμφέροντα; Ἀπορῶ τῇ ἀληθείᾳ, ἔχων ἐν χερσὶ τὴν Κυανὴν βίβλον, πῶς ὁ κ. πρωθυπουργὸς ἐπρότεινε τοιαύτην δικαιολογίαν τῆς ἀρνήσεως αὐτοῦ ἵνα καταθέσῃ τὰ ἔγγραφα, διότι, ἀφ' ἧς ἐπεφάνησαν ἐν τῇ Κρήτῃ αἱ περιπλοκαὶ αἵτινες κατέληξαν εἰς τὴν ἀπαισίαν ἐκβασιν, τὴν ὁποίαν κατεδῆλωσε τὸ ἐκδοθὲν Σουλτανικὸν φερμάνιον, ἀπὸ τῆς ἡμέρας ἐκείνης μέχρι τοῦδε οὐδεμίᾳ πράξει τῆς κυβερνήσεως συνετέλεσεν εἰς τὰ ἔθνικὰ συμφέροντα. Καὶ ἐνῶ ἠξιοῦμεν νὰ κατατεθῶσι τὰ ἔγγραφα, ἵνα ζητήσωμεν λόγον, διότι αἱ πράξεις τῆς κυβερνήσεως δὲν συνετέλεσαν εἰς τὰ ἔθνικὰ συμφέροντα, ὁ πρωθυπουργὸς ἀρνεῖται νὰ υποβληθῇ εἰς τὴν λογοδοσίαν, προτείνων, ὅτι, ἐὰν ἤθελε δώσει λόγον τῶν πράξεων αὐτοῦ, τοῦτο δὲν συντελεῖ εἰς τὰ ἔθνικὰ συμφέροντα.

Συντελεῖ εἰς τὰ ἔθνικὰ συμφέροντα ὁ πρωθυπουργός, ὅταν παρεπονεῖτο καὶ ἐμεμφιμοίρει, διότι αἱ ἐν Κρήτῃ ἀρχαὶ δὲν ἐξετέλεσαν τὸ καθήκον των, ὅπως ἀποκαταστήσωσι τὴν ἐκεῖ κλονισθεῖσαν τάξιν; Κατὰ τὴν 25 Μαΐου π. ἔ. ἤτοι τὴν 6 Ἰουνίου ἐ. ν. ὁ κ. Μόνσων, πρέσβυς τῆς Α. Μ. τῆς βασιλείσεως τῆς Ἀγγλίας ἐν Ἀθήναις, ἀνέφερεν εἰς τὸν Μαρκήσιον Σώλσβαρν, ὅτι ὁ πρωθυπουργός ἔλεγεν αὐτῷ, ὅτι «φοβεῖται μὴ ἡ ἀληθὴς κατάστασις τῶν πραγμάτων ἀγνοῖται καὶ παρανοῖται ἐν Κωνσταντινουπόλει, καὶ ὀφείλει νὰ εἴπῃ, «ὅτι αἱ Τουρκικαὶ ἀρχαὶ δὲν πράττουσι τὰ ἐπ' αὐταῖς πρὸς «διατήρησιν τῆς τάξεως».

Τί τάχα ἠξίου ὁ πρωθυπουργός νὰ πράξωσιν αἱ ἐν Κρήτῃ Τουρκικαὶ ἀρχαὶ; Αἱ ἐπόμεναι ἐξηγήσεις αὐτοῦ καὶ τοῦ ὑπουργοῦ τῶν ἐξωτερικῶν πρὸς τὸν κ. πρέσβυν τῆς Ἀγγλίας, θέλουσιν ἐξηγήσει τί ἠννόει λέγων ταῦτα ὁ πρωθυπουργός. Ὁ Κύριος Μόνσων ἀνέφερεν εἰς τὴν κυβέρνησίν του κατὰ τὴν 30ην Μαΐου π. ἔ. ἢ τὴν 12 Ἰουνίου νέου ἔτους, ὅτι ἔλεγε πρὸς τὸν κύριον Δραγούμην, ὑπουργόν τῶν ἐξωτερικῶν, «ὅτι ὁ «Κύριος Βυλιώτης, ἐν Κρήτῃ πρόξενος τῆς Ἀγγλίας, εἰς τὰς

πρὸς τὴν ἐν Ἀθήναις Πρεσβείαν ἀνακοινώσεις μεγάλως ἐπή-  
 νει τὸν Ἑλληνα Πρόξενον ἐπὶ συνέσει καὶ εὐμηχανίᾳ. Καί  
 μεῖτα ἠρώτησε τὸν κ. Δραγούμην τί φρονεῖ περὶ τῆς ἀγγελ-  
 λομένης ἀποστολῆς Τουρκικῶν Στρατευμάτων ἐκ Συρίας πρὸς  
 ἐνίσχυσιν τῆς ἐν Κρήτῃ φρουρᾶς. Ἀπήντησεν ὅτι θεωρεῖ τὸ  
 «διάβημα τοῦτο τῆς Πύλης ὡς δεδικοιολογημένον καὶ προσ-  
 δοκώμενον. Πέποιθε δὲ, ὅτι θὰ συντελέσῃ εἰς διατήρη-  
 σιν τῆς ἡσυχίας Δύναμαι ἐν πάσῃ περιπτώσει νὰ βασισθῶ  
 εἰς τοῦτο, ὅτι ἡ Ἑλληνικὴ κυβέρνησις θὰ ἐξακολουθήσῃ ἐμ-  
 μένουσα εἰς τὴν ἐνεστῶσαν πολιτικὴν τῆς, τοῦ νὰ ἐξασπῇ διὰ  
 πᾶντὸς μέσου ὅλην τὴν ἐπιρροὴν τῆς πρὸς πρόληψιν σοβαρᾶς  
 ἐκκρήξεως. Παράλογον θὰ ᾔτο νὰ κλείσῃ τις τοὺς ὀφθαλμοὺς  
 εἰς τὰ στοιχεῖα τοῦ κινδύνου, τὰ συσσωρευθέντα ἐν Κρήτῃ,  
 καὶ μορῖα θὰ ᾔτο νὰ λέγῃ τις, ὅτι ὀλίγοι σπινθῆρες δὲν δύ-  
 νανται νὰ ἀνάψωσι τὴν πυρκαϊάν. Ἄλλ' ἡ Ἑλλάς θὰ ἐπιχύνη  
 ψυχρὸν ὕδωρ, καὶ ὁ κ. Δραγούμης εὐελπιστεῖ ὅτι δὲν ὑπάρ-  
 χει ἄμεσος κίνδυνος ἀναφλέξεως».

Ἀλλὰ τί ἡνίοει ὁ κ. Δραγούμης, χαρακτηρίζων τὸ μέτρον  
 τῆς ἀποστολῆς στρατοῦ ἐκ Συρίας εἰς Κρήτην ὡς **δε-  
 δικαιολογημένον καὶ προσδοκώμενον**; Ἐν ἄλλῃ  
 ἐκθέσει τοῦ κ. πρεσβευτοῦ τῆς Ἀγγλίας, φεροῦση ἡμερομηνίαν  
 τῆς 8 Ἰουνίου π. ἔ. ᾗτοι τῆς 20 Ἰουνίου ν. ἔ, εὐρίσκομεν τὰ  
 διανοήματα τοῦ κ. Δραγούμη. «Ὁ κύριος Δραγούμης, ἀναφέ-  
 ρει ὁ κύριος Μόνσων, εἶπεν, ὅτι ἐπιθυμεῖ καὶ ἐλπίζει, ὅτι ὁ  
 «εἰδικὸς ἐπίτροπος, ὁ ἀποστελλόμενος ὑπὸ τῆς Πύλης, θὰ ἐ-  
 πιτύχῃ νὰ ἐπαναφέρῃ τὴν τάξιν ἐν Κρήτῃ, ἔστω καὶ ἂν,  
 ὡς λίαν πιθανὸν αὐστηρότης τις χρειασθῇ πρὸς  
 ἐκτέλεσιν τοῦ ἔργου.» Διὰ τοῦτο ἐθεώρει δεδικοιολο-  
 γημένον τὸ μέτρον τῆς ἀποστολῆς Στρατοῦ εἰς Κρήτην; Διὰ  
 τοῦτο προσεδόκα νὰ ἀποβιασθῇ ὁ Στρατὸς εἰς Κρήτην, ἐλπί-  
 ζων ὅτι ἤθελεν ἀποκατασταθῇ ἡ τάξις, «ἔστω καὶ ἂν, ὡς ᾔτον  
 «λίαν πιθανόν, ἐγένετο χρῆσις αὐστηρότητος τινος πρὸς τοῦτο;»

Τοῦ πρωθυπουργοῦ ἡ γλῶσσα πρὸς τὸν πρέσβυν τῆς Ἀγ-  
 γλίας ᾗτο εὐκρινεστέρα ἐπὶ τοσοῦτον, ἐφ' ὅσον ὁ πρωθυπουρ-



γός ἐτύγγαθεν ὁ ἀρχηγός τῆς πολιτικῆς, τὴν ὁποίαν ἐφήρμο-  
ζεν ὁ ὑπουργός τῶν ἐξωτερικῶν. Ἴδού ἐν συνεντεύξει μετὰ τοῦ  
ἐν Ἀθήναις πρέσβειος τῆς Ἀγγλίας τί ἔλεγεν ὁ πρωθυπουρ-  
γός πρὸς αὐτόν. Εὐρίσκομεν τὰ λεχθέντα τότε ὑπὸ τοῦ πρωθυ-  
πουργοῦ ἐν τῇ ἀπὸ 10]22 Ἰουλίου ἐκθέσει τοῦ κυρίου Μόν-  
σων πρὸς τὸν Μαρκήσιον Σῶλσβαρου. «Δὲν ἔννοεῖ, ἔλεγεν ὁ  
κκ. Τρικούπης, τί συμβαίνει ἐν Κωνσταντινουπόλει. Φαίνεται  
«ὅτι δὲν εἶναι ἀμφίβολον, ὅτι ἡ Πύλη προτίθεται νὰ ἀπο-  
αστείλῃ 4,500 πλείονας ἀνδρας εἰς Κρήτην. Ἄλλ' ἡ Τουρ-  
κικὴ κυβέρνησις πρέπει νὰ γνωρίζῃ κάλλιστα, ὅτι δύναμις  
«10 ἢ 11 χιλιάδων ἀνεπαρκῆς θὰ ἦτον νὰ ἀντιμετωπίσῃ  
αγενηκὴν ἐξέγερσιν τῶν χριστιανῶν τῆς Κρήτης, καὶ ὅτι  
«στρατιωτικὸν σῶμα ἐκ 40 ἢ 50 χιλιάδων θὰ ἐχρειάζετο  
«ἀδύω ἐτῶν κοπιώδη ἐστρατείαν, ὅπως καταβάλλῃ γενικὴν  
«ἐν τῇ νήσῳ ἐπανάστασιν. Ἡ πράξις τῆς Πύλης, **πεμπού-**  
**«σσης στρατιώτας κατὰ μικρὰς δόσεις**, εἶναι ἀνεξή-  
«γητος, ἐκτὸς ἂν ὑποθέσωμεν, ὅτι σκοπεῖ νὰ αὐξήσῃ τὴν  
«ἐξέαψιν, καὶ κορυφώσῃ αὐτήν.»

Ὁ πρωθυπουργός συνεβούλευσε τὴν τακτικὴν, τὴν ὁποίαν  
μετήρχοντο οἱ ἱατροί, οἱ καλούμενοι νὰ θεραπεύσωσι κακοήθειαι  
पुरεττοῦς. Πρέπει μεγάλη δόσις κίνησις νὰ δοθῇ εἰς τὸν ἀσθε-  
νή, διότι αἱ μικραὶ δόσεις δὲν δύνανται νὰ καταπαύσωσι τὸν  
पुरεττόν. Ἀπεδοκίμαζε καὶ ὁ πρωθυπουργός τὰς εἰς μικρὰς  
δόσεις ἀποστολάς Τουρκικοῦ στρατοῦ ἐν Κρήτῃ, ὡς τεινούσας  
εἰς ἐξέαψιν καὶ οὐχὶ εἰς καταστολήν τῆς Κρητικῆς νόσου. Πῶς  
θέλει ἀποκατασταθῇ ἡ τάξις ἐν Κρήτῃ, ἔλεγεν ὁ πρωθυπουρ-  
γός, ἐὰν ἡ Τουρκία στέλλῃ 4,000 ἢ 4,500 ἀνδρας μόνον, ἀφ' οὗ  
εἰς τετρακισχιλίους ἀνέρχεται πᾶσα ἡ ἐν Κρήτῃ φρουρά; Εἰς  
οὐδὲν ὠφελεῖ ἂν στέλλῃ 5,000 σήμερον, καὶ 6,000 αὔριον,  
διότι πρέπει πολυάριθμον καὶ ἐπιβλητικὴν νὰ ἀποστείλῃ δύ-  
ναμιν ἵνα καταβάλλῃ τὴν Κρήτην.

Κατὰ τὴν 15]27 Ἰουλίου, ὁ ἐν Ἀθήναις κύριος πρέσβειος  
τῆς Ἀγγλίας ἐπεφόρτισε τὸν Γραμματέα τῆς Πρεσβείας κ.  
Ρῶδ νὰ λάβῃ συνέντευξιν μετὰ τοῦ πρωθυπουργοῦ περὶ τῶν ὑ-

ποθέσεων τῆς Κρήτης. Ὁ κύριος Ρῶδ μετέβη εἰς τὸ ὑπουργεῖον, συνωμίλησε μετὰ τοῦ πρωθυπουργοῦ, καὶ ὑπέβαλεν ἔκθεσιν περὶ τούτου πρὸς τὸν προϊστάμενόν του κ. Μόνσων, ὅστις ἔσπευσε νὰ διαβιβάσῃ ταύτην πρὸς τὸν ὑπουργὸν τῶν ἐξωτερικῶν. Ὁ κ. πρωθυπουργός, ὁμιλῶν πρὸς τὸν κ. Ρῶδ, ἐξέθηκε **τὰς ὑπερανθρώπους προσπαθείας**, τὰς ὁποίας ὁ κ. Γρυπάρης κατέβαλλεν ἐν Κρήτῃ ἵνα πείσῃ τοὺς Κρήτας νὰ **ἡσυχάσωσι**, καθ' ἣν φρασίν ἐξέθηκε ταῦτα ὁ κ. Ρῶδ. Ἄλλ' ἔλεγεν ὁ κ. Τρικούπης πρὸς τὸν κ. Ρῶδ, ὡσεὶ παραπονούμενος διότι δὲν ἠδύνατο νὰ μετέλθῃ πρὸς τοὺς Κρήτας ἰσχυρότερα μέσα, εἰμῆμόνον τὴν πειθῶ « Ἄλλὰ μόνον τὴν πειθῶ δυνάμεθα νὰ μετέλθωμεν » « Καὶ ἡ Α. ἐξοχότης, ἀναφέρει ὁ κ. Ρῶδ, ἐφαίνετο » μικρὰ ἐλπίζουσα εἰς τὴν πειθῶ ταύτην πρὸς θεραπείαν τῆς » κρισίμου καταστάσεως ». Ἐλυπεῖτο ὁ πρωθυπουργός τῆς Ἑλλάδος, διότι δὲν τῷ ἐπετρέπετο νὰ μεταχειρισθῇ δύναμιν ἵνα ἀποκαταστήσῃ τὴν τάξιν, δὲν ἦσαν δὲ εἰς τὴν διάθεσιν αὐτοῦ εἰμῆ μέσα ἀσθενῆ, οὐδὲ ἠδύνατο δι' αὐτῶν νὰ προσδοκᾷ ἀποκαταστήσῃ τὴν τάξιν. « Τοῦτο ἤγαγεν αὐτόν, ἐξακολουθεῖ ὁ κ. Ρῶδ » ἀφρηγούμενος ἐν τῇ ἐκθέσει του, νὰ ὁμιλήσῃ μετὰ τινος θερμότητος περὶ τῆς φαινομένης ἀπαθείας τῶν Μεγάλων Δυνάμεων ἐν Κωνσταντινουπόλει. Ἐπρεπε νὰ ἦναι ἀρίδηνλον εἰς » πάντα τὸν ἐνοοῦντα τὴν κατάστασιν ταύτην, ὅτι ἡ ἀποστολή μικρῶν σωμάτων στρατοῦ εἰς Κρήτην δὲν ἠδύνατο νὰ » ἦναι χρήσιμος, καὶ μόνον θὰ ἠρέθιζε τὰ πράγματα, ἐν ᾧ ἡ » ἐνάκλισις τοῦ Ἀυτοκρατορικοῦ ἐπιτρόπου ἐν στιγμῇ, καθ' ἣν » ἐφαίνετο ἔτοιμος νὰ παραχωρήσῃ τὰ αἰτήματα τῶν Κρητῶν, » εἶναι ἀνεξήγητος δι' αὐτόν ».

Δὲν γνωρίζω ἂν ὁ πρωθυπουργός θὰ τηρήσῃ σιωπὴν εἰς ἐρώτησιν, ἣν θέλω προτείνει αὐτῷ, ἐπὶ τῷ λόγῳ ὅτι δὲν συντελεῖ εἰς τὰ δημόσια συμφέροντα. Ἐρωτῶ ὅμως αὐτόν πῶς κατὰ τὴν 10)22 Ἰουλίου, ὅτε συνωμίλει μετὰ τοῦ κ. Μόνσων, ἔλεγεν, ὅτι 40 ἢ 50 χιλιάδες στρατοῦ Τουρκικοῦ ἐν Κρήτῃ δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἀποκαταστήσωσι τὴν τάξιν, καὶ ὅτι θὰ ἐχρειάζετο δύο ἑτῶν κοπιώδη ἐκστρατεῖαν ὅπως



καταβάλη γενικὴν ἐν τῇ νήσῳ ἐπανάστασιν, ἀφ' οὗ αὐτὸς εἶχεν ἐν χερσὶ τὴν δύναμιν νὰ καταπαύσῃ πᾶσαν ἀνησυχίαν καὶ πᾶσαν ἐν Κρήτῃ ταραχὴν διὰ τῆς πολιτείας τὴν ὀποίαν μετῆλθε, καὶ δι' ἧς ἐπειθανάγκασε τοὺς Κρητὰς οὐχὶ νὰ καταθέσωσι τὰ ὅπλα ἀλλὰ νὰ ὑπαχθῶσιν εἰς τῶν Τουρκικῶν ὀρδῶν τὰς αὐθαιρεσίας καὶ τὰς βιαιοπραγίας; Ὃταν ἔλεγε νὰ ἀποκαταστήσωσι τὴν τάξιν ἢ μετὰ διετῆ κοπιώδη ἐκστρατείαν, δὲν ἐγνώριζεν, ὅτι αὐτὸς ἠδύναντο νὰ πειθαναγκάσῃ τοὺς Κρητὰς νὰ περπατήσωσι φιλίως τὰς Τουρκικὰς τρύτας ὀρδὰς, νὰ ὀδηγήσωσιν αὐτὰς εἰς τὰς ἐπαρχίας των καὶ εἰς τὰ χωρία των, νὰ ἐγκαταστήσωσιν αὐτὰς ἐκεῖ, καὶ ὅτι ἤρουν μόνον πέντε ἡμέραι, διὰ νὰ κύψωσιν οἱ Κρητῆς ὑπὸ τὴν αὐθαιρεσίαν τοῦ στρατοῦ τούτου, τοῦ ἐκ Συρίας, ἢ ἐξ Ἀλβανίας καταπελεύσαντος ἐπὶ τὴν νῆσον; Λέγων πρὸς τὴν πρεσβευτὴν τῆς Ἀγγλίας, ὅτι ἀπητείτο δύο ἐτῶν κοπιώδους ἐκστρατείας, ἐσκόπει τάχα νὰ καταστήσῃ καταφανῆ πόσον πολύτιμος ἦτον ἡ συνδρομὴ, ἣν αὐτὸς ἐχορήγησε, διότι ἀπήλλαξε τὸν Τουρκικὸν στρατὸν καὶ τὴν ὑψηλὴν Πύλην τῶν δοκιμασιῶν, τὰς ὁποίας ἐπὶ διάρκειαν δύο ἐτῶν ἔμελλε νὰ διέλθῃ, ὅπως ἀποκτήσῃ ἐκεῖνο τὸ ὅποιον διὰ τῆς συνδρομῆς τοῦ πρωθυπουργοῦ ἀπέκτησεν ἐν πέντε μόνον ἡμέραις;

Ἄλλὰ πρὸς τὰ συμφέροντα τοῦ Κράτους συνετέλεσεν ἡ κυβέρνησις τῆς Ἑλλάδος, ἣτις εἶχε τὴν τόλμην νὰ χαρακτηρήσῃ ἑαυτὴν ὡς ἐπιμελήτριαν τῶν ἐθνικῶν συμφερόντων, ὅταν ἐπεμπε πρὸς τὰς μεγάλας Δυνάμεις τὴν διακοίνωσιν τῆς 24ης Ἰουλίου (5 Αὐγούστου); Διὰ τῆς διακοινώσεως ἐκείνης ὁ πρωθυπουργὸς δὲν ἐζήτηε νὰ ἐλύσῃ ἐπὶ τὴν πολυπαθῆ μεγαλόνησον τὴν εὐμείνειαν τῶν Μεγάλων Δυνάμεων, ἀλλ' ἐσκόπει νὰ εὐκολύνῃ τὴν Ὑψηλὴν Πύλιν νὰ λύσῃ τὰς χεῖρας αὐτῆς, ἐσκόπει νὰ παράσῃ εἰς τὰς Δυνάμεις εὐλογον καὶ δεδικαιοιογημένην ἀφορμὴν ἵνα προτρέψωσι καὶ παρακελεύσωσι τὴν Πύλιν νὰ λύσῃ τὰς χεῖρας, καὶ νὰ προβῇ θαρραλαίως μετερχομένη πᾶσαν ἀυστηρότητα κατὰ τῆς Κρήτης.

Τούτο βεβαιούται ἐκ τῆς Κυανῆς Βίβλου, ἐν ἣ ὑπάρχει ἔγγραφον τοῦ ὑπουργοῦ τῶν ἐξωτερικῶν τῆς Ἀγγλίας πρὸς τὸν κ. Βωκλέρ, ἀπὸ 1)13 Αὐγούστου, ἤτοι 8 ἡμέρας μετὰ τὴν ἐκδοσιν τῆς ἐγκυκλίου τοῦ κ. Δραγοῦμη, πληροφοροῦντος αὐτὸν, ὅτι «ὁ κόμης Χάτζφελδ (πρεσβευτὴς τῆς Γερμανίας πρὸς Λονδίνον), ἐπισκεφθεὶς κατὰ τὴν 10 Αὐγούστου τὸν Μαρκβίωνα Σώλσβαρ, ἀνέγνω αὐτῷ ἀποσπάσματα τηλεγραφήματος τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει πρέσβειος τῆς Γερμανίας, καθ' ἃ αἱ τελευταῖαι ἐκ Κρήτης εἰδήσεις εἰσὶν εὐνοϊκώτεραι, καὶ ὅτι οἱ πρεσβευταὶ τῆς Μεγάλης Βρετανίας, τῆς Αὐστρίας καὶ τῆς Γερμανίας συνεβούλευσαν πτὴν Ἐβύλῃν νὰ ἐνεργήσῃ σθεναρῶς».

Οἱ ἰσχυροὶ, ὅσων καὶ ἂν διαχειρίζονται μεγάλην ἰσχύα, ὑπερτέραν ἐκείνης, ἢν διαχειρίζονται οἱ ἀσθενεῖς, δύνανται μὲν διὰ τῆς ἰσχύος αὐτῶν νὰ πράττωσιν ὅ,τι ἂν θέλωσιν ἐπὶ τῶν ἀσθενῶν, δὲν τὸ πράττουσιν ὅμως, διότι ἔχουσιν ἀνάγκην καὶ οἱ ἰσχυροὶ νὰ σέβωνται τὸ δίκαιον. Ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον πράττουσι πρέπει νὰ ἐπιτρέπηται ὑπὸ τοῦ δικαίου, ἢ τοῦλάχιστον νὰ δικαιολογηται ὑπὸ εὐγενοῦς τινος σκοποῦ, ὑπὸ σκοποῦ ἀγαθοεργοῦ, ἐκπολιτιστικοῦ, φιλανθρωπικοῦ. Ὁταν ἡ Ἑλλὰς εἶχε παρατάξει ἐν Θεσσαλίᾳ καὶ ἐν Ἡπειρῷ 90,000 ἀνδρῶν ὑπὸ τὰ ὄπλα, ἡ δὲ Ὑψηλὴ Πύλη προσέφευγεν εἰς τὰς Δυνάμεις ζητοῦσα ἀρωγὴν καὶ ἐπικουρίαν, ὅπως ἀπαλλαγῇ τῶν δεινῶν τὰ ὁποῖα ἡ ἀπειλούμενη προσεχῶς σύγκρουσις ἠδύνατο νὰ παραγάγῃ, νομίζετε ὅτι αἱ μεγάλαι Δυνάμεις, ὅσων καὶ ἂν εἶχον προθυμίαν νὰ παράσχωσι τὴν ζητούμενην ἐπικουρίαν εἰς τὴν Τουρκίαν, νομίζετε ὅτι ἤθελον σπεύσει νὰ ἐκπέμψωσι τοὺς στόλους των εἰς τὰς Ἑλληνικὰς θαλάσσας ἵν' ἀποκλείσωσι τὰ παράλια καὶ τοὺς λιμένας μας; Στόλοι πέντε μεγάλων δυνάμεων ἀποτελοῦσι δύναμιν καταπληκτικὴν, τοσαύτης δὲ δυνάμεως ἐπίθεσις κατὰ μικροῦ κρατιδίου, ὁποῖον ἡ Ἑλλὰς, ἦτον ἀδύνατον νὰ μὴν ἐπισύρῃ τὴν ἐπίκριτιν τοῦ κοινοῦ τῆς Εὐρώπης. Ἀναγκαῖον λοιπὸν ἦτον νὰ εὐρεθῇ αἰτιολογία, καὶ ἡ αἰτιολογία εὐρέθη. Ὁ στρατὸς τῆς



Ἑλλάδος παρεστάθη ἐν τῇ Ἑλληνικῇ βουλῇ, ὅτι ἦτον ἀγέλη, οἱ ἄνδρες αὐτοῦ ὅτι ἦσαν ἀνίκανοι νὰ ἀντιμετωπίσωσι τὰς Τουρκικὰς στρατιάς. Ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς ὠδήγηετο εἰς τὸ σφαγεῖον, κατὰ τὴν πρώτην δὲ συμπλοκὴν, ἥτις ἤθελε γίνεαι κατὰ τὰ Ἑλληνικὰ ὄρια, αἱ στρατιαὶ τοῦ Ἐγριούπ ἤθελον κατατροπώσαι τὸν στρατὸν τῆς Ἑλλάδος, ἤθελον εἰσβάλλει εἰς τὸ Ἑλληνικὸν ἔδαφος, ἤθελον καταλάβει τὴν Λάρισσαν.

Ποῖα ζημίαι εἰς τὸν Ἑλληνισμόν; Ἡ Ἑλλάς ἤθελεν ὑποκύψει εἰς μεγάλην συμφορὰν, διότι ἤθελεν ἀτιμασθῆ τὸ ἔδαφος αὐτῆς, ἀφ' οὗ τουργικὸς στρατὸς ἤθελεν εἰσβάλλει ἐντὸς τῶν ὁρίων τῆς ἤθελεν ὑποκύψει εἰς συμφορὰς, ἀφ' οὗ ὁ Ἐγριούπ ἤθελε καταλάβει τὴν Λάρισσαν, καὶ μετὰ πόλεμον κατακτήσει αὐτὴν ὡς νικητῆς, διότι ἡ Τουρκία ἤθελε ζητήσῃ ν' ἀποκόψῃ τοὺς δύο νομούς τῆς Θεσσαλίας, οἵτινες εἶχον παραχωρηθῆ εἰς τὴν Ἑλλάδα, καὶ ἀνακτήσει αὐτοὺς καὶ μετασχηματίσει ἀπὸ νομῶν Ἑλληνικῶν εἰς Βιλαέτια Τουρκικά. Ἀλλὰ καὶ οἰκονομικαὶ συμφοραὶ ἤθελον ἀπειλήσει τὴν Ἑλλάδα, διότι ἡ Τουρκία ἤθελε ζητήσῃ πολεμικὰς ἀποζημιώσεις, τὰς ὁποίας δὲν ἤθελε δυνηθῆ νὰ ἀποτίσῃ ἡ Ἑλλάς. Δὲν καθοράτε, ὅτι ἡ φιλανθρωπία τῆς Εὐρώπης δὲν ἦτο δυνατόν νὰ μὴ συγκινηθῆ εἰς τοιαύτας παραστάσεις, τὰς ὁποίας Ἕλληνες καὶ οὐχὶ ξένοι, ἐξ Ἑλλάδος ἀπηύθουναν πρὸς τὴν Εὐρώπην; Ἐὰν ἡ Εὐρώπη δὲν ἐτήρησε τὸ διεθνὲς δίκαιον, ἀποστείλασα στόλους καὶ στρατοὺς εἰς τὰς Ἑλληνικὰς θαλάσσας, ἐν ᾧ ἦτον ἐν εἰρήνῃ μετὰ τῆς Ἑλλάδος, καὶ ἀποκλείσασα δι' αὐτῶν τοὺς λιμένας καὶ τὰ παράλια μας, ἵνα μὴ ἀφήσῃ τὸ Ἑλληνικὸν κρατίδιον νὰ ἐπιδοθῆ εἰς πολεμικὰς πράξεις ἐπὶ ἰδίῳ κινδύνῳ, τὸ ἔπραξεν ἵνα σώσῃ τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τοσούτων συμφορῶν, ἐξ εὐγνωμοσύνης πρὸς τὴν ἀρχαίαν Ἑλλάδα, ἥτις ἔδωκε τὸν πολιτισμὸν εἰς τὴν Εὐρώπην, τὸ ἔπραξεν ἐκ συμπαθείας πρὸς τὸ Ἑλληνικὸν κράτος, τὸ ὅποιον ἡ Εὐρώπη διὰ τῶν ἰδίων χειρῶν εἶχε δημιουργήσει καὶ συντάξει. Οὕτω παρεσκευάσθη δικαιολογία, ἵνα οἱ ἰσχυροὶ ποιήσωνται χρῆσιν τῆς μεγάλης αὐτῶν δυνάμεως. Ὡσαύτως καὶ ἐπὶ τῆς Κρήτης.

Ὄταν ἐπεφάνησαν αἱ περιπλοκαὶ τῆς Κρήτης, ἡ Τουρκία ἐσταύρωσε τὰς χεῖρας, ὅπως εἶχε σταυρώσει αὐτὰς καὶ ὅταν ὁ Ἀλέξανδρος Βάττεμπεργ διέπραξε τὸ πραξικόπημα τῆς Φιλίππουπόλεως. Ἡ Τουρκία ἐπερίμενε νὰ μάθῃ τί ἡ Εὐρώπη σκέπτεται περὶ τούτου. Εἶναι γνωστὴ ἡμεγάλῃ σύνεσις τοῦ Ἡγεμόνος τῆς γειτόνος χώρας, οὐδ' ἦτο δυνατόν νὰ διακινδυνεύσῃ ἐκτιθέμενος εἰς πολεμικὰς ἐπιχειρήσεις, πρὶν ἢ μάθῃ ὅτι ἐκτιθέμενος εἰς τὰυτάς δὲν ἤθελε περιπέσει εἰς περιπλοκάς δυσαρέστους. Ἀλλὰ πῶς ἡ Εὐρώπη νὰ ἐνθαρρύνῃ αὐτόν, ἵνα πράξῃ ὅ,τι ἐμελλε νὰπραχθῇ; Ὁ Σουλτάνος νὰ στείλῃ στρατεύματα ἵνα ἀποκαταστήσῃ τὴν τάξιν ἐν Κρήτῃ; Ἡ πράξις δὲν ἐδικαιολογεῖτο ὑπὸ τῆς φιλανθρωπίας, δὲν ὑπεστηρίζετο ὑπὸ τῶν ἰδεῶν τοῦ πολιτισμοῦ. Αὐτὴν τὴν Κρήτην πρὸ 22 ἐτῶν ἡ Γαλλικὴ κυβέρνησις ἐπρότεινε εἰς τὴν Εὐρώπην νὰ συστήσῃ εἰς τὸν Σουλτάνον νὰ ἀποσπάσῃ ἀπὸ τὴν κυριαρχίαν του. Δὲν ἔχω τὸ κείμενον τῆς περὶ τούτου διακοινώσεως, τὴν ὁποίαν ὁ ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν τοῦ Αὐτοκράτορος Ναπολέοντος Γ'. ἐπέστειλε τότε πρὸς τὰς μεγάλας τῆς Εὐρώπης Δυνάμεις, προκαλῶν συνεννόησιν μετ' αὐτῶν, ἵνα πᾶσαι ὁμοῦ καὶ ἐκ συμφώνου προτείνωσιν εἰς τὴν Τουρκίαν ν' ἀποχωρισθῇ ἡ Κρήτη ἀπὸ τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας, νὰ προκληθῇ δὲ ὁ Κρητικὸς λαὸς νὰ ἀποφανθῇ διὰ καθολικῆς ψηφοφορίας ἐὰν στέργῃ νὰ ἐνωθῇ μετὰ τῆς Ἑλλάδος. Ἐχω ὁμοῦ τὴν Κυανὴν Βίβλον τῆς Ἀγγλικῆς κυβερνήσεως, τὴν ἐκδοθεῖσαν κατὰ τὸ 1867, ἐν σελ. 37 τῆς ὁποίας εὐρίσκω ἔγγραφον ἀπὸ 13 Μαρτίου 1867 τοῦ Λόρδου Στάνλεϋ πρὸς τὸν Λόρδον Cowley, ὁ ὁποῖος ἦτο τότε πρέσβυς τῆν Ἀγγλίας ἐν Παρισίοις, διὰ τοῦ ὁποίου ἀνεκοίνωσεν αὐτῷ, ὅτι ὁ πρίγκηψ La Tour d' Auvergne, πρέσβυς τῆς Γαλλίας ἐν Λονδίνῳ, ἀνέγνω αὐτῷ τοιαύτην διακοίνωσιν τῆς Γαλλικῆς κυβερνήσεως. Ἐγραφεν ὁ λόρδος Στάνλεϋ πρὸς τὸν λόρδον Cowley, «The separation of Crete is, in the judgement of the French Government, inevitable (ὁ ἀποχωρισμὸς τῆς Κρήτης, κατὰ τὴν γνώμην τῆς Γαλλικῆς κυβερνήσεως, εἶναι ἀναπόφευκτος).



Iassured him, that, if the Porte were willing to agree to the cession, Her Majesty's Government would not oppose it (ἐβεβαίωσα τὸν πρέσβυν τῆς Γαλλίας, ὅτι, ἐάν ἡ Πύλη ἤθελεν ἐγκρίνει τὴν παραχώρησιν, ἡ κυβέρνησις τῆς Αὐτῆς Μεγαλειότητος οὐδὲως ἤθελεν ἀντιτείνει εἰς ταύτην). Δὲν συνήει ὁμως ἡ Ἀγγλία νὰ συνεννοηθῆ μετὰ τῶν ἄλλων δυνάμεων ὅπως συμβουλευσῶσι τὸν Σουλτάνον νὰ τὸ πράξῃ.

Περὶ αὐτῆς τῆς γήσου, περὶ τῆς ὁποίας αἱ δύο μεγάλαι Δυνάμεις, ἡ Ἀγγλία καὶ ἡ Γαλλία, ἀντήλλαξαν τότε τοιαύτας ἰδέας περὶ ἀποχωρισμοῦ ἀπὸ τὴν Τουρκίαν, πῶς ἦτο δυνατόν αὐται νὰ συμβουλευτῶσι νῦν τὸν Σουλτάνον νὰ στείλῃ στρατεύματα 40 ἢ 50 χιλιάδων, ὡς συνεβούλευσεν ὁ πρωθυπουργὸς τῆς Ἑλλάδος, ὅπως καταστείλωσι τὰ ἐκεῖ συμβαίοντα; Μήπως δὲν εἶναι γνωστὸν ἐν Εὐρώπῃ κατὰ τίνα τρόπον ἡ Τουρκία ἀποκαθιστᾷ τὴν τάξιν διὰ τῶν στρατῶν τῆς; Μήπως ἐν Ἀγγλίᾳ ἐλησμονήθη, ἢ δὲν ἐνθυμοῦντο ἐν τῇ ἄλλῃ Εὐρώπῃ, τὸ 1876, κατὰ τὸ ὅποιον αἱ στρατιαὶ τῆς Τουρκίας ἀποκατέστησαν τὴν τάξιν ἐν Βουλγαρίᾳ; Ἡ Εὐρώπῃ εἶχεν ἀνάγκην δικαιολογίας, ἵνα προτρέψῃ τὸν Σουλτάνον νὰ μετέλθῃ αὐστηρήρητα κατὰ τῆς Κρήτης, τὴν δικαιολογίαν δὲ ταύτην παρέσχεον ὁ πρωθυπουργὸς τῆς Ἑλλάδος, αὐτὸς ὅστις ὠνόμασεν ἑαυτὸν ἐπιμελητὴν τῶν συμφερόντων τοῦ ἑλληνισμοῦ. Ὁ πρωθυπουργὸς διὰ τῆς διακοινώσεώς του εἶπε πρὸς τὴν Εὐρώπην, σπεύσατε νὰ στείλητε τοὺς στόλους σας ἵνα καταλάβητε τὴν Κρήτην, καὶ ἀποκαταστήσητε τὴν τάξιν, διότι, ἂν δὲν τὸ πράξῃτε ὑμεῖς, ἐσμέν ἡμεῖς ἠναγκασμένοι ν' ἀποστείλωμεν ἡμεῖς τὸν στόλον καὶ τὸν στρατὸν ἵν' ἀποκαταστήσωμεν τὴν τάξιν.

Πρὸς ἀνταποκριτὴν μάλιστα τοῦ Κήρυκος τῆς Νέας Ὑόρκης ἔλεγε περισσώτερα. Ἰδοὺ τί ἐτηλεγράφησεν οὗτος εἰς τὴν Ἐφημερίδα τοῦ Κήρυκος τῆς Νέας Ὑόρκης. Κατὰ τὸν εἰρημένον ἀνταποκριτὴν, καὶ ὁ κ. Τρικουπῆς καὶ ὁ κ. Δραγούμης παρεκάλεσαν αὐτὸν νὰ μὴ δημοσιεύῃ τὰ ὑπ' αὐτῶν λεχθέντα κατὰ τὰς μετ' αὐτοῦ συνεντεύξεις των, καὶ ἔχαρα-

κτήριζον τὴν συνέντευξιν των *essentiellement privée*. Ἄλλ' ὁ εἰρημένος ἀνταποκριτὴς ἐδημοσίευσε διὰ τῆς εἰρημένης ἐφημερίδος, ὅτι ὁ κ. Τρικούπης εἶπεν αὐτῷ τὰ ἐξῆς «ἡ ἐν Κρήτῃ ἀκατάστασις, εἶπεν αὐτῷ ὁ κ. Τρικούπης, εἶναι πολλῶν χείρων «ἢ ὅσον τὸ κοινὸν νομίζει. Τὰ περὶ ταύτης δημοσιευθέντα «εἰσὶν ἐλάχιστα ἐν παραβολῇ πρὸς τὰ μὴ δημοσιευθέντα «καὶ ἐκτιθέμενα ἐν τοῖς ἐγγράφοις τῶν ἀρχείων τοῦ ὑπουρ- «γείου τῶν Ἐξωτερικῶν καὶ τῶν πραξενείων τῶν ἄλλων Δυ- «νάμεων. Οἱ φόνοι καὶ αἱ ὕβρεις κατὰ Κρησῶν ἐπεθεβαιώ- «θησαν ὑπὸ τοῦ ἐν Χανίοις Προξένου τῆς Ἑλλάδος, ἀνδρὸς, «τοῦ ὁποῦ τοῦ λέγομένου ἔχουσιν ὑπέρτατον κύρος. Μετὰ «τὴν ἀποτυχίαν τῶν προσφάτων παραστάσεων τῆς Ἑλλά- «δος πρὸς τὰς μεγάλας Δυνάμεις, ἡ Ἑλληνικὴ κυβέρνησις «ἀπεφάσισε νὰ ἀναμείνῃ κατάλληλον χρόνον διὰ νὰ ἀπευθύνῃ «πρὸς αὐτάς νέας παραστάσεις. Σήμερον τὰ Τουρκικὰ στρα- «τεύματα εἶναι πρὸ τῶν Σφακίων. Ἄν κατελάμβανον τὰς «θέσεις τῶν Χριστιανῶν, καὶ ἐπηκολούθει μία σφαγὴ, ἤθε- «λον ἐπιστευθῆ τὰ συμβεβηκότα, καὶ ὁ Ἑλληνικὸς Στόλος, «ὅστις εἶναι ἰσχυρότερος τοῦ Ὀθωμανικοῦ, ἤθελεν εὐκόλως «καταλάβει Τουρκικὰς τινὰς νήσους κατὰ τὴν εἴσοδον τοῦ «Ἑλλησπόντου. Ἡδυνάμεθα μάλιστα νὰ καταλάβωμεν καὶ «τὴν Κρήτην, καὶ ἂν ὑπάρχωσιν ἐκεῖ αἱ 40 χιλιάδες τῶν Τουρ- «κικῶν στρατευμάτων, τὰ ὁποῖα ἔχουσι συγκεντρωθῆ ἐκεῖ, «ἀλλὰ δὲν θέλομεν νὰ διαταράξωμεν τὴν εἰρήνην κτλ.»

Ὁ πρωθυπουργὸς δὲν προσδιώριζε τινὰς νήσους κατὰ τὴν εἴσοδον τοῦ Ἑλλησπόντου ἐμελέτα νὰ καταλάβῃ, τὴν Ἰμβρὸν ἢ τὴν Σαμοθράκην. Φοβοῦμαι δὲ μήπως περιπέση εἰς τὸ λάθος, καὶ καταλάβῃ καὶ τὴν Θάσον, διότι θέλουσιν ἐγερθῆ παράπονα, ἀφ' οὗ ἀμφισβητεῖται ἡ ἐπ' αὐτῆς Τουρ- κικῆ κυριαρχία. Καὶ ὁ κ. Μόνσον ἐν ἐκθέσει του ἀπὸ 24 Ἰουλίου (5 Αὐγούστου), ἣν ἐπέστειλε πρὸς τὸν Μαρκίωνα Σώλσβαρου, ἦτοι κατ' αὐτὴν ταύτην τὴν ἡμέραν τῆς ἐκδόσεως τῆς περιφήμου ἐγκυκλίου τοῦ ὑπουργοῦ τῶν ἐξωτερικῶν, ἀνα- φέρει, ὅτι ὁ κ. Τρικούπης ἔλεγεν αὐτῷ τὴν ἡμέραν ἐκείνην



(ἀναγινώσκει) «ἐάν ληφθῶσιν ἀμέσως διαθήματα εἶναι ἡ μετὰφρασις ἴσως πλημμελής, ἀυπάρχει ἀκόμη ἐλπίς, ὅτι κρείζων καταστροφή δὲν θὰ ἐπέλθῃ. Ἄλλ' ἐν ἑλλείψει τοιαύτης ἐνεργείας ἀδύνατον διὰ τὴν Ἑλληνικὴν κυβέρνησιν νὰ μὴ λάβῃ μέτρα αὐτῇ, καὶ ὅλος ὁ ἑλληνικὸς στόλος ἔτοιμάζεται νῦν ἵνα πλεύσῃ εἰς Κρήτην, μεθ' ἰκανοῦ στρατοῦ πρὸς ἀποβίθασιν, διὰ τοὺς προμνημονευθέντας σκοπούς. » Ὁ τρόπος καὶ ἡ γλώσσα τοῦ κ. Τρικούπη, ἐπέφερον ὁ κ. Μόνσων, ἦτο ἡσυχος καὶ ἀποφασιστικῆ. Τῷ εἶπον ὅτι «τόσφ σπουδαία ἦσαν τὰ λεχθέντα, ὥστε δὲν θὰ χάσω καιρὸν νὰ τὰ τηλεγραφήσω εἰς τὴν ὑμετέραν αὐθεντίαν, καὶ ἀπῆντησεν ὅτι πολὺ ἐπιθυμῶ νὰ τὸ κάμω.»

Ταῦτα, τὰ ὅποια ἀναγινώσκω, δὲν ἀναγινώσκω ἐκ τῶν δημοσιευμάτων τῆς Παλιγγενεσίας, διὰ νὰ ἐγερθῇ ὁ πρωθυπουργὸς νὰ διαμαρτυρηθῇ καὶ νῦν, ὅτι δὲν εὐθύνεται δι' ὅσα γράφουσιν αἱ ἐφημερίδες. Ἀναγινώσκω αὐτὰ ἐξ ἐκθέσεως περιεχομένης ἐν τῇ Κυανῇ Βίβλῳ τῆς Ἀγγλικῆς Κυβερνήσεως, ἐκθέσεως ἡ ὅποια φέρει τὴν ὑπογράφην τοῦ ἀξιολόγου πρεσβευτοῦ τῆς Μεγάλῃς Βρετανίας ἐν Ἀθήναις. Ἐνδέχεται ὁ πρωθυπουργὸς νὰ μὲ διακόψῃ, ὡς μὲ διέκοψεν, ὅταν πέρυσιν ἀνεγίνωσκον ἐκθεσιν τοῦ κυρίου Χάγγαρτ, γραμματέως ἄλλοτε τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀγγλικῆς πρεσβείας πρὸς τὸν Σιρ Ὁράτιον Ρόμπωλδ, διὰ τῆς ὁποίας ἐκθέσεως ὁ κ. Χάγγαρτ ἔλεγεν, ὅτι ὁ πρωθυπουργὸς ἐβεβαίωσεν αὐτὸν ὅτι περὶ τῆς ὑποθέσεως Σπάρταλη ἀπῆρτεῖτο μυστικὴ συνεδρίασις τῆς Βουλῆς. Ὁ πρωθυπουργὸς ἠγέρθη τότε, καὶ ἐβεβαίωσεν ὅτι ἔλεγε ψεῦματα ὁ κ. Χάγγαρτ. Ἐγὼ δὲν ἔχω τὴν τιμὴν νὰ γνωρίζω τὸν κ. Μόνσων προσωπικῶς, ἀλλ' ἔχω τοσαύτην πεποιθήσιν περὶ τῆς ἐντιμότητος τοῦ χαρακτῆρος τοῦ διπλωματικοῦ λειτουργοῦ τῆς Ἀγγλικῆς κυβερνήσεως, ὥστε ἤθελον διαψεύσει πᾶσαν ἀντίρρησην, τὴν ὅποιαν ὁ πρωθυπουργὸς ἤθελε προβάλλει περὶ τῆς ἀκριθείας τῶν γραφομένων ὑπὸ τοῦ κ. Μόνσων.

Ἦτο λοιπὸν δυνατόν, ἡ εἰδησις, ὅτι οἱ ναύαρχοι τῆς Ἑλλάδος ἐπὶ κεφαλῆς ὅλου τοῦ ἑλληνικοῦ στόλου παρεσκευά-

ζοντο νά καταπλεύσωσιν εἰς Κρήτην μετὰ στρατοῦ ἀποβάσεως καὶ νά καταλάβωσι τὴν νῆσον, διὰ νά ἀποκαταστήσωσι τὴν τάξιν, ἦτο δυνατὸν νά μὴ συνταράξῃ πᾶσαν τὴν Εὐρώπην, νά μὴ ἐξεγείρῃ πάσας τὰς μεγάλας Δυνάμεις νά σπεύσωσι νά τηλεγραφήσωσι πρὸς τοὺς ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀντιπροσώπους τῶν νά μεταβῶσι πάραυτα εἰς τὸ ἀνάκτορον τοῦ Γιλδιζ, καὶ νά συστήσωσι, νά συμβουλευώσωσι, νά προτρέψωσι τὴν ὀθωμανικὴν κυβέρνησιν νά σπέυσῃ νά στείλῃ ὅσῳ εἶναι δυνατὸν πολυχριθμότερας στρατιάς, διὰ νά ἀποκαταστήσῃ τὴν τάξιν, καὶ οὕτω προληφθῇ σύγκρουσις διεθνῆς μεταξύ δύο ὁμόρων κρατῶν, τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Τουρκίας; Ὁ πόλεμος ἦτο ἐπικείμενος, πόλεμος δὲ μεταξύ Ἑλλάδος καὶ Τουρκίας ἦτο συμβεβηκός, τὸ ὅποιον ἔμελλε νά ταραξῇ πᾶσαν τὴν Εὐρώπην, διότι ἐξέθετεν εἰς προφανῆ κίνδυνον τὴν Εὐρωπαϊκὴν εἰρήνην.

Καὶ αἱ δυνάμεις ἐσύστησαν μετὰ σπουδῆς καὶ προέτρεψαν τὸν Σουλτάνον, ἡ δὲ Α. Μ. ὁ Αὐτοκράτωρ τῆς Τουρκίας ἐπέμψε στρατιάς εἰς τὴν Κρήτην διὰ νά ἀποκαταστήσῃ τὴν τάξιν.

Ὡς λοιπὸν αἱ πέντε Μεγάλαι Δυνάμεις ἐκ φιλάνθρωπίας πρὸς τὴν μικρότητα τῆς Ἑλλάδος, καὶ ἐξ εὐγενοῦς σκοποῦ πρὸς τοὺς ἀπογόνους τῆς ἐκπολιτισάσης τὸν κόσμον ἀρχαίας Ἑλλάδος, ἐξηνάγκασαν αὐτὴν νά ἀφοπλισθῇ καὶ νά ὑποκύψῃ εἰς τὰ βουλεύματα τῆς Εὐρώπης, νά βλέπωμεν δὲ μακρόθεν καταπεπληγμένοι τὴν διὰ παραβάσεως τῆς Συνθήκης τοῦ Βερολίνου συντελεσθεῖσαν συγχώνευσιν τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας μετὰ τῆς Βουλγαρίας, οὕτω χάριν τῆς διατηρήσεως τῆς παγκοσμίου εἰρήνης, τὴν ὁποίαν ἠπεῖλει ὁ πρωθυπουργὸς τῆς Ἑλλάδος, αἱ μεγάλαι Δυνάμεις συνεβούλευσαν τὸν Σουλτάνον νά λύσῃ τὰς χεῖρας, καὶ νά μετέλθῃ πᾶσαν τὴν δύναμιν αὐτοῦ, διὰ νά καταποντίσῃ τὴν δυστυχῆ ἡρωίδα, τῆς ὁποίας ἐπέπρωτο τὸ μέτωπον, τὸ ὅποιον οὐδέποτε εἶχε κηλιδωθῆ, νά κηλιδωθῇ νῦν, συμπραττούσης τῆς Ἑλληνικῆς κυβερνήσεως, συμπραττούσης τῆς μητρὸς αὐτῆς. (Ἐπευφημῖαι ἐξ ἄριστερῶν).



Ὅταν ἡ διακοινώσις τοῦ ὑπουργοῦ τῶν ἐξωτερικῶν τῆς Ἑλλάδος περιῆλθεν εἰς χεῖρας τῶν ὑπουργῶν τῶν ἐξωτερικῶν τῶν μεγάλων Δυναμειῶν, ἐνεποίησεν ἀληθῆ συγκίνησιν. Ὁ ἀξιότιμος κ. Μόντων ἀναφέρει πρὸς τὸν λόρδον Σόλσβαρυ κατὰ τὴν 7 Αὐγούστου γ. ἔ., ἥτοι δύο ἡμέρας μετὰ τὴν ἐπίδοσιν τῆς ἐγκυκλίου τοῦ κ. Δραγοῦμη, (ἀναγινώσκει) αὐτὶ «ἐπεσκέφθη τὴν ἡμέραν ἐκείνην τὸν κ. Δραγοῦμην, καὶ ἔμαθε »παρ' αὐτοῦ, ὅτι εἶχε λάβει τηλεγράφημα τὴν παρελθούσαν πνυκτα ἐκ Βιέννης, ἀγγέλλον, ὅτι ὁ ἀδελφός του, πρέσβυς τῆς »Ἑλλάδος ἐκεῖ, ἔλαβε συνέντευξιν μετὰ τοῦ κόμητος Καλνό- »κνυ, ἐπὶ τῷ σκοπῷ τοῦ νὰ ἀνακοινώσῃ τὴν προηθὲς σταλείσαν »ἔξ Ἀθηνῶν τηλεγραφικὴν ἐγκύκλιον. Ὁ κόμης Καλνόκουεῖπε, »κατὰ τὸ τηλεγράφημα τοῦτο, «ὅτι ἐκτιμᾷ τὰ αἷτια ἐξ ὧν »ὠρμήθη ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις νὰ ἀπευθύνῃ τὴν ἐκκλησίαν »ταύτην πρὸς τὴν Εὐρώπην· ὅτι ἡ Αὐстро-Οὐγγαρία ἐν τοῦ- »τοις κατὰ δεύτερον λόγον μόνον (en seconde ligne) ἐνδια- »φέρεται εἰς τὰ ἐν Κρήτῃ· ὅτι ἡ Αὐстро Οὐγγαρικὴ κυβέρνη- »σις μετὰ χαρᾶς θὰ συνδράμῃ εἰς πᾶσαν προσπάθειαν, κατα- »βληθησομένην πρὸς ἐπανόρθωσιν τῆς εἰρήνης ἐν τῇ νήσῳ, »ἢ ἄλλ' ὅτι αὐτὸς δὲν δύναται ἢ νὰ φρονῇ, ὅτι πᾶσα ἔνοπλος »ἐπέμβασις, οὔτε ἢ παρὰ τῆς Ἑλληνικῆς κυβερ- »νήσεως εἰσηγουμενὴ θὰ ἐπέφερον ἐναντίον τοῦ πο- »θουμένου ἀποτελέσματος, καὶ ἡδύνατο νὰ προ- »καλέσῃ πόλεμον, ὃν ἡ Εὐρώπη γενικὸν συμφέ- »ρον ἔχει νὰ προλάβῃ.»

Ἐν ᾧ δὲ καὶ ὁ ὑπουργός τῶν ἐξωτερικῶν καὶ ὁ πρωθυπουργός συνίσταν μετ' ἐπιμονῆς πρὸς τὴν Τουρκικὴν κυβέρνησιν, ἵνα διατάξῃ τὰς ἐν Κρήτῃ ἀρχὰς νὰ ἐνεργήσωσιν σθεναρῶς καὶ ἐναννάγκῃ μετὰ τινος αὐστηρότητος. «Ἐν αὐτῇ ταυτῇ σύστασιν περὶ αὐστηρότητος καὶ σθεναρᾶς ἐνεργείας ἀπήθυναν ἐκεῖνοι, οἵτινες ὠνόμαζον ἐν τῇ διακοινώσει ἑαυτοὺς ἐπιμελητὰς τῶν ἐθνικῶν συμφερόντων. Ὁ κ. Γκίρς, ὁ ὁποῖος δὲν ἀξιοῖ ὅτι εἶναι ἐπιμελητὴς τῶν ἡμετέρων ἐθνι-

κῶν συμφερόντων, ὡς ὑπουργοὶ τῶν ἐξωτερικῶν τοῦ Αὐτοκράτορος τῆς Ρωσσίας, ἔλεγε πρὸς τὸν ἐν Πετροπόλει ἀντιπρόσωπον τῆς Ἀγγλικῆς κυβερνήσεως κατὰ τὴν ἀπὸ 30 Ἰουλίου (11 Αὐγούστου) ἔλθεσιν τοῦ κ. Μόνσων πρὸς τὸν Μαρκίωνα Σῶλσβαρου, ὅτι (ἀναγινώσκει), ἀπὸ τῆς ἀστυρίας ἀπαραστάσεις ἐν Ἀθήναις κατὰ τῆς προσφάτου ἀνακεφαλαιῶς (Coup de tête) τῆς Ἑλληνικῆς κυβερνήσεως, ἥτις, εἶπεν, εἶναι τοιαύτη, ὥστε οὐδεμία τῶν Δυνάμεων εἶναι ἐλπίς νὰ τὴν παραδεχθῆ. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν Πύλην, ἔπεμψε ἀτηλεγραφικὰς ὁδηγίας πρὸς τὸν Ρῶσον ἐν Κωνσταντινουπόλει πρέσβυν, κατὰ πολλὰ ταυτιζομένας τὴν ἔννοιαν μετὰ τῆς Ἀγγλικῆς κυβερνήσεως. Ἀνεγνώρισεν πληρέστατα τὰ δικαιώματα τῆς Τουρκίας, ἀλλ' ἐπέμεινεν ὅπως αὕτη ἐκτελέσῃ καὶ τὰ καθήκοντα, τὰ ἀνταποκρινόμενα εἰς τὰ δικαιώματα ταῦτα, ἐπανορθοῦσα μὲν ἀμέσως τὴν τάξιν, **ἀλλὰ πράττουσα τοῦτο μετὰ φιλανθρωπίας, καὶ εἴσης πρὸς πάντας τοὺς κατοίκους δικαιοσύνης**·

Πρὸς τὰ συμφέροντα λοιπὸν τοῦ Ἑλληνισμοῦ συνετέλεσαν αἱ ἐνέργειαι αὐταὶ τῆς Ἑλληνικῆς κυβερνήσεως, ἣ διηκούλουν τὴν πλήρωσιν τῶν πόθων τῆς Τουρκίας, νὰ δυνηθῆ νὰ μεταβάλῃ τὴν πολυπαθῆ νῆσον εἰς Τουρκικὸν βιλαέτιον, ὅπερ διὰ τοῦ τελευταίου φερμανίου ἐπειράθη νὰ καταρθώσῃ· Ἡ πολιτεία τῆς Ἑλληνικῆς κυβερνήσεως δὲν συνετέλει πρὸς τὰ συμφέροντα τοῦ Ἑλληνισμοῦ· δύνεται μάλιστα νὰ παραβληθῆ πρὸς ὑπόνομον, τὴν ὅποιαν ἀνέσκαψαν αἱ χεῖρες τῶν ὑπουργῶν, διὰ νὰ ἀναπετάσωσιν εἰς τὸ ἀχανές τὰ δικαιώματα, τὰ ὅποια ἡ πολυπαθῆς μεγαλόνησος διὰ τοσούτων θυσιῶν καὶ αἱμάτων εἶχε δυνηθῆ νὰ ἀποσπάσῃ ἀπὸ τὴν ἐπικυρίαρχον Δύναμιν. Καὶ ἀπὸ οὕτως ἐπολιτεύθητε, ἀπόντος τοῦ κοινοβουλίου, νῦν ὅτε συνῆλθε, καθ' ἣν στιγμὴν σᾶς ζητοῦμεν νὰ καταθέσητε τὰ ἔγγραφα, σᾶς ζητοῦμεν νὰ δώσητε λόγον τῆς τοιαύτης πολιτείας σας, μᾶς προβάλλετε, ὅτι, ἂν δώσητε λόγον, δὲν συντελεῖτε εἰς τὰ συμφέροντα τοῦ κράτους, καὶ μᾶς



ἀφίνετε εἰς τὸ σκότος, διὰ νὰ καλύψητε τὴν τοιαύτην πολιτείαν σας!

Ἀυστηροτέρας ἐπικρίσεως ἄξιος τυγχάνει ὁ δεύτερος λόγος, διὰ τοῦ ὁποίου ὁ πρωθυπουργὸς ἐζήτησε νὰ δικαιολογήσῃ εἰς τὴν Βουλὴν τὴν ἄρνησίν του, νὰ καταθέσῃ τὰ ἔγγραφα, τὰ ὁποῖα ἐζήτησαμεν παρ' αὐτοῦ. Ἄν ἀναγνώσω ὑμῖν τὴν περὶ τούτου περίοδον τοῦ ἐν τῇ συνεδριάσει τῆς 28 Νοεμβρίου λόγου του, ὡς ἐξετέθησαν ταῦτα ἐν τῇ ἐφημερίδι «Ὡρα», θέλω σὰς ἀναμνήσῃ ὅσα ἤκούσατε αὐτοῖς ὡς παρ' αὐτοῦ λεγόμενα, καὶ ἴσως θέλω ἐγείρει αὐθις ἐν ὑμῖν τὴν ἐκπλήξιν, τὴν ὁποίαν δὲν ὀμφιβάλλω ὅτι κατὰ τὴν στιγμὴν ἐκείνην ἠσθάνεσθε, ὅταν ἤκούετε τοῦ πρωθυπουργοῦ τοιαῦτα προβάλλοντος (ἀναγινώσκει) «Ἄλλὰ προσέτι ἡ κυβέρνησις θεωρεῖ, ἔλεγε τότε ὁ πρωθυπουργός, ὅτι εἶναι ἐκκρεμῆ τὰ αὐτῆς Κρήτης, καὶ δὲν δύναται ἢ νὰ θεωρῆ ὅτι εἶναι ἐκκρεμῆ, ἀέφ' ὅσον ὑφίστανται ἐκεῖ τὰ στρατιωτικὰ δικαστήρια, ἀέφ' ὅσον διὰ τοῦ Φιρμανίου, οὐτινος προσφάτως ἐλάσομεν γνώμασιν, καθορίζεται ἡ ἀνάκλησις προνομίων τῆς Κρήτης. Ἐφ' ὅσον τοιαύτη ὑφίσταται κατάστασις ἐν Κρήτῃ, δὲν δύναμεθα νὰ θεωρῶμεν τὴν ἐκεῖ κατάστασιν παγίαν, ἢ Ἑλληνικὴν ἀκυβέρνησις δὲν δύναται νὰ θεωρήσῃ τὴν κατάστασιν παγίαν, ἢ ἑλληνικὴ κυβέρνησις εἶναι ὑπόχρεως νὰ θεωρῆ, ὅτι ἡ κατάστασις ἢ ἐν Κρήτῃ, ὡς ἔχει ἰδίως ἐκ τοῦ Φιρμανίου, εἶναι κατάστασις πρόσκαιρος, εἶναι κατάστασις ἐπιβάλλουσα αἰς τὴν Ἑλληνικὴν κυβέρνησιν ἐνέργειαν.»

Ἄλλὰ κατὰ τίνα τρόπον ὁ πρωθυπουργός νομίζει, ὅτι θέλει κατορθωθῆ νὰ μὴ ὑφίστανται πλέον τὰ στρατιωτικὰ δικαστήρια ἐν Κρήτῃ, καὶ νὰ μὴ διατηρηθῆ ἐν ἰσχύϊ τὸ ἀρτιέκδοθὲν Σουλτανικὸν Φιρμάνιον; Ὁ πρωθυπουργός οὐδὲν εἶπεν, οὐδὲ ἀνέφερε. Μέχρι τίνος λοιπὸν χρόνου θέλει παραταθῆ ἡ ἐκκρεμότης αὕτη, διὰ νὰ δυνηθῶμεν νὰ μάθωμεν πότε θέλομεν ἐξελέγξει τὴν πολιτείαν τῶν κυβερνώντων ἡμᾶς; Ἡμεῖς ὁμῶς δὲν ζητοῦμεν νὰ μᾶς ποιήσητε ἀνακοινώσεις περὶ τῶν συνεν-

νοήσεων, εἰς τὰς ὁποίας προέβητε μετὰ τὴν ἔκδοσιν τοῦ Φιρμανίου, ἢ περὶ τῶν ἐνεργειῶν, τὰς ὁποίας ἐποίησατε ὅπως πείσητε τὴν Εὐρώπην νὰ ζητήσῃ παρὰ τῆς Ὑψ. Πύλης τὴν ἀνάκλησιν ἢ τὴν μεταβολὴν τοῦ Φιρμανίου, ἡμεῖς πᾶς ζητοῦμεν νὰ μᾶς δώσητε πληροφορίας περὶ ζητημάτων, τὰ ὁποῖα δὲν εἶναι πλέον ἐκκρεμῆ.

Εἶναι ἐκκρεμὲς τὸ ζήτημα τῶν αἰτημάτων, τὰ ὁποῖα ἡ μειοψηφία τῆς ἐν Κρήτῃ γενικῆς συνελεύσεως προέτεινεν; Εἶναι ἐκκρεμὲς τὸ ζήτημα περὶ τῶν μέτων, τὰ ὁποῖα μετῆλθετε, διὰ νὰ ἐμποδίσσητε τὴν μειοψηφίαν ἀπὸ τοῦ νὰ προβῆ εἰς τὰ αἰτήματα ἐκεῖνα, ἰδίως δὲ νὰ ἐμποδίσσητε αὐτὴν ἀπὸ τοῦ νὰ ἐγκαταλείψῃ τὸν νόμιμον ἐν τῇ συνελεύσει ἀνταγωνισμόν, καὶ νὰ ἐκτραπῇ εἰς πράξεις ἐπαγούσας περιπλοκάς ἐν τῇ λειτουργίᾳ τοῦ Κρητικοῦ πολιτεύματος; Εἶναι ἐκκρεμῆ τὰ ζητήματα, τὰ ὁποῖα ἀνάγονται εἰς τὴν συνδρομὴν καὶ χειραγωγήσιν, τὴν ὁποῖαν ἐδώκατε εἰς τὸν Σακρὴν πασᾶν διὰ νὰ ἐγκαταστήσῃ τὰς Τουρκικὰς στρατιάς εἰς τὰς ἐπαρχίας τῆς Κρήτης; Παντάσιν. Οὐδὲν τούτων εἶναι ἐκκρεμὲς. Πάντα ταῦτα τὰ ζητήματα ἐλύθησαν διὰ τοῦ Φιρμανίου. Τί συγγέετε τὰς ἐνεργείας, εἰς τὰς ὁποίας τυχὸν προέβητε περὶ ἀνακλήσεως ἢ μεταβολῆς τοῦ Φιρμανίου, μετὰ τὰς ἐνεργείας πρὸς ἀποκατάστασιν δῆθεν τῆς τάξεως ἐν Κρήτῃ; Εἴχετε καιρὸν νὰ ἐνεργήσητε διὰ νὰ μὴ ἐκδοθῇ τοιοῦτον Φιρμάνιον. Εἴχετε καιρὸν τὰ ἐνεργήσητε διὰ νὰ σωθῇ ἡ τιμὴ τῆς Κρήτης, διὰ νὰ μὴ ἀπολέσῃ τοὺς θεσμοὺς τῆς, διὰ νὰ μὲν πάντοτε ὑπερήφανος καὶ ὑψαύχην, ὡς διετηρήθη καθ' ὅλην τὴν παρελθούσαν εἰκοσαετίαν, ὅταν μόνη δὲν ὄκνει νὰ σπεύδῃ καὶ ἐμφανίζῃται πανταχοῦ, ὅπου ἔβλεπε τὸν Ἑλληνισμόν κινδυνεύοντα, διὰ νὰ ἐκβιάζῃ τὴν αἴσιαν τῶν προκυπτόντων ἐκάστοτε ζητημάτων λύσιν. Διατί δὲν τὸ ἐπράξατε; Διατί, ὅταν εἰδίδετε ὀδηγίας εἰς τὸν κ. Γρυπάρην, **τοῦ ὁποίου ἡ γλώσσα ἔχει ὑπέτατον κύρος**, ὡς ἐλέγετε εἰς τὸν κ. πρέσβυν τῆς Ἀγγλίας, νὰ χειραγωγῆσῃ τὰ Τουρκικὰ στρατεύματα εἰς τὰς ἐπαρχίας τῆς Κρήτης, καὶ ἐγκα-



ταστήσῃ αὐτὰ, διατι, ὅταν συμβουλευέσθε τὸν Κρητικὸν λαόν, καὶ παρεκλείετε αὐτὸν πρὸς Θεοῦ νὰ μὴ ποιήσῃ ἀντίστασιν εἰς τὰ ἐπερχόμενα ἐν ταῖς ἐπαρχίαις Τουρκικὰ στρατεύματα, διατι τὴν συνδρομὴν σας ταύτην παρεχορεῖτε, χωρὶς νὰ ζητήσητε ἐγγυήσεις, ὅτι δὲν θέλει χειροτερεύσει ἢ κακὰστασι τῆς Κρήτης, ἢ ὅτι αἰτήματά τινα αὐτῆς, ἰδίως τὰ ἀναγόμενα εἰς τὴν οἰκονομικὴν αὐτονομίαν της, ἤθελον ληρθῆ ὑπ' ὄψει ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου, καὶ λυθῆ ἐπ' ἀγαθῷ τῆς νήσου καὶ τῆς εἰρήνης;

Ἐνθυμούμαι ὑπόθεσιν παραπλησίαν, καὶ πρέπει νὰ τὴν ἀναφέρω, διὰ νὰ προσφέρω ὀφειλόμενον φόρον εὐλαθείας πρὸς τὴν μνήμην ὑπερόχου πολιτικοῦ ἀνδρός, ὅστις ἐτύγχανε πρωθυπουργὸς κατὰ τὰ 1878 καὶ 1879. Ἡ Θεσσαλία ἦτο ἐν ἐπαναστάσει, ἀλλ' ἡ ἐπανάστασις παρετείνετο, ἔνεκα δὲ τούτου ὀθεσσαλικὸς λαὸς ἀπέκαμνε, καὶ οὐδεὶς ἠδύνατο νὰ προῖδῃ ποίαν τὸ στρατιωτικὸν ἐκεῖνο κίνημα ἐν Θεσσαλίᾳ ἤθελε λάβει ἔκβασιν. Αἱ πληροφορίαι, αἵτινες ἐδόθησαν τότε ὑπὸ τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως εἰς τὸν λόρδον Σώλσβαρυ, ὁ ὁποῖος καὶ τότε ἦτο ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς Μ. Βρετανίας, ἐπεισαν τὸν εὐγενῆ λόρδον, ὅτι ἡ Ἀγγλικὴ κυβέρνησις ἔπρεπε νὰ καταβάλλῃ προσπάθειαν, ἵνα πείθῃ τὴν Ὑψηλὴν Πύλιν νὰ συναίνεσῃ ὅπως ἡ Θεσσαλία εἰρηνοποιηθῆ. Τῆς Τουρκικῆς κυβερνήσεως στερεῶσθαι εἰς τοῦτο, ἡ Ἀγγλικὴ κυβέρνησις ἐδωκεν ἐντολὴν εἰς τὸν κ. Μπλόντ, γενικὸν πρόξενον τῆς Ἀγγλίας ἐν Θεσσαλονίκῃ, καὶ εἰς τὸν ἀξιότιμον κ. Μέρλεν, ὁ ὁποῖος τοσοῦτον εὐχαρίστους κατέλιπεν εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀναμνήσεις, πρόξενον τότε τῆς Ἀγγλίας ἐν Ἀθήναις, νὰ μεταβῶσι πρὸς τοὺς ἐπαναστάτας, νὰ συνεννοηθῶσι μετ' αὐτῶν, καὶ νὰ ἐπιχειρήσωσι νὰ πείσωσιν αὐτοὺς νὰ ἐγκαταλείψωσι τὰ ὄρη, καὶ νὰ ἐπανεέλθωσιν εἰς τὰς ἐστίας των. Οἱ εἰρημένοι πρόξενοι τῆς Ἀγγλίας ὑπεσχέθησαν εἰς τοὺς ἐπαναστάτας ἀμνηστειάν, ἀλλ' οἱ ἐπαναστάται ἠρώτων, ποίας θέλουσιν ἔχει ἐγγυήσεις, ἀφοῦ τὴν ἀμνηστειάν μέλλει νὰ ἐκτε-

λέση ἡ Τουρκία, μὴ ἐμπιστευόμενοι αὐτήν, διότι, ἔλεγον, ὅτι ἡ Τουρκία δύναται νὰ ἀπονεύῃ αὐτοῖς ἀμνηστία, καὶ νὰ ἀθετήσῃ εἶτα αὐτήν, ὅταν καταθέσῃ τὰ ὄπλα, καὶ νὰ καταδιώξῃ αὐτούς. Ἄλλ' ἐνῶ ταῦτα ἐγίνοντο ἐν Θεσσαλίᾳ, τῆς Ἑλλάδος ἐξήρχοντο ἔνοπλοι ὀμάδες, σπεύδουσιν εἰς Θεσσαλίαν πρὸς ὑποστήριξιν τῶν ἐν Θεσσαλίᾳ ἐπαναστατῶν ἀδελφῶν τῶν. Ἡ Ἀγγλικὴ Κυβέρνησις ἐζήτησε παρὰ τῆς Ἑλληνικῆς, νὰ ἐμποδίσῃ τὴν ἀπὸ τοῦ κράτους ἐξοδὸν τῶν ἐνόπλων ὀμάδων, διότι, ἐν ὅσῳ ἐξ Ἑλλάδος ἐξήρχοντο ἔνοπλοι ὀμάδες, δὲν ἦτο δυνατόν νὰ εἰρηνοποιηθῇ ἡ Θεσσαλία.

Ἀναγινώσκω ἐν τῇ Λευκῇ Βίβλῳ, τὴν ὁποίαν κατὰ Σεπτέμβριον τοῦ 1878 ἐξέδωκεν τὸ ἐπὶ τῶν ἐξωτερικῶν ὑπουργεῖον τῆς Ἑλλάδος, ἐν σελ. 100, ἐν ἐγγράφῳ τοῦ τότε ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν ὑπουργοῦ πρὸς τὸν τότε ἐπιτετραμμένον τῆς Ἑλλάδος ἐν Ἀγγλίᾳ κ. Ἰω. Γεννάδιον, φέροντι χρονολογίαν τῆς 12)24 Ἀπριλίου 1878, καὶ κατεταγμένῳ ὑπ' ἀριθ. 120, ὅτι ὁ τότε ἐπιτετραμμένος τῆς Ἀγγλίας ἐν Ἀθήναις κ. Wyndham ἐπέστειλε πρὸς τὸν λόρδον Σώλσβαρ, ὑπουργὸν τότε τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς Ἀγγλίας, τὸ ἐπόμενον τηλεγράφημα, ὅτι «ὁ πρωθυπουργὸς τῆς Ἑλλάδος, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνέγγων τὸ τηλεγράφημα τῶν προξένων, ἐπιθυμεῖ, ὡς πρὸς τὰς ἐγγυήσεις, τὰς ζητούμενας ὑπὸ τῶν ἐπαναστατῶν, ἢ Ἀγγλικῆς κυβέρνησις νὰ εἴπῃ εὐκρινῶς, ὅτι, ἐὰν παύσῃ ἡ ἐπανάστασις, θέλει ἐπιμεληθῆ ἐν Συνεδρίῳ συγκροτηθησομένῳ τυγχόν ἐν Κων)πόλει ἢ ἀλλοῦ, τῆς τύχης τῶν Θεσσαλικῶν ἐπαρχιῶν, ὡς ἀν ἐξηκολούθουν νὰ τυγχάνωσιν ἐπιένεπαναστάσει, καὶ νὰ βεβαιώσῃ, ὅτι δὲν θέλει χειροτερεύσει ἡ θέσις αὐτῶν, διότι ἤκουσαν τὰς συμβουλὰς τῆς Ἀγγλίας. Ὁ κ. Wyndham προσέθετεν, ὅτι ὁ πρωθυπουργὸς νομίζει, ὅτι οἱ ἐπαναστάται, δμιλοῦντες περὶ τῆς τύχης τῶν Θεσσαλικῶν ἐπαρχιῶν, ἐννοοῦσι νὰ προτείνῃ ἡ Ἀγγλία καὶ νὰ ὑποστηρίξῃ τὴν αἰτησίνων περὶ ἐνώσεως αὐτῶν μετὰ τῆς μητρὸς Ἑλλάδος.»

Ἐν ἐγγράφῳ δὲ μεταγενεστέρῳ τοῦ τότε ἐπὶ τῶν ἐξωτε-



ρικῶν ὑπουργοῦ τῆς Ἑλλάδος πρὸς τὸν κ. Γενναδίον, ὡσαύτως φέροντι χρονολογίαν τῆς 20 ἀπριλίου 1878 καὶ κατατεταγμένω ἐν τῇ βίβλῳ ὑπ' ἀριθ. 122 εἰσὶ δύο τηλεγραφήματα, τὸ ἐν τῶν ὁποίων ἀπεστέλετο κατὰ τὴν 13]25 ἀπριλίου παρὰ τοῦ λόρδου Σώλσβαρου πρὸς τὸν τότε πρέσβυν τῆς Ἀγγλίας ἐν Κωνσταντινουπόλει κ. Layard, καὶ ἐκoinοποιεῖτο καὶ εἰς τὸν κ. Wyndham, τὸ ἕτερον δὲ τῶν ὁποίων ὁ κ. Wyndham εἶχε πέμψει πρὸς τὸν ἐπὶ τῶν ἐξωτερικῶν ὑπουργὸν τὴν 15] 27 Ἀπριλίου. Διὰ τοῦ πρώτου τούτων ὁ ὑπουργὸς τῶν ἐξωτερικῶν τῆς Ἀγγλίας ἐτηλεγράφη πρὸς τὸν κ. Layard αὐτὰ. «Δύνασθε νὰ ἐξουσιοδοτήσητε τὸν κ. Blunt νὰ βεβαιώσῃ» τούς ἀρχηγούς τῶν ἐπαναστατῶν, ὅτι, συμμορφούμενοι μὲ πτὸς συμβουλὰς τῆς Ἀγγλίας, δὲν θέλουσι ζημιώσῃ τὴν ὑπό» ρησιν τῆς Ἑλλάδος (La cause Héllénique), καὶ ὅτι ἡ Ἀγ» γλία θέλει προσπαθῆσαι νὰ ἐπιτύχῃ, ἵνα ἡ Ἑλλάς ἀκουσθῇ» «πλήρως καὶ εὐνοϊκῶς ἐν τῷ Συνεδρίῳ» Διὰ τοῦ ἐτέρου δὲ τούτων ὁ κ. Wyndham ἀνέφερε πρὸς τὸν ἐπὶ τῶν ἐξωτε» ρικῶν ὑπουργὸν τῆς Ἀγγλίας, ὅτι «ὁ κ. Θεόδωρος Δηλιγιάν» νης (ὁ τότε ὑπουργὸς τῶν ἐξωτερικῶν) μοι εἶπε σήμερον, ἣ» ὅτι ἐκοινοποίησεν εἰς τοὺς συναδέλφους του τὸ περιεχόμενον» τοῦ τηλεγραφήματος τῆς Α. ἐξοχότητος τοῦ κ. ἐπὶ τῶν» ἐξωτερικῶν ὑπουργοῦ τῆς Ἀγγλίας πρὸς τὸν κ. Layard» ἡ ἀπὸ 13]25 Ἀπριλίου, καὶ μοι ἀνέγνω προσέτι τηλεγρά» ρημα πρὸς αὐτὸν τοῦ κ. Γενναδίου ἀπὸ 14]26 Ἀπριλίου,» ἡ διὰ τοῦ ὁποίου ὁ τελευταῖος οὗτος τῷ ἐκοινοποίησεν ἐκεῖνα» ἡ τὰ ὁποῖα ὁ Μαρκίων Σώλσβαρου εἶχεν εὐαρεστηθῆ· νὰ τῷ» κείπῃ. Ὁ κ. Θ. Δηλιγιάννης μοι προσέθηκεν, ὅτι τὸ ὑπουρ» ργικὸν Συμβούλιον ἐξουσιοδότησεν αὐτὸν νὰ μοι εἶπῃ, ὅτι ἡ» ἡ κυβέρνησις θέλει ἀσκήσῃ πᾶσαν τὴν ἠθικὴν ἐπιρροὴν τῆς» ἵνα κατορθώσῃ, ἔχει δὲ λόγους νὰ πιστεύῃ ὅτι θέλει ἐπιτύ» χῃ, ἵνα μὴ ἐξέλθῃ πλέον τοῦ κράτους οὐδεμία ὁμάς ἐθε» ρλοντῶν».

Προσενεγκῶν λοιπὸν τὴν συνδρομὴν τοῦ ἀξίειμνηστος Κου-

μουνδούρος εις ειρηνοποίησιν τῆς Θεσσαλίας, διὰ τῆς ἀπαγορεύσεως πάσης ἐξόδου τοῦ λοιποῦ ἐνόπλων ὁμάδων εἰς Θεσσαλίαν ἐκ τοῦ Ἑλληνικοῦ βασιλείου, ἐζήτησε καὶ ἔλαβεν ἀτάλλαγμα τὴν ὑπόσχεσιν τῆς Ἀγγλικῆς κυβερνήσεως, ἵνα, ὅταν συγκροτηθῇ τὸ συνέδριον ὅπως κανόνιση τὰς συνεπειὰς τοῦ Ρωσοτουρκικοῦ πολέμου, ἡ Ἀγγλία ἤθελε παραστήσει εἰς τὸ Συνέδριον ὅτι ἡ Θεσσαλία, καίτοι τυγχάνουσα ἐν εἰρήνῃ, ἔπρεπε νὰ θεωρηθῇ ὡς ἐν ἐπαναστάσει, καὶ ὅτι ἤθελε καταβάλλει πᾶσαν προσπάθειαν, ἵνα ἡ Ἑλλάς ἀκουσθῇ ἐν τῷ Συνεδρίῳ **πλήρως καὶ εὐμενῶς**. Τὸ ἀπόκρημα τοῦτο, τὸ ὁποῖον ἐπετεύχθη διὰ τῆς ἐπαναστάσεως τῆς Θεσσαλίας, εἶναι ἡ ἀρχὴ τῆς ἐπιτευχθείσης κατὰ τὸ 1831 ἀπελευθερώσεως τῶν Θεσσαλικῶν νομῶν καὶ τοῦ νομοῦ τῆς Ἄρτης. Ὁ Κουμουνδούρος δὲν ἐσπευσεν ἄμέσως νὰ πράξῃ, ὡς ἔπραξαν οἱ κυβερνήτες τῶν Ἑλλάδα. Οἱ κυβερνήτες τῶν Ἑλλάδα ἠδύναντο νὰ ἀτενίζουσι μετὰ πεποιθήσεως εἰς τὴν φιλανθρωπίαν καὶ εἰς τὴν εὐμένειαν τῶν μεγάλων Δυνάμεων, καὶ αὐτῆς τῆς Μεγάλης Βρετανίας, εἶναι δὲ ἄπορον πῶς κατώρθωσαν νὰ περιέλθωσιν ἐν τοιαύτῃ ἀπομονώσει, ὥστε οὐδεμία τῶν Δυνάμεων νὰ τεῖνῃ τὸ οὖς πρὸς αὐτούς.

Ἐκατηγόρουν ἡμᾶς κατὰ τὸ 1886 οἱ νῦν κυβερνήτες, ὅτι εἶχομεν ἀπομονωθῆ, καὶ ὅτι αἱ Δυνάμεις δὲν ἦσαν συμπαθεῖς τότε πρὸς ἡμᾶς. Ἄλλ' ἡμεῖς, οὔτινες ἐκυβερνώμεν κατὰ τὸ 1885 καὶ 1886, περιφέροντες τότε τὰ βλέμματα ἡμῶν πρὸς τὰς μεγάλας δυνάμεις, ἐβλόπομεν αὐτὰς συναφρωμένους καὶ ἐκδηλοῦτας δυσἀρεσκείαν πρὸς ἡμᾶς. Ἄλλ' αἱ μεγάλαι Δυνάμεις εἶχον ἀφορμὴν νὰ δεικνύουσι τότε τοιαύτας διαθέσεις πρὸς ἡμᾶς, διότι ἡμεῖς δὲν συνεμορφώθημεν πρὸς τὰς ἐπιθυμίας αὐτῶν, δὲν ἐξετελέσαμεν τὰς συμβουλὰς αὐτῶν. Ἄλλ' οἱ νῦν κυβερνήτες πῶς ἀπεμονώθησαν, ἀφ' οὗ, ἵνα γένωνται ἀρεστοὶ εἰς τὰς Μεγάλας Δυνάμεις, ἐλησμόνησαν οὐ μόνον ὅτι ἦσαν κυβερνήται τῆς Ἑλλάδος, ἀλλὰ καὶ ὅτι ἦσαν Ἕλληνες; Ἡμεῖς τότε πε-



ποιθότες, ὅτι ἡ Συνθήκη τοῦ Βερολίνου δὲν ἦτον δυνατὸν νὰ παραβῆθῃ τῇ συναινέσει τῶν Δυνάμεων, βλέποντες δ' αὐτὴν παραβιαζομένην ὑπὸ τῆς Βουλγαρίας, τὴν δὲ κυρίαρχον Δύναμιν, ὑπὸ τὴν ὁποίαν εἶχε ταχθῆ ἡ ἀνατολικὴ Ρωμυλία, ἀδιαφοροῦσαν, ἐζητήσαμεν νὰ εἰσφέρωμεν ἵνα ἀποκατασταθῇ τὸ κύρος τῆς παραβιασθείσης Συνθήκης, ὅπως διατηρηθῇ ἡ ἰσορροπία τῶν κατοικοῦτῶν ἐπὶ τοῦ Αἴμου φυλῶν, συμφώνως πρὸς τὰς ἀποφάσεις τοῦ Συνεδρίου τοῦ Βερολίνου. Ὅταν προσβαίνομεν εἰς τὴν ἀπόφασιν ταύτην, ἐνεθυμούμεθα ὅτι ὁ εὐγενὴς λόρδος, ὅστις πλέον δὲν ὑπάρχει εἰς τὴν ζωὴν, ὁ κατὰ τὸ 1878 πρωθυπουργὸς τῆς Ἀγγλίας, ἐθεώρει ὅτι μέγιστον ἀπόκτημα ἐγένετο ὑπὲρ τῆς εἰρήνης ἢ σύστασις τῆς ἐπαρχίας, ἣτις ὠνομάσθη τότε Ἀνατολικὴ Ρωμυλία, καὶ ὑπήχθη ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τοῦ Σουλτάνου, διότι ἐν αὐτῇ ἤθελον ἐξασφαλίσαι ὑπὸ τὸ σκῆπτρον τοῦ Σουλτάνου τὴν διατήρησιν τοῦλάχιστον τῆς ἐθνικότητός των αἱ χιλιάδες τῶν Ἑλλήνων, αἵτινες κατοικοῦν ἐν αὐτῇ. Προσδοκῶμεν λοιπὸν, ὅτι οἱ σκοποὶ ἡμῶν, αἱ αἰτήσεις ἡμῶν ἤθελον θεωρηθῆ σύμφωνοι πρὸς τὸ κρατοῦν ἐν Εὐρώπῃ διεθνὲς δίκαιον. Ἄλλ' ἐὰν τὰ πολιτικὰ συμφέροντα τῶν μεγάλων Δυνάμεων ἐπέβαλλον εἰς αὐτὰς νὰ μετέλθωσιν ἐχθρικὴν πρὸς ἡμᾶς πολιτείαν, ἡμεῖς δὲν ἔχομεν ἀφορμὴν νὰ παραπονεθῶμεν, ἀφ' οὗ δὲν ἠκούσαμεν τὰς συμβουλὰς αὐτῶν, νὰ μείνωμεν ἀπαθείς θεαταὶ τῆς ἀπορροφήσεως ὑπὸ τῶν Βουλγάρων 50 χιλιάδων Ἑλλήνων. Ἄλλ' ὁ κ. πρωθυπουργὸς, ἄλλ' οἱ ἐνεστῶτες ὑπουργοί, ἀφ' ἧς ἀνέβησαν εἰς τὴν κυβέρνησιν, ἀπὸ τοῦ Μαΐου τοῦ 1886, ἀπληροτριώθησαν τῆς γνώμης των, ἐλησμόνησαν τὰ Ἑλληνικὰ συμφέροντα καὶ ἔτρεχον ὀπισθεν τῆς Ὀθωμανικῆς κυβερνήσεως, καταπίνοντες ὅλας τὰς προσβολὰς καὶ ὅλας τὰς περιφρονήσεις τῶν ὁποίων ἐν ταῖς μετ' αὐτῆς σχέσεσιν αὐτῶν ἐτόγγανον. Οἱ ἐνεστῶτες ὑπουργοί, οἵτινες ἐπέκρινον κατὰ τὸ 1881 τὸν Κουμουνοῦρον, διότι δὲν εἶχεν ἀκόμη λύσει αἰσίως τὸ ταχυδρομικὸν ζήτημα, καὶ οἵτινες κυβερνοῦσιν

ἑπτὰ ἤδη ἔτη, ἔλυσαν ἤδη αὐτό; Εἰς ποίαν εὐρίσκεται κα-  
τάστασιν τὸ ζήτημα τοῦτο; Ὑπάρχει ἀκόμη ἢ ἀπωλέσθη τὸ  
ζήτημα; Ποίαν ὑπόθεσιν μετὰ τῆς Τουρκίας ἐπέραναν; Ἐπέ-  
ραναν τὴν ὑπόθεσιν περὶ Ἑλληνικῆς ἰθαγενείας; Ἐπέραναν  
τὴν ὑπόθεσιν περὶ πολιτῶν Ἑλλήνων, αἵτινες ὑπεβλήθησαν  
εἰς ἀπηνεῖς καταδιώξεις καὶ εἰς βάρβαρον καταδιωγμὸν; Ἐ-  
σωσαν ἀπὸ τοῦ Φεζᾶν τὸν Φιλιππίδην; Ἐπέραναν τὴν ὑπόθε-  
σιν τοῦ φόρου τῶν ἐπιτηδευμάτων; Ἐλαβον τὴν ἱκανο-  
ποίησιν διὰ τὴν ὕβριν, τὴν ὁποίαν οἱ στρατάρχαι τῆς Τουρ-  
κίας ἐζήτησαν νὰ ἐγκολάψωσιν ἐπὶ τοῦ μετώπου τοῦ Ἑλλη-  
νικοῦ στρατοῦ, ὅτι ν διεπόμευον τοὺς ἀτυχεῖς τῆς Κούτρας  
στρατιώτας; Οἱ ἐνεστῶτες ὑπουργοὶ δὲν ἐτόλμων νὰ μνη-  
μονεύσωσι καὶ τῶν κατὰ Μίσιον τοῦ 1886 συμπλοκῶν, ἵνα  
μὴ παραξηγηθῶσιν, ἵνα μὴ δυσαρεστήσωσι τινὰ τῶν με-  
γάλων Δυνάμεων. Αὐτοὶ δὲν ἐτόλμων τελευταῖον, ὅταν  
προσήμενον μετὰ τοσοῦτον τυφλῆς καὶ ἀσυνειδήτου προ-  
θυμίας τὰς ὑπηρεσίας των πρὸς εἰρὴν εὐσιν τῆς Κρήτης,  
δὲν ἐτόλμησαν νὰ ζητήσωσιν ἀπὸ τὰς μεγάλας Δυνάμεις τὴν  
βεβαίωσιν τοῦλάχιστον, ὅτι θέλουσι φροντίσει ἵνα μὴ χειρο-  
τερεύσῃ ἢ πολιτικὴ κατάστασις τῆς Κρήτης, ὅτι θέλουσι  
φροντίσει νὰ σώσωσι καὶ τὰ πρόσωπα καὶ τὰ ἀγαθὰ τῶν  
Κρητῶν καὶ τῶν Κρησῶν ἀπὸ τῶν ὕβρεων καὶ τῶν ὠμοτή-  
των καὶ τῶν διαρπαγῶν! Καὶ μᾶς λέγουσιν ὅτι εἶναι ἐκκρεμῆ  
δι' αὐτοὺς τὰ ζητήματα, καὶ ὅτι διὰ τοῦτο δὲν δύνανται νὰ  
καταθέσωσι τὰ ἔγγραφα!

Πρέπει νὰ σᾶς ἀναγνώσω τὸν λόγον, τὸν ὁποῖον ὁ πρω-  
θυπουργὸς ἀπήγγειλε κατὰ τὴν πρό τιμῶν ἐβδομάδων γενομέ-  
νην συζήτησιν περὶ τοῦ Κρητικοῦ ζητήματος, διὰ νὰ πληρο-  
φορηθῇ τί ἐννοεῖ ὁ πρωθυπουργὸς ὅταν προτείνῃ τὴν ἐκκρεμό-  
τητα τῶν ζητημάτων, καὶ ποῖον χρόνον οὕτως ἐνδεικνύει εἰς  
τὴν Βουλὴν, κατὰ τὸν ὁποῖον θέλομεν ἐλπίζει νὰ ἴδωμεν τὴν  
λύσιν τῶν ἐκκρεμῶν τούτων ζητημάτων. Λοιπὸν τότε ἐπερυ-  
λάττεσθε νὰ δώσητε λόγον τῆς πολιτείας σας; Τότε μᾶς



παραπέμπετε νὰ ἐξελέγξωμεν τὰς πράξεις σας καὶ τὴν δια-  
 γωγὴν σας ; « Ἐν τῷ Κρητικῷ ζήτηματι, ἔλεγε τότε ὁ πρω-  
 »θυπουργὸς πρὸς τὴν βουλὴν, ἐλόκληρον τὸ ζήτημα τοῦ Ἑλλη-  
 »νισμοῦ παρίσταται ἐνώπιον ἡμῶν. Ὁμιλήσεν ὁ προαγορεύσας  
 »περὶ τοῦ ζητήματος τῆς Κρήτης, ὡσανεὶ ἦτον μεμονωμένον  
 »ἐν τῇ Ἀνατολῇ, ὡσανεὶ ἦτον μεμονωμένον τὸ ζήτημα ἐν  
 »τῷ Ἑλληνισμῷ, καὶ ὡσανεὶ ἐπρόκειτο, συζητοῦντες τὰ κατ'  
 αὐτὸ, νὰ μελετήσωμεν μόνα τὰ θέματα, τὰ ὅποια ἐκεῖ γεννῶν-  
 »ται. » Καὶ κατωτέρω ἀδιετρανώσαμεν, ὅτι ἡ Ἑλλάς οὐδένα ἔχει  
 »δεσμον, περιορίζοντα τὴν ἐλευθέραν αὐτῆς ἐνέργειαν, ὅτι  
 »θεωροῦμεν τὰ τελούμενα ἐν Κρήτῃ, ὡς προκαλοῦντα τὴν  
 »ἐνάσκησιν τῆς ἐλευθέρως ἡμῶν ἐνεργείας, ὅτι ἡ ἐνέργεια  
 »ἡμῶν ἀπαρέσκει βεβαίως εἰς πάντας τοὺς ποθοῦντας τὴν  
 »εἰρήνην, καὶ πρὸ πάντων εἰς τὴν Ἑλλάδα, διότι ὑπὲρ πάν-  
 »τας ἡ Ἑλλάς ποθεῖ τὴν εἰρήνην. Ἄλλ' ἐν ᾧ ἡμεῖς φρονοῦμεν,  
 »ὅτι δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἀπόσχωμεν ἀπὸ τῶν ἐνεργειῶν,  
 »τῶν ἐκ διεθνοῦς καθήκοντος καὶ τῶν ἐθνικῶν ἡμῶν ὑποχρεώ-  
 »σεων ἐπιβαλλομένων, θὰ ἐξακολουθῶμεν ἐργαζόμενοι πρὸς  
 »τὴν σύνταξιν τῆς χώρας, ὅπως, ὅταν νομίσωμεν τὴν ὄραν  
 »ἐπιστάσαν, διαθέσωμεν πᾶσαν τὴν ἰσχύν, ἐφ' ἣν δύναται  
 »νὰ ὑπολογιζῆ ὁ Ἑλληνισμός, πρὸς διεκδίκησιν δικαιωμάτων,  
 »ἀναμφηρῆτως ἀπορρεόντων ὑπὲρ αὐτοῦ ἐκ τῶν Συνθηκῶν καὶ  
 »ἐκ τῶν ἀγράφων νόμων τῆς ἀνθρωπότητος. »

Καὶ μήπως ἡμεῖς ἐζητήσαμεν παρ' ὑμῶν νὰ παρασκευά-  
 σπτε τὰ τῆς ἀποκαταστάσεως τῆς Κρήτης κατὰ τοὺς πόθους  
 τοῦ Κρητικοῦ λαοῦ, ἢ κατὰ τὰς εὐχὰς τοῦ Ἑλληνισμοῦ; Ἡμεῖς  
 ἐζητήσαμεν νὰ μὴ συντελέσῃτε εἰς τὴν χειροτέρευσιν τῆς κα-  
 ταστάσεως τῆς Κρήτης. Ἡμεῖς ἐζητήσαμεν νὰ συντελέσῃτε  
 μὲν εἰς τὴν εἰρηνopoίησιν τῆς Κρήτης, ἀλλὰ νὰ λάβῃτε ὅλας  
 τὰς ἐγγυήσεις, αἵτινες ἤθελον ἐξασφαλίσαι τὸν Κρητικὸν λαὸν ἀ-  
 ποδεχόμενον τὰ τουρκικὰ στρατεύματα ἐν ταῖς ἐπαρχίαις τῆς  
 Κρήτης καὶ ὑποτασσόμενον εἰς αὐτὰ, ἤθελον ἐξασφαλίσαι αὐ-  
 τὸν κατατιθέντα τὸ ὄπλον καὶ τὸ ξίφος αὐτοῦ, δὲν ἤθελον δὲ ἀφῆσαι

αὐτὸν νὰ γείνη θῦμα τῆς ὀμότητος τῶν Τούρκων, νὰ ὑβρισθῇ κατὰ τὰ δικαιώματά του καὶ ὡς Κρῆς καὶ ἄνθρωπος. Ἐνῶ ἐζητοῦμεν πρὸ παντός νὰ λάβητε ἐγγυήσεις, ὅτι ἡ πολιτικὴ κατάσταση τῆς Κρήτης δὲν ἤθελε χειροτερεύσῃ, σεῖς μᾶς εἶπετε ὅτι παρασκευάζεσθε ἤδη εἰς ἐνέργειαν ὑπὲρ τῆς Κρήτης. Ποία εἶναι ἡ ἐνέργεια εἰς ἣν παρασκευάζεσθε; Ἀσχολεῖσθε νὰ τακτοποιήτῃτε τὰ οἰκονομικὰ τοῦ κράτους. Παρασκευάζετε τὸ οἰκονομικὸν ἔδαφος; Ἀσχολεῖσθε νὰ συντάξῃτε τὸν στρατὸν τῆς ξηρᾶς. Ἐξωπλίζετε τοὺς στόλους, ἵνα προβῆτε εἰς ἐνέργειαν, νὰ λύσητε σεῖς τὸ ἀνατολικὸν ζήτημα!

Εἰς ἐκείνην λοιπὸν τὴν ἡμέραν μᾶς παραπέμπετε νὰ ζητήσωμεν λόγον τῶν πράξεών σας, καὶ τὸ δικαίωμα τοῦ κοινοβουλίου, τοῦ ἐξελέγχειν τὰς πράξεις τῆς κυβερνήσεως, πρέπει νὰ μένῃ ἄργον, πρέπει νὰ ἀνασταλῇ ἕως ἂν λιθῇ τὸ Ἀνατολικὸν ζήτημα;

Ἴσως δὲν πρέπει νὰ ἀξιῶσω μνεῖς τῆς τακτικῆς, τὴν ὁποῖαν ὁ πρωθυπουργὸς μετέλλε καὶ κατὰ τὴν συζήτησιν περὶ τῆς ὑποθέσεως τῆς Κρήτης, τὴν γενομένην πρὸ τινῶν ἐβδομάδων ἐν τῇ βουλῇ καθ' ἣν ἔχει ἔξιν. νὰ ἐπιτιθῆται κατὰ τῶν ἀντιλεγόντων αὐτῷ, καὶ ν' ἀποδίδῃ εἰς αὐτοὺς πάντοτε πολλὰς προθέσεις, ἐπιληψίμους σκοποὺς, ἡτιάζη καὶ ἐμοῦ, ὅτι ἐπρόβαλον τὴν ἐπερώτησιν εἰς τὴν βουλήν, καὶ ἀνέπιυζα αὐτὴν ἐκ πείσματος κομματικοῦ καὶ ἐκ συμφέροντος φατριαστικοῦ. Δὲν γνωρίζω ἂν ἔκρινεν ἐκ τῶν ἰδίων. Κατὰ τὴν βίον μου οὐδέποτε μετεχειρίσθην τὰ ἔθνη καὶ συμφέροντα ὡς ἐμπορεῦμα, ἐκ τοῦ ὁποίου ἐζήτησα νὰ κερδοσκοπήσω. Ἄλλοι εἶναι ἐκεῖνοι, οἵτινες ἐκερδοσκοποῦν ἐπὶ τῶν Ἑλληνικῶν συμφερόντων, οἵτινες, ὅταν συνεκαλοῦντο αἱ ἡλικίαι τῆς Ἑλληνικῆς νεότητος εἰς τὰ ὄπλα, ἀντέπραττον καὶ παρέπειθον τινὰς ὑποχρέους ἵνα μὴ ἐκτελέσωσι τὰ πρὸς τὴν πατρίδα καθήκοντά των, ὅταν ἐζητεῖτο τὸ ἀργύριον τοῦ ἀπανταχοῦ Ἑλληνισμοῦ ἵνα χρησιμεύσῃ ὡς ἐπίκουρον πρὸς θεραπείαν τῶν στρατιωτικῶν ἀναγκῶν τῆς πατρίδος ἔγραφον ἐγκυκλίους καὶ ἐραδιοῦργον ἐν



Ἀλεξανδρεία καὶ ἐν Καίρῳ, ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ ἐν Βλαχίᾳ, ἵνα οἱ ἐκεῖ Ἕλληνες μὴ δώσωσι τὸ χρῆμά των εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὅπως ἀποτύχη τὸ πατριωτικὸν δάνειον. Ἄλλοι ἦσαν ἐκεῖνοι, οἵτινες παρέπειθον μέλη τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ, νὰ λησμονήσωσιν ὅτι εἶναι ἀξίωματικοὶ τοῦ στρατοῦ τῆς Ἑλλάδος, καὶ προσεπάθουν νὰ παραπέσωσιν αὐτοὺς νὰ μὴ ἐκπληρώσωσι τὰ καθήκοντά των, τὰ ὅποια εἶχον ὡς μέλη τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ, ἕνεκα δὲ τούτου ἐπῆλθον τὰ δυστυχήματα τῆς Κούτρας. Ἄλλοι ἦσαν ἐκεῖνοι, οἵτινες ἐζήτησαν διὰ τῆς δίκης τῶν αἰχμαλώτων τῆς **Κούτρας** καὶ τῶν πρωταιτίων τῆς πτώσεως αὐτῆς, νὰ δυσφημήσωσι τὸν Στρατὸν κατὰ τὰς ἐνώπιον τῶν δικαστηρίων συζητήσεις, καὶ οἱ ὅποιοι ὕστερον εἰργάσθησαν διὰ νὰ ἀθωώσωσι τοὺς κατὰ δίκους τῆς Κούτρας.

Λυπηραὶ, κύριοι, ἀναμνήσεις, τῶν ὁποίων πύχρῃ νὰ μὴ περιηρόμην εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ ποιήσωμαι μνεῖαν. Ἄλλ' ἡ ἕξις τοῦ πρωθυπουργοῦ, τοῦ αἰτιῶσθαι τῶν ἀντιλεγόντων, μὲ δικαιολογεῖ ἀμυνομένον, διὰ νὰ ἀναμνήσω εἰς ὑμᾶς τὰ λυπηρὰ ἐκεῖνα συμβεβηκότα, τὰ ὅποια συνδέονται μετὰ πράξεων πολιτικῶν ἀνδρῶν, τὰς ὁποίας δὲν θέλω σήμερον νὰ χαρακτηρίσω.

Ποῖα λοιπὸν εἰσι τὰ ζητήματα, τὰ ὅποια τὸ συμφέρον τοῦ κράτους ἀπαιτεῖ νὰ μείνωσιν ἀκόμη μυστικά, καὶ ἕνεκα τούτου ὁ πρωθυπουργὸς ἀρνεῖται νὰ καταθέσῃ τὰ ζητηθέντα ἔγγραφα: Πάντα τὰ μέχρι τῆς ἐκδόσεως τοῦ φερμανίου προκύψαντα ζητήματα, πάντα ἐλύθησαν ὑπὸ τῆς Τουρκικῆς κυβερνήσεως. Καὶ πρὶν ἢ λυθῶσιν ὑπὸ ταύτης ἐν Κωνσταντινουπόλει, εἶχον λυθῆ ὑπὸ τοῦ ἀντιπροσώπου αὐτῆς, τοῦ Σακὴρ πασσᾶ ἐν Κρήτῃ. «Ἡ γλώσσα τοῦ κ. Τρικοῦπη» ἀναφέρει ὁ ἀξιότιμος ἐν Ἀθήναις πρεσβευτὴς τῆς Μεγάλῃς Βρετανίας πρὸς τὸν λόρδον Σώλσβαρυ κατὰ τὴν 4)16 αὐγούστου, «εἶναι ἡ αὐτὴ πάντοτε, ἥτοι ὅτι τοιαύτη παριχώρησις πρέπει νὰ γείνη, κατὰ τύπους, ὡς πράξις κυριαρχικῆς εὐμενεῖας

α τοῦ Σουλτάνου οἰκοθεν, καὶ ὄχι ὡς ἀποτέλεσμα διαπραγματεύσεως μεταξὺ τοῦ Βαλῆ καὶ τῶν δυσηρεστημένων, καὶ «ὅτι συγχρόνως ὁ Βαλῆς πρέπει νὰ μεταχειρισθῆ τὴν στρατιωτικὴν παρ' αὐτῷ δύναμιν μετ' εὐσταθείας καὶ αὐστηρότητας πρὸς παῦσιν τῶν κακουργιῶν καὶ ἐπανόρθωσιν τῆς ἀτάξεως. Ἀλλὰ τρέφει πλήρη πεποίθησιν, ὅτι μόνιμος εἰρήκνευσις δὲν θὰ ἐπιτευχθῆ διὰ κατασταλτικῶν μόνον μέτρων.»

Ὁ κ. πρωθυπουργός, συνηγορῶν ὑπὲρ τινῶν αἰτημάτων τῆς μειοψηφίας τῆς γενικῆς συνελύσεως, διὰ νὰ μὴ ὑποληφθῆ ὅτι ἡ παραχώρησις τῶν ζητημάτων τούτων ἠδύνατο νὰ παραβλάψῃ τὴν ἀξιοπρέπειαν τοῦ Σουλτάνου, συνεβούλευε νὰ προβῆ ὁ Σουλτάνος οἰκοθεν εἰς τὴν παραχώρησιν ταύτην ἐκ βασιλικῆς μεγαλοδωρίας, καὶ συγχρόνως νὰ μετέλθῃ πᾶσαν αὐστηρότητα ἵνα ἀποκαταστήσῃ τὴν τάξιν ἐν Κρήτῃ. Ὅταν δὲ ἔλαβεν εἰδήσεις ἀπὸ τὴν Κρήτην, ὅτι οἱ λόγοι καὶ αἱ προκηρύξεις τοῦ Σακῆρ πασσᾶ ἐνεδείκνυον, ὅτι ἡ Πύλη δὲν σκοπεῖ νὰ ἀποδεχθῆ οὐδὲν τῶν ζητημάτων τῆς μειοψηφίας τῆς συνελύσεως, ὁ πρωθυπουργός εὔρε μέσον διὰ νὰ ἐξασφαλίσῃ τὰ συμφέροντα τῆς Κρήτης καὶ τὴν ἰδίαν ἑαυτοῦ ἀξιοπρέπειαν. Τὸ μέσον μὴ σᾶς φανῆ παράδοξον, τὸ ἀναφέρει ὁ κ. Μόνσων εἰς ἔκθεσίν του ἀπὸ 13)ἔ5 Αὐγούστου πρὸς τὸν Μαρκήσιον Σώλσβαρου. «Ἐν συνδιαλέξει, ἣν σήμερον ἔλαβον μετὰ τοῦ κ. Τρικούπη, ἡ Α. Ἐξοχότης μοι ἔδωκε νὰ ἐνοήσω, ὅτι, ἐπὶ τοῦ παρόντος τοῦλάχιστον, δὲν ὑπάρχει κίνδυνος μὴ ἡ προρὰ τῶν πραγμάτων ἐν Κρήτῃ, ἔστω καὶ ἂν ὑποτεθῆ ὅτι θὰ ἢ λάβῃ χαρακτῆρα συντεταγμένης ἐπαναστάσεως, ὡς προβλέπει, καὶ πειθαναγκάσῃ τὴν κυβέρνησιν νὰ ἐξέλθῃ τῆς ἐπιτηρητικῆς στάσεώς της. Ὁ Ἑλληὴν πρεσβυς ἐν Κωνσταντινουπόλει διετάχθη νὰ ἀπόσχη πάσης μνείας τοῦ Κρητικοῦ ζητήματος παρὰ τῇ Πύλῃ, καὶ νὰ μὴ εἰσέλθῃ εἰς συζήτησιν τινα περὶ αὐτοῦ. Ὁ κ. Τρικούπης εἶπε προσέτι, ὅτι, ἐὰν ἡ Πύλη ἐπιμείνῃ ἀρνούμενη πᾶσαν παραχώρησιν εἰς τοὺς Κρητάς, αἱ μεταξὺ τῶν δύο κυβερνήσεων σχέσεις θὰ περιέλθω-



»σιν εἰς βαθμὸν ἀπολύτου ψυχρότητος, ὅσον ἀφορᾷ τὴν Ἑλλάδα. Οὐδεμίᾳ ἀπόπειρᾳ θὰ γείνη εἰς τὸ μέλλον πρὸς συμφιλίωσιν μετὰ τῆς Τουρκίας. Οὐδεμιᾶς ἀβρότητας ἢ ἐγκαρδιότητος θὰ ἀξιοῦται ὁ Τοῦρκος πρέσβυς· τοῦναντίον »**πᾶσα ἐγκόσμιος ἐπικοινωνία** μεταξὺ τῆς κυβερνήσεως »καὶ τῆς Τουρκικῆς πρεσβείας θὰ παύσῃ, καθ' ὅσον αὐτὸς ἔλαχει ἀπόφασιν νὰ μὴ ἀντεπισκέπτηται τὸν ἀντιπρόσωπον κυβερνήσεως κατὰ τῆς πρὸς ὁμαίμονα ἑλληνικὸν λαὸν συμπεριφορᾶς τῆς ὁποίας ἠναγκάσθη νὰ ἐκφράσῃ τὴν ἐπίσημον πανδοκίμασίαν του.»

Ὅτε ὁ πρίγκιψ Γόρτσακωφ, μετὰ τὰ συμβάντα τοῦ 1856, ἀπέειχε ν' ἀναμιγνύηται εἰς τὰ ζητήματα τῆς Εὐρώπης, ἐλέγετο, ὅτι ἡ Ρωσσία boude· ὁ δὲ πρίγκιψ Γόρτσακωφ ἔλεγε ne boude pas mais elle recueille. Δὲν εἰξεύρω, ἂν ὁ κ. πρωθυπουργὸς ἤθελε νὰ βουδάρῃ πρὸς τὴν Τουρκίαν, ἀπαγορεύων εἰς τὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει πρέσβυν αὐτοῦ νὰ μὴ μνημονεύσῃ τῆς Κρήτης, ἀλλὰ τὸ μέτρον αὐτοῦ τοῦτο βεβαίως ἔθηκεν εἰς μεγάλην ἀνησυχίαν τὸν Σουλτάνον, ὁ ὁποῖος, μὴ ἐνοχλούμενος οὐδὲ κἂν ὑπὸ τῶν παραστάσεων τοῦ πρεσβεως τῆς Ἑλλάδος ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἠδύνατο ἀκωλύτως καὶ ἀνενοχλήτως νὰ ἐφαρμόζῃ τὴν πολιτικὴν, τὴν ὁποίαν εἶχε προσχεδιαγραφῆσαι ἐν τῷ νῷ αὐτοῦ.

Καὶ τοιοῦτοτρόπως ἀπὸ τῆς ἀπειλῆς νὰ καταλάβῃ διὰ τοῦ στόλου τὴν Κρήτην, ἢ νὰ ἀποκλείσῃ τὸ στόμιον τοῦ Ἑλλησπόντου, καταλαμβάνων τὴν Ἴμβρον ἢ τὴν Σιμοθράκην, μετέστη εἰς ἄλλην ἀπειλὴν, ὅτι ὁ πρωθυπουργὸς δὲν θὰ ἐπεσκέπτετο πλέον τὸν πρέσβυν τῆς Τουρκίας, καὶ θὰ παύσῃ **πᾶσα ἐγκαρδιότης καὶ ἀβρότης** πρὸς αὐτόν.

Καὶ ὅταν ὁ κ. πρωθυπουργὸς παρέλιπε νὰ ζητήσῃ παρὰ τῶν μεγάλων δυνάμεων ἀντάλλαγμα τῆς ὑπηρεσίας, τὴν ὁποίαν προσέφερε πρὸς τὴν Τουρκικὴν κυβέρνησιν πρὸς εἰρηνopoίησιν τῆς Κρήτης, νομίζετε ὅτι δὲν προέβλεπε ποία ἤθελεν εἶσθαι ἢ ἐκβάσει τῆς ὑποθέσεως τῶν παραχωρήσεων τῆς

Τουρκίας πρὸς τὴν Κρήτην ; Ἐν ἐγγράφῳ τοῦ ἀξιωματικοῦ κ. Μόνσον πρὸς τὸν ἐπὶ τῶν ἐξωτερικῶν ὑπουργὸν τῆς Ἀγγλίας, βλέπω ὅτι ὁ κ. πρωθυπουργὸς προέβλεπε τὴν ἐκδοσιν ταύτην. Τὸ ἔγγραφο τοῦ κ. πρέσβειος τῆς Ἀγγλίας φέρει ἡμερομηνίαν τῆς 3]15 Αὐγούστου, ἀναφέρει δὲ δι' αὐτοῦ, ὅτι «ὁ Ἑλλήν Γεν. Πρόξενος ἐτηλεγράφη χθὲς ἐσπέρας, ὅτι τὸ κοινὸν καθόλου ἐρμηνεύει τὴν προκήρυξιν τοῦ Σακῆρ Πασσᾶ, ὡς ἀπόρριψιν τῶν Κρητικῶν αἰτημάτων.» Ἐν ἐτέρῳ δ' ἐγγράφῳ αὐτοῦ ἀπὸ 9]21 αὐγούστου ὁ ἐν Ἀθήναις κ. Πρέσβυς τῆς Ἀγγλίας ἀναφέρει ὅτι «ὁ κ. Τρικούπης δὲν νομίζει καθυστεραστικὰς τὰς εἰδήσεις. Φαίνεται αὐτῷ, ὅτι ἡ Πύλη ἀπεράσισε τὰ κατασταλτικὰ μέτρα, καὶ οὐχὶ παραχωρήσεις».

Ἐν γνώσει λοιπὸν, ὅτι τὰ πολυθρύλλητα αἰτήματα τῆς μειονοψηφίας δὲν θέλουσι γίνεαι ἀποδεκτὰν ὑπὸ τῆς Πύλης, ὅτι ἡ Πύλη δὲν σκοπεῖ νὰ προβῆ εἰς οὐδεμίαν παραχώρησιν, ἐν γνώσει τούτων, ὁ κ. πρωθυπουργὸς ἐνόμισεν, ὅτι δὲν εἶχε καθῆκον νὰ ζητήσῃ οὐδεμίαν ἐγγύησιν περὶ τοῦ μέλλοντος, ἀλλὰ ὅτι καθῆκον εἶχε νὰ λάβῃ ἀπὸ τὴν χεῖρα τὸν Σακῆρ Πασσᾶν καὶ ἐγκαταστήσῃ αὐτὸν εἰς τὰς ἐπαρχίας τῆς Κρήτης. Καὶ ἐνῶ, διὰ τῆς διακοινώσεως τὴν ὁποίαν ἐπέστειλε τὴν 5 Αὐγούστου ν. ε. πρὸς τὰς Δυνάμεις, ἠπειλήσῃ τὴν Εὐρώπην, ἐνῶ ἐγνώριζεν, ὅτι ἡ Εὐρώπη εἶχε γνωρίσει αὐτὸν ἐφ' ἱκανὸν διὰ νὰ μὴ πιστεύῃ τὰς ἀπειλάς αὐτοῦ, δὲν ἐνόμισε πρόσφορον νὰ ἐκτοξεύσῃ κατὰ τῆς Ὑψηλῆς Πύλης ἄλλην νεωτέραν ἀπειλήν, ἢ τὴν ἀρνησιν νὰ ἐπισκέπτηται τοῦ λοιποῦ τὸν ἐν Ἀθήναις ἀντιπρόσωπον αὐτῆς. Εἶχε δίκαιον ὁ κόμης Καλινόκυ, κατὰ τὴν ἀπὸ 14)26 Αὐγούστου π. ε. ἔλθεσιν τοῦ ἐν Βιέννῃ πρέσβειος τῆς Ἀγγλίας πρὸς τὸν λόρδον Σώλσβαρου, νὰ λέγῃ, ὅτι «ἐν παρόδῳ μόνον ἐμνήσθη τοῦ Κρητικοῦ ζητήματος, ὅπερ θεωρεῖ ὡς μὴ παρέχον πλέον πρὸς τὸ παρὸν κινδύνους, ἂν κρίνῃ ἐκ τῶν Ἀθήνηθεν πληροφοριῶν.» Ὡς ἔγραψεν ὁ ἐν Βιέννῃ πρέσβυς τῆς Ἀγγλίας πρὸς τὸν



ὑπουργὸν τῶν ἐξωτερικῶν τῆς Μεγάλῃς Βρεττανίας, κατὰ τὰς πληροφορίες τὰς ὁποίας ἐλάμβανεν ἐξ Ἀθηνῶν ἀπὸ τὸν Βαρόνον Κόττσεκ, ὅστις ἐλάμβανε ταύτας βεβαίως παρὰ τοῦ ὑπουργοῦ τῶν ἐξωτερικῶν, ἔπρεπε νὰ μὲνῃ ἐντελῶς ἡσυχος ἡ Εὐρώπη, διότι οὐδεὶς πλέον ὑφίστατο κίνδυνος. Καὶ αἱ πληροφορίες, τὰς ὁποίας ἐλάμβανεν ὁ κόμης Καλνόκυ ἐξ Ἀθηνῶν, ἦσαν σύγχρονοι μὲ τὴν ἐγκύκλιον, τὴν ὁποίαν ὁ κ. Δραγοῦμης ἐξέδιδε, διότι ἡ μὲν ἐγκύκλιος εἶχεν ἡμερομηνίαν 5 Αὐγούστου ν. ε. ἐν ᾧ εἶχεν ἡμερομηνίαν τῆς 30 Αὐγούστου ν. ε., δηλ. 15 ἡμερῶν μεταγενεστέρα, ἡ ἕκθεσις τοῦ κ. Φιξ πρὸς τὸν κόμητα Καλνόκυ.

Μετὰ τοιαύτην πολιτείαν τῆς Ἑλληνικῆς κυβερνήσεως, ἡ Ὑψηλὴ Πύλη ἐσκέφθη καὶ ἐξέδωκε τὸ φερμάνιον. Ἄλλ' ἐπειδὴ περὶ φερμανίου ὁ λόγος, πρέπει νὰ μὴ παραλείπω νὰ κάμω γνωστὸν εἰς τὴν βουλὴν κατὰ τὶ διὰ τοῦ φερμανίου μεταβάλλονται οἱ μέχρι τοῦ χρόνου τούτου λειτουργοῦντες ἐν Κρήτῃ πολιτικοὶ θεσμοί. Μετὰ τὸν ὀργανικὸν νόμον, τὸν κανονίσαντα τὰ τῆς Κρήτης κατὰ τὸ 1868, μετὰ δέκα ἔτη, κατὰ τὸ 1878, συνωμολογήθη ἡ σύμβασις τῆς Χαλέπας, ἥτις ἀποτελεῖ τοὺς θεσμοὺς, τοὺς ἐν Κρήτῃ λειτουργοῦντας. Κατὰ τὴν σύμβασιν ταύτην, ἡ Κρήτη ἔπαυσε πλέον νὰ εἶναι Τουρκικὸν βιλαέτιον, ἡ Κρήτη ἔλαβε διοικητικὴν αὐτονομίαν, καὶ συνεκρατεῖτο μετὰ τῆς ἐπικυριάρχου δυνάμεως διὰ δεσμῶν τὰ μάλιστα χαλαρῶν. Τὰ πλεονεκτήματα ταῦτα, τὰ παραχωρηθέντα εἰς τὴν Κρήτην, δὲν παρεχωρήθησαν εἰς αὐτὴν ὑπὸ τῆς αὐθορμήτου γενναιοδωρίας τῆς ἐπικυριάρχου δυνάμεως, παρεχωρήθησαν μετ' ἀγῶνας πολυχρονίους, κατὰ τοὺς ὁποίους οἱ Κρήτες ὑπεβλήθησαν εἰς ἀνηκούστους θυσίας, ἔχυσαν ποταμοὺς αἱμάτων, κατέστρεψαν τὰς περιουσίας αὐτῶν, καὶ περιῆλθον εἰς τὸν ὑπατον βαθμὸν τῆς πολιτικῆς καὶ ἀτομικῆς δοκιμασίας.

Οἱ θεσμοί, οἵτινες κατὰ τὸ 1878 παρεχωρήθησαν εἰς τὴν Κρήτην, ἦσαν θεσμοί, συνωμολογηθέντες διὰ συνθήκης, τὴν ὁ-

ποίαν δύο σχεδόν ἐμπόλεμα μέρη συνωμολόγησαν, ἡ Τουρκία καὶ ἡ Κρήτη. Τοῦς θεσμούς δὲ τούτους ἀφῆρπασε δι' ἀνατροπῆς τὸ φερμακιον. Διατί; Μήπως ἡ Κρήτη ἐπανεστατήσασα καὶ ἡ ὑψηλὴ Πύλη, νικήσασα καὶ κατατροπώσασα αὐτήν, ὑπέταξεν αὐτήν ὡς κατακτηθεῖσαν; Παντάσασιν. Ἀταξίαι, μηδαμινὴν σημασίαν ἔχουσαι, αἵτινες ἠδύνατο νὰ μὴ λάβωσι χώραν, εἰάν ἡ Ἑλληνικὴ κυβέρνησις ἐξεπλήρου τὸ καθήκον τῆς, ἐνταθεῖσαι ἐπὶ τῆς νήσου, ἐχρησίμευσαν ὡς ἀφορμὴ ἵνα ληφθῶσι τὰ αὐστηρά μέτρα, τῶν ὁποίων ἐμνήσθη, πρὸς ἀποκατάστασιν τῆς τάξεως, καὶ ὅταν διὰ τῶν αὐστηρῶν ἐκείνων μέτρων, τῇ συμπτύξει τῆς Ἑλληνικῆς κυβερνήσεως, ἡ Τουρκία ἐγένετο κάτοχος τῆς νήσου, ἀφῆρπασε παρὰ τῶν νησιωτῶν τὰ προνόμια, τὰ ὅποια ἐκεῖνοι εἶχον ἀρπάσει παρὰ τῆς Τουρκίας διὰ τοῦ ὄπλουτων καὶ τοῦ ξίφους τῶν.

Καὶ ποία εἶναι ἡ διὰ τοῦ Φερμανίου γενομένη μεταβολὴ τῶν θεσμῶν; Κατὰ τὴν σύμβασιν τῆς Χαλέπας, διωρίζετο ἐν Κρήτῃ γενικὸς διοικητῆς, ὅστις ἦτο ἀνώτατος πολιτικὸς ὑπάλληλος, πλὴν δὲ αὐτοῦ διωρίζετο καὶ στρατιωτικὸς διοικητῆς, ὁ ὅποιος ἦτο ἀρχηγὸς τῶν ἐν Κρήτῃ στρατιωτικῶν δυνάμεων. Ἐπειδὴ ὅμως εἶχε πάντοτε βαθμὸν κατώτερον τοῦ γενικοῦ διοικητοῦ, ὑπέκειτο εἰς τὰς διαταγὰς αὐτοῦ. Κατὰ τὸ φερμάνιον, τὰ ἔργα τοῦ στρατιωτικοῦ διοικητοῦ καὶ τοῦ γενικοῦ διοικητοῦ δύνανται νὰ συγχωνευθῶσιν εἰς τὸ αὐτὸ πρόσωπον, καὶ ἀνατεθῆ ἡ γενικὴ διοίκησις τῆς νήσου εἰς τὸν στρατιωτικὸν διοικητὴν, ἐξαρτᾶται δὲ ἀπὸ μόνῃν τὴν θέλησιν τῆς Τουρκικῆς κυβερνήσεως νὰ ἐγκαθιστᾶ οὕτω στρατιωτικὸν διοικητὴν ἐν τῇ νήσῳ, ὅπερ πρότερον δὲν ἠδύνατο ἡ Τουρκία νὰ πράξῃ.

Κατὰ τὴν σύμβασιν τῆς Χαλέπας, ὑπῆρχεν ἐν Κρήτῃ σύμβουλος τῆς γενικῆς διοικήσεως, ὅστις κατεῖχε θέσιν ἀναπληρωτοῦ τοῦ γενικοῦ διοικητοῦ, καὶ διεξεπεραίου συγχρόνως τὰς κατωτέρας ὑπηρεσίας, ὅσας τῷ ἀνέθετεν ὁ γενικὸς διοικητῆς ἤδη, ὁ σύμβουλος οὗτος καθίσταται ἰσότιμος πρὸς τὸν γενικὸν



διοικητήν, και ἔχει ψῆφον ἐν τῇ διεξαγωγῇ και διεκπεραιώσει τῶν πολιτικῶν ὑποθέσεων τῆς νήσου.

Κατὰ τὴν σύμβασιν τῆς Χαλέπας, ὁ γενικὸς διοικητὴς δὲν ἦτο δυνατόν νὰ παυθῇ, ἀλλ' εἶχεν ὠρισμένην διάρκειαν πενταετῆ, τοῦτο δὲ ἐξασφάλιζε τὴν ἀνεξαρτησίαν αὐτοῦ ἀπὸ τῆς αὐθαίρετου ἀποφάσεως τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει κυβερνῶντων· διὰ τοῦ φερμανίου δὲ καταργεῖται ἡ πενταετής ὑπερσία τοῦ διοικητοῦ, ὅστις κατὰ πᾶσαν στιγμὴν δύναται νὰ ἀνακαλῆται ἢ παύται ὑπὸ τῆς Τουρκικῆς κυβερνήσεως. Κατὰ τὴν σύμβασιν τῆς Χαλέπας ἐξεφράσθη εὐχὴ, ἵνα, ὁ διοριζόμενος διοικητὴς ἢ Χριστιανός, εἶχε δὲ δώσει βεβαίωσιν ὁ τότε ἐν Χανίοις πρόξενος τῆς Ἀγγλίας κ. Σαιντουόθ, ὅτι ἡ εὐχὴ αὕτη ἐμελλε νὰ θεωρηθῇ ὡς ἄρθρον τῆς συμβάσεως.

Κατὰ τὴν σύμβασιν τῆς Χαλέπας, οἱ δημόσιοι ὑπάλληλοι ἔπρεπε νὰ εἶναι κάτοχοι τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης, διὰ τοῦ φερμανίου τὸ ὅποιον ἐξεδόθη ὀρίζεται, ὅτι εἰς τὸν διορισμὸν τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων θὰ προτιμῶνται οἱ κάτοχοι τῆς Τουρκικῆς γλώσσης. Ἐπομένως ἔπεται, ὅτι θέλουσιν ἀντικατασταθῆ πάντες οἱ ἐν Κρήτῃ δημόσιοι ὑπάλληλοι.

Κατὰ τὸ ἄρθρον 3 τοῦ φερμανίου, ἡ ὑπάρχουσα Βουλὴ διαλύεται, ἐνῶ, κατὰ τὴν σύμβασιν τῆς Χαλέπας, δικαίωμα διαλύσεως τῆς Βουλῆς δὲν ἐδίδετο εἰς οὐδένα.

Ὁ ἀριθμὸς τῶν βουλευτῶν ἐλαττοῦται κατὰ τὸ Φερμάνιον ἀπὸ 80 εἰς 57. Εἶναι δὲ περίεργος ἡ ἀναλογία, ἡ ὁποία προσδιωρίσθη τοῦ ἀριθμοῦ τῶν Μουσουλμάνων βουλευτῶν καὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν χριστιανῶν βουλευτῶν. Κατὰ τὸ φερμάνιον πρέπει νὰ ἦναι 32 χριστιανοὶ βουλευταὶ καὶ 25 μουσουλμάνοι. Καὶ ἐὰν ποιήσῃται τις ἀναλογίαν τοῦ ἀριθμοῦ τῶν 57 βουλευτῶν πρὸς τὸν πληθυσμὸν τῆς Κρήτης, θέλει εὐρεῖ, ὅτι κατὰ πᾶσαν ἐξάδα χιλιάδων ψυχῶν ἐκλέγεται εἰς βουλευτὴς. Ἀλλ' ἐὰν κατὰ πᾶσαν ἐξάδα χιλιάδων ψυχῶν χριστιανικῶν ἐκλεχθῇ εἰς βουλευτὴς χριστιανός, θέλουσιν ἐκλέγεσθαι ἐπὶ 270,000 χριστιανῶν 46 χριστιανοὶ βουλευταὶ,

καὶ ἐπὶ 60,000 ψυχῶν Μουσουλμανικῶν 11 μόνον Μουσουλμάνοι βουλευταὶ θέλουσιν ἐκλέγεσθαι. Δὲν ἐτήρησαν τὴν ἀναλογίαν ταύτην, ἀντὶ 44 χριστιανῶν προσδιώρισαν 32 μόνον, καὶ ἀντὶ 11 Μουσουλμάνων 25. Οὕτω τὸ μέτρον τοῦ περιορισμοῦ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν βουλευτιῶν, τὸ μέτρον τῆς ἀποκαταστάσεως ἀναλογίας ἀναιτιολογήτου μεταξὺ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν χριστιανῶν καὶ μουσουλμάνων, ἐξασφαλίζει τὴν Ὀθωμανικὴν ἐπιπράττησιν ἀπὸ τῶν ἐνδεχομένων ἐκτροπῶν τῆς Βουλῆς τῆς Κρήτης.

Δὲν γνωρίζω, ἐὰν ὁ μέγας βεζύρης ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἔλαβε διδασκαλίαν τινὰ ἀπὸ τὰ μέτρα, τὰ ὁποῖα ἡ Ἑλληνικὴ κυβέρνησις ἔλαβε κατὰ τὸ 1886, περιορίσασα τὸν ἀριθμὸν τῶν βουλευτῶν ἀπὸ 230 εἰς 150. Ὁ περιορισμὸς τῶν βουλευτῶν ἐφάνη ἕως καὶ εἰς τὸν μέγαν βεζύρην ὡς ἀποχωρῶσα ἐγγύησις τῆς εὐπειθοῦς διαχειρίσεως τῆς βουλευτικῆς ἐντολῆς, ἐν τῇ αἰθούσῃ τῆς Βουλῆς τῆς Κρήτης, ὡς εἶχε φανῆ καὶ εἰς τὴν κυβέρνησιν τῆς Ἑλλάδος ὁ περιορισμὸς τοῦ ἀριθμοῦ τῶν βουλευτῶν, ὡς ἐγγύησις, ὅτι τοῦ λοιποῦ τὸ κοινοβούλιον θέλει εἶσθαι πρόθυμον ἵνα μὴ ὀμιλῇ, ἀλλὰ νὰ ἀπαφαινῆται πάντοτε γνώμην οἷαν ἔχει ἡ κυβέρνησις.

Διὰ τοῦ φερμανίου κατηργηθῆ ἡ καθολικὴ ψηφοφορία, ἥτις ὑπῆρχεν ἐν Κρήτῃ θεσμοθετημένη, καὶ διὰ τῆς ὁποίας ἐξελέγοντο μέχρι τοῦδε οἱ βουλευταὶ· ἐπειροῆθη μάλιστα ἐν Κωνσταντινουπόλει τρόπος ἐκλογῆς, τὸν ὁποῖον συνιστῶ εἰς τοὺς ὑπουργοὺς τοῦ Ἑλληνικοῦ βασιλείου. Νομίζω μάλιστα, ὅτι δὲν θέλει κριθῆ ἀντισυνταγματικός, ἐὰν δι' ἐνὸς νόμου ἐρμηνευθῇ, ὅτι καθολικὴ ψηφοφορία σημαίνει πέντε ἐκλογεῖς ἐξ ἐκάστου δήμου.

Οὕτως ἡ ὑψηλὴ Πύλη ἐκανόνισε τὸν τρόπον τῆς ἐκλογῆς ἐν Κρήτῃ. Ἐνῶ δὲ μέχρι τοῦδε κατὰ τὴν σύμβασιν τῆς Χαλέπας, ἤρκει πρὸς ἐπιπέφισιν τῶν νόμων ἡ συνήθης πλειοψηφία, δὲν ἀπηγεῖτο δὲ πλειοψηφία τῶν δύο τρίτων τοῦ ὅλου ἀριθμοῦ τῶν βουλευτῶν, εἰμὴ, ὅταν ἐπροκειτο νὰ τροπο-



ποιηθῶσι νόμοι ὑπάρχοντες, διὰ τοῦ φερμανίου διετάχθη, ὅτι, διὰ πᾶσαν ἀπόφασιν τῆς συνελεύσεως ἀπαιτοῦνται τὰ δύο τρίτα τοῦ ἀριθμοῦ τῶν παρόντων. Οὕτω δὲ οἱ 25 βουλευταὶ Τοῦρκοι θέλουσιν ἀποτελεῖ τὴν δύναμιν ἐν τῇ βουλῇ, καὶ εἰς τὴν δύναμιν ταύτην θέλουσιν ὑποτάσσεσθαι οἱ χριστιανοί.

Ἄλλ' ἐλήφθη καὶ ἄλλο τι μέτρον, τὸ ὁποῖον ἀφαιρεῖ πᾶσαν σημασίαν ἀπὸ τὴν Βουλὴν. Δὲν γνωρίζω, ἐὰν δύναμαι τὸ μέτρον τοῦτο νὰ συστήσω εἰς τὴν Βουλὴν τῶν Ἑλλήνων. Κατὰ τὸ φερμάνιον, ὁ πρόεδρος τῆς συνελεύσεως τῆς Κρήτης λαμβάνει τὴν ἐξουσίαν νὰ μὴ εἰσάγῃ εἰς τὴν Βουλὴν, εἰμὴ μόνον ἐκείνας τὰς προτάσεις, τὰς ὁποίας ἐγκρίνει. Βεβαίως, ἐὰν ᾖτο δυνατὸν νὰ εἰσαχθῇ ὁ θεσμὸς ἐν τῇ Ἑλληνικῇ Βουλῇ, δικαιῶμαι νὰ ἐλπίζω, ὅτι τὰ ἔργα τῆς Βουλῆς ἤθελον διεξάγεσθαι ὀμαλώτερα καὶ τελειόνοι ἐντὸς ἐβδομάδος. Δὲν ἠθέλομεν τότε ἀκούει τὸν κ. πρωθυπουργὸν, ἐπιτιμῶντα ἡμᾶς, ὡς ἐπέτιμα τὴν ἐσπέραν ταύτην τὸν ἀξιώτιμον βουλευτὴν ἐκ Κεφαλληνίας, ὅτι ἐγένετο αἴτιος νὰ χάσῃ ἡ Βουλὴ μίαν ὥραν, ἐμποδισθεῖσα ἀπὸ τὰ ἔργα τῆς, διότι ἐτόλμησε νὰ δυσπιστήσῃ, ἐὰν καὶ ἐν Ζακύνθῳ ἐφηρμόσθη τὸ περὶ τελωνισμοῦ τῆς σταφίδος διαταχθέν διὰ τῆς ἐγκυκλίου τοῦ ὑπουργοῦ τῶν οἰκονομικῶν μέτρον, ἀφοῦ κατὰ ἐπισημείωσιν, τὴν ὁποίαν ἀνέγνω τότε ὁ κ. πρωθυπουργός, δὲν ἀπερρίπτετο ἡ αἴτησις τοῦ Ζακυνθίου, ἀλλ' ἀπετιτάλη αὕτη εἰς τὸν νομικὸν σύμβουλον, ἵνα δώσῃ τὴν γνώμην του, ἐὰν ἔπρεπε νὰ ἐκτελεσθῇ ἢ ὄχι. Καὶ ὅταν ὁ κ. πρωθυπουργός ἀνέγνω τὴν ἐπισημείωσιν ταύτην, μετ' ὀλίγον ἀπέφυγε νὰ ἀναγνώσῃ αὐτὴς καὶ τὴν τελευταίαν περίοδον αὐτῆς. Μετὰ τοιαύτην δ' ἐνδειξιν εὐλόγου δυσπιστίας τοῦ κ. βουλευτοῦ ἐκ Κεφαλληνίας, ὠργίσθη ὁ κ. πρωθυπουργός, καὶ ἐπετίμησε τὸν κ. βουλευτὴν. Τοιοῦτον ἄτοπον βεβαίως δὲν θέλει συμβῆ πλεόν ἐν τῇ Ἑλληνικῇ Βουλῇ, ἐὰν ὁ κύριος πρόεδρος προεξετάζῃ τὰς ὑποθέσεις, καὶ εἰσάγῃ εἰς αὐτὴν, μόνον ἐκείνας τὰς ὁποίας αὐτὸς ἐγκρίνει.

Καὶ τὸ φερμάνιον τὸ σουλτανικὸν δὲν ἐφείσθη οὔτε τῆς

δικαστικῆς ἐξουσίας. Ἀφῆκε μὲν νὰ ἐκλέγωνται οἱ δικασταὶ ὡς καὶ μέχρι τοῦδε, ἀλλὰ προσέθηκεν ἀπλῆν τινα διάταξιν, καθ' ἣν ἡ ἐκλογή αὐτῶν δὲν ἰσχύει, εἰμὴ ἐὰν κυρωθῆ ὑπὸ τοῦ ἐπὶ τῆς Δικαιοσύνης ὑπουργοῦ τῆς Τουρκίας.

Ενῶ δὲ κατὰ τὴν σύμβασιν τῆς Χαλέπας, εἰς τὸν καταρτισμὸν τῆς χωροφυλακῆς εἶχον τὸ δικαίωμα νὰ προτιμῶνται οἱ ἐντόπιοι, διὰ τοῦ φερμανίου διετάχθη, ὅτι μόνον ὡς χωροφύλακες δύνανται νὰ εἶναι τοῦ λοιποῦ δεκτοί. Ἐπομένως ἡ διοικήσεις τῆς χωροφυλακῆς ἀφηρέθη ἀπὸ τοὺς ἰθαγενεῖς, διὰ νὰ ἀνατεθῆ εἰς τοὺς ξένους, τοὺς Ἀλβανοὺς, οἱ ὅποιοι θέλουσιν ἀποστέλλεσθαι εἰς Κρήτην.

Καὶ αὐτὰς μὲν τὰς μεταβολὰς διέταξε τὸ Σουλτανικὸν φερμάνιον ἐπὶ τῶν πολιτικῶν θεσμῶν τῆς Κρήτης. Ἄλλ' ἐπὶ τῶν οἰκονομικῶν τῆς νήσου φέρει ἀληθῆ ἀνατροπὴν, ἡ ὁποία ἀφαιρεῖ πᾶσαν ἀνεξαρτησίαν, πᾶσαν γνώμην, πᾶσαν ἀντιλογίαν, καὶ τὰ οἰκονομικὰ τῆς νήσου ὑποτάσσει εἰς τὴν θέλησιν τῆς Ὑψηλῆς Πύλης, ὡς τυγχάνουσιν ὑποτεταγμένα πάντα τὰ βιλαέτια, τὰ ὑπὸ τὴν Τουρκίαν εὑρισκόμενα. Κατὰ τὴν σύμβασιν τῆς Χαλέπας, ὅτε τὸ πρῶτον ἐχωρίσθησαν τὰ οἰκονομικὰ τῆς Κρήτης ἀπὸ τὰ οἰκονομικὰ τῆς ἄλλης αὐτοκρατορίας, παρεχωρήθησαν εἰς τὸ Κρητικὸν ταμεῖον ἐκ τῶν προσόδων τῆς νήσου πᾶσαι αἱ λοιπαὶ πρόσοδοι, πλὴν τῶν ἐμμέσων φόρων τοῦ καπνοῦ καὶ τοῦ ἄλατος καὶ τῶν τελωνειακῶν ἐσόδων. Ὡρίζετο δὲ, ὅτι, ὡσάκις ὁ Κρητικὸς προϋπολογισμὸς εἶχε περίσσευμα, τοῦ περισσεύματος τούτου τὸ μὲν ἡμισυ θὰ ἐλάμβανεν ἡ Πύλη, τὸ δὲ ἕτερον ἡμισυ θὰ διετίθετο ἐν τῷ τόπῳ ὑπὲρ τῶν δημοσίων ἔργων. Ἐν περιπτώσει δὲ ἐλλείμματος, ὅτι ἡ Πύλη θὰ παρεῖχεν εἰς τὸν τόπον πρὸς κάλυψιν τούτου τὸ ἡμισυ τῶν τελωνειακῶν προσόδων, τῶν ὡς εἴρηται ἀνηκουσῶν αὐτῆ. Ἄλλὰ ἡ οἰκονομικὴ αὕτη νομοθεσία τῆς Κρήτης ἀπεδείχθη ἀμέσως κατὰ τὴν ἐφαρμογὴν τῆς συμβάσεως τῆς Χαλέπας ἀνεπαρκῆς, διότι τὰ ἔσοδα τὰ ὁποῖα παρεχωροῦντο διὰ



τῆς συμβάσεως εἰς τὴν Κρήτην, δὲν ἐπῆρκουν εἰς τὰς ἀνάγκας αὐτῆς. Τὰ ἔξοδα ἀνῆρχοντο τότε εἰς 18,000,000 γροσίων, τὰ δὲ ἔσοδα εἰς 5,000,000 γροσίων· ἐπομένως ὑπῆρχεν ἔλλειμμα 12 καὶ πλέον ἑκατομμυρίων γροσίων. Διὰ τοῦτο ἀπὸ τοῦ 1881 μέχρι τῶν τελευταίων χρόνων, αἱ γενικαὶ συνελεύσεις ἐπανελάμβανον ἑκάστοτε, παριστῶσαι τὴν κακὴν οἰκονομικὴν κατάστασιν τοῦ ταμείου τῆς Κρήτης, καὶ ζητοῦσαι παρὰ τῆς αὐτοκρατορίας νὰ παραχωρήσῃ καὶ ἄλλας προσόδους. Ἡ Ὄθωμανικὴ κυβέρνησις ὅμως ἀπὸ τῆς πρώτης ἐφαρμογῆς τῆς συμβάσεως τῆς Χαλέπας παρεβίασεν αὐτήν, πρῶτον διότι τὰς εἰσπράξεις τοῦ χαρτοσήμου, αἱ ὁποῖαι ἀνῆρχοντο εἰς 700,000 γροσίων, καὶ ἀνῆκον κατὰ τὴν σύμβασιν εἰς τὸ Κρητικὸν ταμεῖον, τὰς κατεκράτει, δεύτερον δὲ, διότι, διαστρέφουσα ἄλλας διατάξεις τῆς συμβάσεως, ἀγῆρει ἀπὸ τὸ ταμεῖον τὸ ποσὸν 1,000,000 γροσίων, ἧται τὸ ποσὸν τῆς δεκάτης, ἦν εἰσέπραπτεν ἐκ τῶν Βακουρικῶν χωρίων, καὶ παρεχώρει τοῦτο εἰς τὴν Μουσουλμανικὴν κοινότητα τῆς νήσου, ἧτις διὰ τοῦ ποσοῦ τούτου διεξῆγε σπουδαῖον οἰκονομικὸν πόλεμον κατὰ τοῦ Χριστιανικοῦ στοιχείου.

Ἐνῶ λοιπὸν αἱ γενικαὶ συνελεύσεις τῆς Κρήτης ἐζήτουν νὰ ἐφαρμοσθῇ ἡ σύμβασις τῆς Χαλέπας, καὶ νὰ ἀποδίδωνται εἰς τὸ Κρητικὸν ταμεῖον αἱ εἰσπράξεις τοῦ χαρτοσήμου καὶ ἡ Βακουρικὴ δεκάτη, ἡ Ὄθωμανικὴ κυβέρνησις δὲν ἐνέδιδεν. Ἡναγκάσθησαν λοιπὸν ἐν Κρήτῃ νὰ προβῶσιν εἰς ἐπιδείξεις, αἰτινες ἐπὶ τέλους ἔπεισαν τὴν Ὄθωμανικὴν κυβέρνησιν νὰ παραχωρήσῃ εἰς τὸ ταμεῖον τὴν βακουρικὴν δεκάτην, προσδιωρίσθη δὲ ποσὸν τι ἐκ ταύτης, τὸ ὁποῖον νὰ διατίθεται πρὸς ἐκπλήρωσιν τῶν θρησκευτικῶν ἀναγκῶν τοῦ Μουσουλμανικοῦ πληθυσμοῦ, ὡς καὶ πρὸς ἐκπλήρωσιν τῶν θρησκευτικῶν ἀναγκῶν τοῦ χριστιανικοῦ πληθυσμοῦ. Ἄλλ' οὐδὲ διὰ τοῦ τρόπου τούτου εἶχε κατορθωθῆ τὸ ἰσοζύγιον τοῦ προϋπολογισμοῦ, τοῦ Κρητικοῦ. Δυστυχῶς φαίνεται ὅτι, ἡ τοπικὴ διοίκησις ἐν Κρήτῃ δὲν ἤσπάζετο τὸ

μέτρον τῆς διὰ δανείων ἐπιζητήσεως τοῦ ἰσοζυγίου. Ἐζήτει λοιπὸν παρὰ τῆς Τουρκικῆς κυβερνήσεως νὰ λάβῃ καὶ ἄλλα μέτρα, διὰ νὰ ἀποκατασταθῇ τὸ ἰσοζύγιον τοῦ δημοσίου ταμείου. Ἡ Κρητικὴ συνέλευσις εἶχεν ἐξαντλήσει τὸν περιορισμὸν τῶν ἐξόδων, διότι εἶχεν ἐπιφέρει οἰκονομίας εἰς τὰ ἐξοδα τῆς διοικήσεως, ἐλαττώσασα αὐτὰ ἀπὸ 18 ἑκατομμυρίων γροσίων, ὅσα ἦσαν κατὰ τὸν χρόνον, καθ' ὃν συνωμολογήθη ἡ σύμβασις τῆς Χαλέπας, εἰς 12 ἑκατομύρια, ἧτοι ἠλάττωσεν αὐτὰ κατὰ τὸ ἓν τρίτον. Ἀλλὰ καὶ πάλιν τὰ ἔσοδα δὲν ἐπάρκουν, καὶ ὑπῆρχεν ἔλλειμμα ἐκ τεσσάρων ἑκατομμυρίων. Ἐνῶ δὲ τοιαύτη ἦτο ἡ οἰκονομικὴ κατάστασις τῆς Κρήτης, καὶ ἔνεκα τούτου μεταξὺ τῶν αἰτημάτων, τὰ ὅποια ὑπεβλήθησαν, ὑπῆρχον καὶ αἰτήματα οἰκονομικῆς αὐτονομίας τῆς νήσου, ἐξεδόθη, τὸ φερμάνιον διὰ τοῦ ὁποίου ἀφαιρεῖται αὐθις ἡ βακουφικὴ δεκάτη, καὶ ὄχι μόνον τοῦτο, ἀλλὰ διότι φαίνεται ὅτι καὶ ἡ Τουρκικὴ κυβέρνησις ἐπεθύμησε καὶ αὐτὴ νὰ δημαγωγῆσῃ, ὅπως καὶ ἄλλαι κυβερνήσεις δημοκοποῦσι δι' ἐπαγγελιῶν ἀθόνων, τὰς ὁποίας δίδουσι, καὶ αὐτὴ διὰ τοῦ φερμανίου ἐσύστησεν, ὅτι πρέπει νὰ ἀυξηθῶσιν οἱ μισθοὶ τῶν ὑπαλλήλων, διὰ νὰ ἀποζημιῶνται οἱ πιστοὶ λειτουργοὶ τοῦ κράτους. Οὕτω δὲ τὸ Κρητικὸν ταμεῖον περιπίπτει εἰς πλήρη πτώχευσιν, ἀπὸ τὴν ὁποίαν οὐδεὶς δύναται νὰ τὸ ἀνορθώσῃ, διότι ὄχι μόνον θέλουσιν αὐξήσει τὰ ἐξοδα διὰ τῆς αὐξήσεως τοῦ μισθοῦ τοῦ προσωπικοῦ ἐν τῇ διοικήσει, ἀλλ' ἀρηρέθη καὶ ἀπὸ τὸ δημοσίον ταμεῖον καὶ ἐν ἑκατομμύριον, τὸ ὁποῖον εἰσέπραττεν ἐκ τῆς βακουφικῆς δεκάτης.

**ΤΙΝΕΣ.** Κύριε Πρόεδρε, νὰ γείνη διακοπὴ ὀλίγων λεπτῶν.

**ΕΤΕΡΟΙ.** Εἶναι ἐνάτη ἡ ὥρα κ. Πρόεδρε, καὶ ἀπηυθέσαμεν πλέον.

**ΓΕΡΩΚΟΣΤΟΠΟΥΛΟΣ.** Ὑποβάλλομεν πρότασιν ἀναβολῆς δι' αὔριον.

**ΠΡΟΕΔΡΟΣ.** Πολὺ καλὰ.



*Ἐνταῦθα ἐνεργεῖται ψηφοφορία κατ' ὄρομαστικὴν κλιθεῖν, καθ' ἣν ἡ πρότασις περὶ ἀναβολῆς ἀπορρίπτεται.*

ΠΡΟΕΔΡΟΣ. Ὅριστε κ. Δηλιγιάννη.

ΔΗΛΙΓΙΑΝΝΗΣ. Ἄν τὸ φερμάνιον, τὸ ἐκδοθὲν, ἀποτελῆ μέχρι τοῦδε τὸν ἐπίλογον τοῦ ἀγκισίου δράματος, τὸ ὁποῖον ἔλαβε χώραν ἐν Κρήτῃ, τὸ προοίμιον αὐτοῦ ὑπῆρξεν τὰ αἰτήματα, τὰ ὁποῖα πέντε βουλευταί, ἀποτελοῦντες τὴν μειοψηφίαν ἐν τῇ γενικῇ συνελεύσει, εἶχον προβάλλει. Τὰ αἰτήματα ταῦτα διαιροῦνται εἰς δύο κατηγορίας· εἰς αἰτήματα ἀναγόμενα εἰς τὴν οἰκονομικὴν διοίκησιν τῆς νήσου, καὶ εἰς αἰτήματα ἀναγόμενα εἰς τὴν πολιτικὴν διοίκησιν αὐτῆς. Μεταξὺ τῶν αἰτημάτων τῆς δευτέρας κατηγορίας, ὑπῆρχον αἰτήματα, τὰ ὁποῖα ἀντέβαινον εἰς τοὺς θεσμοὺς τῆς Κρήτης, τὰ ὁποῖα δὲν ἐπετρέπετο νὰ γένωνται ἀποδεκτὰ ὑπὸ τῆς συμβάσεως τῆς Χαλέπας. Τοιαῦτα αἰτήματα ἦσαν, ἡ παύσις τοῦ γενικοῦ διοικητοῦ, ὁ ὁποῖος εἶχε κατὰ τοὺς θεσμοὺς διάρκειαν πενταετῆ. Ἦσαν ἡ διάλυσις τῆς βουλῆς, ἐν ᾗ τὸ δικαίωμα τῆς διαλύσεως τῆς βουλῆς ὑπὸ τῆς συμβάσεως τῆς Χαλέπας δὲν ἀπενεμήθη εἰς οὐδεμίαν ἀρχήν. Δὲν ὀμιλῶ περὶ τῆς ἀκυρώσεως ὅλων τῶν πράξεων τῆς Γενικῆς συνελεύσεως, τὸ ὁποῖον καὶ τοῦτο ἀποτελεῖ ἐν τῶν αἰτημάτων τῆς μειοψηφίας. Ὄταν τὰ αἰτήματα ταῦτα ἐβλήθησαν, ποῖαν ἐτήρησε ἡ Ἑλλ. κυβέρνησις στάσιν; Ἡ Ἑλλ. κυβέρνησις, ἠτιμῆζίωσε νὰ λάβῃ τὸ ὄνομα τοῦ ἐπιμελητοῦ τῶν ἐθνικῶν συμφερόντων, δὲν ἐβλεπεν, ὅτι τινὰ τῶν αἰτημάτων τούτων ἀντέβαινον εἰς τὸ σύνταγμα τῆς Κρήτης, εἰς τὴν σύμβασιν τῆς Χαλέπας; Πῶς δὲν ἐσπευθεν ἀμέσως νὰ συμβουλευθῆ, νὰ προτρέψῃ τὴν μειοψηφίαν, νὰ μὴ ἐμμένῃ προβάλλουσα τοιαῦτα αἰτήματα, ὅταν μάλιστα τὰ αἰτήματα ταῦτα ἐμελλον νὰ ἀπορθώσιν εἰς τὴν Τουρκικὴν κυβέρνησιν, ἥτις, ὡσελουμένη ἐκ τοιούτων αἰτημάτων, ἀντιβαίνοντων εἰς τοὺς θεσμοὺς τῆς Κρήτης, ἤθλυνε καὶ αὐτὴ νὰ ἀθετήσῃ τὴν σύμβασιν τῆς Χαλέπας, ὡς τινὰ τῶν αἰτημάτων τούτων ἦθελ

του αὐτῆν; Ἡ Ἑλληνικὴ κυβέρνησις δὲν ἐκοπίασε παντά-  
πασι τοιαύτας νὰ δώσῃ συμβουλὰς εἰς τὴν μειοψηφίαν τῆς  
συνελεύσεως· ἐξ ἑναντίας, ἂν κρίνωμεν ἐκ τῶν ἐν τῇ δημοσιο-  
γραφίᾳ ὑπουργικῶν ὀργάνων, εὐρίσκομεν ὅτι ταῦτα ἐπήνουν  
καὶ ἐθαύμαζον τὰ αἰτήματα, καὶ ἀπεφαίνοντο ὑπὲρ αὐτῶν μετὰ  
μεγάλῃς στοργῆς καὶ μεγάλου ἐπαίνου (ἀναγινώσκει). «Ἄν  
«τὰ γενηθέντα σήμερον ἐν Κρήτῃ ζητήματα, ἐδημοσίευσε  
«κατὰ τὴν 3 Ἰουλίου τὸ ἐν τῇ δημοσιογραφίᾳ μεταμεση-  
«βρινὸν ὄργανον τοῦ πρωθυπουργοῦ, πρόκειται νὰ λύσωμεν  
«κατὰ τὰς θεμελιώδεις ἀρχὰς τοῦ συνταγματικοῦ δικαίου,  
«ἀναγκαιῶς θὰ παραδεχθῶμεν, ὅτι ἡ πλειοψηφία, ἡ νόμι-  
«μος, ἡ πλειοψηφία ἢ ἔχουσα τὰ στοιχεῖα τοῦ κύρους, ἄ-  
«στινα ἀπαιτεῖ τὸ συνταγματικὸν πολίτευμα, εἶναι σήμερον  
«ἐν Κρήτῃ ἡ μειοψηφοῦσα ἐν τῇ Συνελεύσει. Μετ' αὐτῆς  
«βλέπομεν τὸν λαόν, εἰς τὴν ἀντίθετον, βλέπομεν μονάδας,  
«ἀντιπροσώπους νομίμως ἐκλεχθέντας, νομίμως ὑρισταμένους,  
«ἀλλὰ τὰς ἰδέας τῶν ὁποίων δὲν ἀσπάζεται σήμερον ὁ Κρη-  
«τικὸς λαός, ταχθεὶς μετὰ τῶν ἀντιθέτων. Ἄφ' ἧς στιγμῆς  
«ἐφανερώθη ἡ ἀντίθεσις αὕτη οἱ ὄροι μετέλλαξαν. Ἡ μειο-  
«ψηφία κατ' ἀνάγκην ὀφείλει νὰ θεωρηθῇ πλειοψηφοῦσα...»

Καὶ τὴν 14 Ἰουλίου ἐδημοσίευσεν: «Τὰ αἰτήματα ταῦτα  
εἰσὶν ἀναντιρρήτως νόμιμα καὶ δίκαια κατὰ τὸ πλεῖστον, ἀ-  
παραίτητα δὲ διὰ τὴν πρόοδον καὶ τὴν εὐημερίαν τῶν  
Κρητῶν.»

Καὶ ἐπειδὴ ἡ πλειοψηφοῦσα μερὶς ἔμνευε κεχωρισμένη, μὴ  
στέργουσα νὰ οἰκαιοποιηθῇ τὰ αἰτήματα, τὴ μνημονευθὲν ἐν τῇ  
δημοσιογραφίᾳ ὄργανον τοῦ ὑπουργείου τῆς Ἑλλάδος, ἐδημοσίευσεν  
τότε τὰδε: «Ἡ ἐν τῇ ἡδὴ φαντασιώδει πλεονέξουσα μερὶς, πε-  
«ριστοιχίζουσα τὴν διοίκησιν, διστάζει ἀκόμη νὰ συνταυτίσῃ τὴν  
«τύχην τῆς μετὰ τῆς τύχης τῶν συνθηροισμένων, ἀποτελέσῃ  
«τὴν ἀρμονίαν ἐκείνην καὶ τὴν σύμπραξιν, ἥτις εὐθὺς θὰ  
«βιάσῃ τὴν Πύλῃν νὰ συνθηκολογήτῃ καὶ ἀποδεχθῇ αἰτήματα



νόμιμα και δίκαια. Ἐννοοῦμεν τὴν διαίρεσιν καὶ τὸν ἀνταγωνισμόν.»

Τὸ ἐν τῇ δημοσιογραφίᾳ ὄργανον τοῦ ὑπουργείου δὲν προέτρεπε τοὺς μειοψηροῦντας νὰ ἐγκαταλείψωσι τὰ αἰτήματα, τὰ ὁποῖα προέβαλον, ἀφοῦ τινὰ τούτων ἀντέβαινον εἰς τὴν σύμβασιν τῆς Χαλέπας, ἀλλὰ προέτρεπε τὴν πλειονοψηφίαν νὰ συνταχθῇ μετὰ τῆς μειονοψηφίας, καὶ πρκεῖναι αὐτὴν καὶ ἐπετίμα αὐτὴν, διότι ἐπέμενε διηρημένη. Καὶ ἐζήτηε πῶς πάντα τὸν λαὸν τῆς Κρήτης νὰ συντάξῃ ὑπὸ τὴν σημαίαν τῶν αἰτημάτων τῆς μειονοψηφίας. Καὶ ἐν ᾧ ταῦτα ἔγραψε τὴν 14 Ἰουλίου, τὴν 24 Ἰουλίου, τὸ αὐτὸ ὄργανον τοῦ ὑπουργείου, ἐλάλησεν ἄλλην γλῶσσαν. «Περὶ τίνος ἄλλως τε πρόκειται; \*Ἐγραφε τὸ εἰρημένον ὄργανον, περὶ προσωρινῶν καὶ ἠέφημέρων, περὶ ἐλευθέρων ἐμβαλωμάτων, περὶ γελοίων μεταρρυθμίσεων, οὐκ περὶ διαρκῶς καὶ σταθερᾶς βελτιώσεως καὶ προόδου.»

Καθ' ὃν χρόνον ἡ Ἑλλην. κυβέρνησις ὤφειλε ν' ἀποτρέπη τοὺς μειοψηροῦντας ἀπὸ προτάσεις τοιούτων ζητημάτων, νὰ καταδείξῃ τὴν ἀπαρέσκεϊαν αὐτῆς, ἵνα ὁ Κρητικὸς λαὸς ἐννοήσῃ ὅτι ἔπρεπε νὰ μείνῃ ἐν τῇ νομίμῳ τάξει ἐν τῇ γενικῇ συνελύσει, τότε ἐνεθάρρυνε τὴν μειονοψηφίαν, καὶ ἐπήγει τὰ αἰτήματα, καὶ ἔγραψε διὰ τοῦ δημοσιογραφικοῦ ὄργανου τῆς, προτρέπουσα τὴν Τουρκίαν νὰ δώσῃ ὅ,τι τῆς ζητήσωσι. Μετ' ὀλίγον ἔγραφεν, ὅτι δὲν ἀξίζει τὸν κόπον δι' αὐτὰ τὰ ἐμβαλώματα ἡμεῖς νὰ διακυβεύσωμεν τὴν τάξιν ἐν Κρήτῃ. Κατὰ σύμπτωσιν δὲ περιεργον τὴν αὐτὴν γλῶσσαν μετῆλθε καὶ ὁ πρωθυπουργὸς ἐνώπιον τῆς βουλῆς, ὅταν ὠμίλει κατὰ τὴν πρώτην συζήτησιν ἐπὶ τοῦ Κρητικοῦ ζητήματος. Τότε ἡρώτα ἂν ἡ προσωρινὴ αὕτη κατάστασις, αὐτὰ τὰ προσωρινὰ ἐμβαλώματα, ἔπρεπε νὰ ἐκθέσωσιν εἰς κίνδυνον τὴν τάξιν καὶ τὴν εἰρήνην ἐν Κρήτῃ; \*Ἄν ἡ Ἑλληνικὴ κυβέρνησις ἔπρεπε νὰ λάβῃ μέρος ἐνεργὸν ὑπὲρ τῶν αἰνήσεων τούτων τοῦ Κρητικοῦ λαοῦ; Προχθὲς δὲ, ὅτε ἐδίδεν

ἀπάντησιν εἰς τὴν αἴτησιν, τὴν ὁποῖον ἀπηύθυνα αὐτῶ, νὰ καταθέσῃ τὰ ἔγγραφα, ἔλεγεν, ὅτι, ἀφ' οὗ τὰ προνόμια πλέον τῆς Κρήτης διηρπάγησαν καὶ ἀνῆρέθησαν ὑπὸ τοῦ φερμαίου, ἔκτοτε ἡ κατάστασις ἔπαυσε νὰ ἴναι παγία, εἶναι προσωρινή, καὶ διὰ τὸν λόγον τοῦτον ἤρνεϊτο νὰ καταθέσῃ τὰ ἔγγραφα.

Εἶναι τῶ ὄντι ἀκατανόητος ἡ πολιτικὴ τῆς κυβερνήσεως. Ἐὰν ἐπρόκειτο περὶ ἐπαρχίας τινὸς τοῦ Ἑλληνικοῦ βασιλείου, ἤθελον ἀιζητήσῃ ἐν τῇ πολιτεῖα αὐτῆς ν' ἀνεύρω τὴν πολιτικὴν ἰλιούτελειαν, ἥτις ὄθει αὐτὴν νὰ προσφέρηται οὕτως ἄλλοπροσάλλως πρὸς τοὺς ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ ἀνταγωνιζομένους πολιτικοὺς ἀνδρας. Ἄλλ' ἐν Κρήτῃ ποῖον πολιτικὸν συμφέρον ἐζήτει ἡ κυβέρνησις τοῦ Ἑλληνικοῦ βασιλείου; Ἡ κυβέρνησις ἐν πολιτικὸν συμφέρον ἔχει ἐκεῖ, τὴν προστασίαν τοῦ Ἑλληνισμοῦ, τὴν διατήρησιν τῶν ἐκεῖ κειμένων, ἐν ὅσῳ οὕτως ἔχουσι τὰ κατὰ τὴν Ἀνατολήν, καὶ τὴν διατήρησιν τῆς διοικητικῆς αὐτονομίας αὐτῆς, ἥτις εἶχεν ἀποκτηθῆ διὰ τῶν Κρητικῶν ἀγώνων. Ἀλλὰ ταῦτα ἐξετίθει εἰς προφανῆ κίνδυνον, ὑποστηρίζων τὰ αἰτήματα τῆς μειονοψηφίας τῆς Κρητικῆς συνελύσεως, ὡς ἐν αὐτῇ ἦτο τὸ πολιτικὸν κόμμα, τὸ ὁποῖον ἐν Εὐρυτανίᾳ ἢ ἐν Ἀθήναις ἐχαρακτηρίζετο ὡς ριλικὸν εἰς τὰ μέλη τοῦ ὑπουργείου.

Καὶ μήπως τοιαύτη δὲν ἦτον ἡ ὅλη πολιτεία τοῦ ὑπουργείου; Μήπως τοιαύτην πολιτείαν δὲν μετῆλθεν ἐν Μακεδονίᾳ; Μήπως τοιαύτην δὲν μετῆλθεν ἐν Κωνσταντινουπόλει; Καὶ ποῖαν ἄλλην ἐνόησεν ἡ ἐνεστῶσα κυβέρνησις διοικήσῃ, εἰμὴ τὴν παροχὴν προστασίας καὶ συνδρομῆς εἰς ὠρισμένα ἄτομα, καὶ τὴν ἀρνήσῃν τοιαύτης εἰς ἄλλα; Ὡς κατέστησε τὴν διοικήσῃ ἐν τῇ ἐλευθέρᾳ Ἑλλάδι, μέσον κομματικῆς ἐπιρρώσεως, μέσον φατριασμοῦ, οὕτως ἐνήσκῃσε καὶ τὴν ἐπίδρασιν τῆς Ἑλληνικῆς κυβερνήσεως ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ. Ποῖα ἦτο ἡ πολιτεία τῆς Ἑλληνικῆς κυβερνήσεως, ὅταν ἐτέθησαν εἰς ἀμφιβολίαν τὰ προνόμια τῆς μεγάλης Ἐκκλησίας ἐν Κωνσταντινουπόλει, καὶ ἠναγκάσθη ἱεράρχης ἐπιφανῆς νὰ καταλίπη τὸν



Πατριαρχικὸν θρόνον; Ἡ Ἑλληνικὴ κυβέρνησις καὶ οἱ ἀντιπρόσωποι αὐτῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει εἶχον συνταχθῆ μετ' ἐκείνων, οἵτινες ἐζήτουν τὸν ἐξαναγκασμὸν τοῦ Ἰωακείμ Γ' νὰ παραιτηθῆ τοῦ θρόνου. Ποία ἡ πολιτικὴ τῆς κυβερνήσεως, ὅταν ἐπρόκειτο νὰ πληρωθῆ τὸ κενόν, τὸ ὅποιον κατέλειπεν ἡ παραίτησις τοῦ ἱεράρχου ἐκείνου; Οἱ πράκτορες τῆς Ἑλληνικῆς κυβερνήσεως, καὶ οὐ μόνον οἱ ἐν Κωνσταντινουπόλει διαχειριζόμενοι λειτουργίαν τινά, ἀλλὰ καὶ ἄλλοι ἄλλαχού διωρισμένοι, διατρίβοντες δὲ προσωρινῶς ἐν Κωνσταντινουπόλει, κατέβαλον ἐκθύμους προσπάθειας, ἵνα ἐπηρεάσωσι τὸν ἐκλογικὸν σύλλογον, καὶ καταστήσωσιν εὐχερῆ τὴν ἀνάρρησιν ἐπὶ τοῦ Πατριαρχικοῦ θρόνου, τοῦ νῦν ἐπ' αὐτοῦ καθημένου. Ἡ Ἑλληνικὴ κυβέρνησις ὅ,τι ἀποστέργει εἶναι ἡ ἀντιλογία καὶ ἡ συζήτησις, ὅ,τι ἐπιθυμεῖ εἶναι ὄργανα πειθήνια ἐν τε τῇ Ἑλλάδι καὶ ἐν ταῖς Ἑλληνικαῖς ὑπὸ τὴν Τουρκίαν ἐπαρχίαις. Καὶ ἐγκατέλειψε τὴν γενικὴν ἀποστολήν, τὴν ὁποίαν τὸ Ἑλληνικὸν βασιλεῖον ἔχει, καὶ μετεβλήθη ἀπὸ κυβερνήσεως τοῦ ἐλευθέρου κράτους εἰς κομματάρχην ἐν ταύτῃ ἢ ἐκείνῃ τῇ ἐπαρχίᾳ, τῇ ὑπὸ τὴν διοίκησιν τοῦ Σουλτάνου εὐρισκομένη. Ἀληθῶς ἡ σύγκρισις, τὴν ἑποῖαν κατεδήλωσεν ὁ πρωθυπουργός, συζητῶν ἐπὶ τῆς ὑποθέσεως ταύτης, ἀπαδεικνύει ἐναργῶς τὴν συνείδησιν τῶν σφαλμάτων, εἰς τὰ ὅποια περιέπεσεν. Ἠκούσατε αὐτοῦ δικαιολογουμένου, διατι δὲν δίδει λόγον, διατι δὲν ἀπέτρεψε τὴν μειοψηφίαν τῆς γενικῆς συνελεύσεως ἀπὸ τῶν αἰτημάτων, διατι δὲν συνεβούλευσε τὴν μὴ ἀπομάκρυνσιν ἀπὸ τοῦ νομίμου ἐν τῇ αἰθαύσῃ τῆς συνελεύσεως συναγωνισμοῦ; Διὰ τί παρέσχε συνδρομὴν εἰς τὸν Σακὴρ πασσάν; Ἠκούσατε νὰ αὐτοῦ ὁμιλῆ περὶ οἰκονομικοῦ ἐδάφους καὶ ἰσοζυγίου, καὶ νὰ καταρᾶται τὴν 7ην Ἀπριλίου, διότι, ἐνῶ ἦτο τότε εἰς τὴν στιγμὴν νὰ ὑπογράψῃ παραγγελίαν πρὸς κατασκευὴν θωρηκτῶν, ἡ 7η Ἀπριλίου ἀνέτρεψεν αὐτὸν τῆς ἀρχῆς, καὶ διὰ τοῦτο δὲν εἶχε προχθὲς στόλον ἵνα ἀποστείλῃ εἰς Κρήτην, καὶ ἀναρτήσῃ ἐκεῖ τὴν Ἑλληνικὴν σημαίαν.

Και ὁμιλοῦσι περὶ στόλου ἐκείνοι, οἱ ὁποῖοι, καταλιπόν-  
τες τὴν ἀρχὴν κατὰ τὸ 1885, ἀφῆκαν τὸν Ναύσταθμον ἐν  
τῇ ἐσχάτῃ ἐκλύσει, ἀφῆκαν εἰς τὴν φθορὰν τὸ ὑλικὸν τοῦ πο-  
λέμου, τὰς δὲ ἀποθήκας, εἰς ἀπώλειαν. Ἀπορῶ πῶς δύναν-  
ται νὰ ὁμιλῶσι περὶ στρατιωτικῆς παρασκευῆς τῆς χώρας, ἵνα  
παραμυθῆσασιν ἡμᾶς ἐν παραπλησίᾳ συμφορᾷ.

Εἶπον πρὸ ὀλίγου, ὅτι ἡ σύγχιτις, τὴν ὁποίαν κατεδήλω-  
σεν ὁ πρωθυπουργός, ἀποδεικνύει ὅτι ἔχει συνείδησίν τινα τῶν  
σφαλμάτων αὐτοῦ. Καὶ ἡ κρίσις αὕτη, εἶναι κρίσις ἐπει-  
κοῦς ἐκτιμῆσεως τῆς πολιτικῆς τῆς κυβερνήσεως. Ἄν δὲν ἦθε-  
λον ἀποδώσει τὸν χαρακτηρισμὸν τοῦτον, εἶμαι ἠναγκασμέ-  
νος ν' ἀνατρέξω νὰ εὕρω ἕτερον χαρακτηρισμὸν, τὸν ὁποῖον  
ἀπέχω τοσοῦτον ἐπισήμως νὰ διαδηλώσω. Ἄλλ' εἴτε προ-  
σῆκει εἰς τὴν πολιτείαν τοῦ κ. πρωθυπουργοῦ ὁ χαρακτηρι-  
σμὸς, τὸν ὁποῖον ἔδωκα ἐξ ἐπεικίας, εἴτε μὴ, τὸ βέβαιον εἶ-  
ναι, ὅτι ἀγῶνες δεκαετηρίδων ὀλοκλήρων εὐγενοῦς καὶ ὑπε-  
ρηράνου λαοῦ, τοῦ κατοικοῦντος τὴν πολυπαθῆ νῆσον, ἀνη-  
ρέθησαν διὰ τοῦ Σουλτανικοῦ φερμανίου. Τὸ ἀληθές εἶναι, ὅτι  
αἱ θυσίαι, εἰς τὰς ὁποίας τὸ Ἑλληνικὸν βασίλειον πρὸ 20 καὶ  
πλέον ἐτῶν δὲν ἔπαυσε νὰ προβαίνει ἵνα ἐκπληρώσῃ τὸ καθῆ-  
κόν του, περιθάλλον τοὺς δυστυχεῖς πρόσφυγας τῆς νήσου ἐ-  
κείνης, οἱ ἀγῶνες αὐτοὶ ἐπίσης ἀπώλλοντο.

Ἐνθυμοῦμαι ὅτι τὸ πρῶτον δάνειον, τὸ ὁποῖον ἡ Ἑλλη-  
νικὴ κυβέρνησις ἐξέδωκεν ἐξ 25 ἑκατομμυρίων δραχμῶν, τὸ  
ἐξέδωκεν ἵνα ἐπαρκέσῃ εἰς τὰς πολλαπλᾶς ἀνάγκας τοῦ δη-  
μοσίου ἐκ τῶν ἀγῶνων τῆς Κρήτης κατὰ τὸ 1867. Τότε ἡ  
ἐκδοσις τοῦ δανείου ἐκείνου ἐνεποίησε μεγίστην ἐντύπωσιν  
εἰς τὸν Ἑλληνικὸν λαόν, διότι δὲν ἦτο συνειθισμένως νὰ δανεί-  
ζηται. Δὲν εἶχε φανῆ ἔτι κυβερνήτης τῆς Ἑλλάδος ὁ νῦν  
πρωθυπουργός, ὁ ὁποῖος μᾶς ἐσυνείθισε νὰ ὁμιλῶμεν περὶ δα-  
νειῶν ἑκατοντάδων ἑκατομμυρίων. Καὶ ἐνῶ μετὰ τὸσαύ-  
της δυσκολίας ἡ κυβέρνησις τοῦ Κουμουνοδούρου προέβη  
νὰ συνομολογήσῃ τὸ δάνειον τῶν 25 ἑκατομμυρίων, εἶχε τὴν



πεποιθήσιν ὅτι ἡδύνατο νὰ δικαιολογηθῆ προβάλλουσα τὸν σκόπον αὐτὸν, διότι προώριζε τὸ δάνειον τοῦτο εἰς θεραπείαν ἀναγκῶν, ὅποια ἦσαν αἱ ἀνάγκαι τὰς ὁποίας ἐπέβαλλον εἰς τὸ ταμεῖον τῆς Ἑλλάδος αἱ περιπέτεια τῆς δυστυχοῦς νήσου Κρήτης.

Ἡμεῖς, ὡς ἀντιπολίτευσις, καθῆκον ἔχομεν νὰ ρῆξωμεν φωνὴν, ἐπικρίνοντας ἀσύγγνωστον πολιτείαν, ἀκατανόητον ἐμπιστοσύνην εἰς τὴν ὁμορον δύναμιν, ἀσυνείδητον ὑποταγὴν εἰς τὰ κελεύσματα τῶν ἄλλων, λήθην τῶν πρὸς τὸ Κράτος ὑποσχέσεων ἐκείνων, οἵτινες κυβερνῶσιν αὐτό. Εἰς τοῦτο περιορίζεται ἡ ἐνέργεια ἡμῶν. Ἄν ὁ πρωθυπουργὸς νομιζῆ, ἀπαντῶν εἰς τὰς ἐπιτιμήσεις ἡμῶν ταύτας, καὶ εἰς τὸν ἔλεγχον τῶν πράξεων αὐτοῦ, ὅτι δύναται νὰ δημαγωγῆται, ὁμιλῶν ὅτι σκοπεῖ νὰ προβῆ εἰς ἐνέργειαν, λυπούμαι διότι ἐλησμόνησεν, ὅτι εἶναι κυβερνήτης τῆς Ἑλλάδος, καὶ ὅτι, καὶ ἂν εἶχε κατὰ νοῦν νὰ προβῆ εἰς ἐνέργειαν, ἡ αἴθουσα τῆς Βουλῆς δὲν ἦτον ὁ τόπος εἰς τὸν ὁποῖον ἡδύνατο νὰ ἀποκαλύψῃ τὰ διανοήματα αὐτοῦ.

Τοιαῦτα ἀποκαλύπτων διανοήματα, χειροτερεύει τὴν τύχην τῶν Ἑλληνικῶν συμφερόντων, καὶ ἀφοῦ κατέστρεψε ταῦτα διὰ τῆς πολιτείας, τὴν ὁποίαν μετέλλθεν ἐν Κρήτῃ, δίδει εἰς αὐτὰ τὴν τελευταίαν πληγὴν διὰ τῆς ἀποκαλύψεως τοιούτων διανοημάτων. Ἡμεῖς δὲν ἔχομεν καθῆκον ν' ἀποραινώμεθα οὐδεμίαν γνώμην, δὲν εἴμεθα σύμβουλοι τῆς Κυβερνήσεως, ἥτις μόνη ἔχει ἐν τοῖς ἀρχαίοις αὐτῆς ὅλα τὰ φῶτα, τὰ ὅποια δύνανται νῆ συντελέσωσιν εἰς τὸ νὰ σχηματίσῃ ὅποιανδήποτε γνώμην. Ἡμεῖς ἐν καθῆκον ἔχομεν νὰ ἐπιτηρώμεν τὴν πολιτείαν τῶν κυβερνῶντων, καὶ νὰ ἐπιτιμῶμεν αὐτήν, ἐὰν εὐρίσκωμεν ταύτην ἐλλειπῆ. Τὸ καθῆκον τοῦτο ἐσπευσα νὰ ἐκπληρώσω, ἐν ὀνόματι τῆς ἀντιπολιτεύσεως, τὴν ἐσπεραν ταύτην.

Λύεται ἡ συνεδρίασις ὥρα 10,25.







